

z bašty, LidN 5. 9. 1929; R. Illový: Politické verše J. V. F., PL 28. 9. 1929; J. Karásek: Literární profil J. V. F., Lit. rozhledy 1929/30; F. X. Šalda in Několik myšlenek na téma básník a politika, ŠZáp 1933/34; R. Illový: Vliv Freiligrathův na českou poezii, Nová svoboda 8. 2. 1935; O. Zielecká: Rodokmen J. V. F. a Anny rozené Kavalírové, ČSPS 1937 a 1938; V. Čejchan: A. I. Gercen a J. V. F., Dějiny a přítomnost 1938; H. Traub: Fričov život, in Paměti J. V. F. (1939); bv (B. Václavek): 110 let od narození J. V. F., Mor. večerník 10. 9. 1939 → Literární studie a podobizny (1962); M. Novotný: J. V. F., in Přátelský kruh B. Němcové (1946) + Archiv básníka, revolucionáře a emigranta J. V. F., LitN 1946; F. Strojček: Radikál F., in Naši bojovníci pérem (1948); V. Žáček: J. V. F., in Hrdinové a věštcí českého národa (1948); B. Křemenák: Boleslav Limanowski a J. V. F., Slovesná věda 1950; R. Grebeníčková: Poznámka o vlivu A. I. Gercena v letech 60. a 70. u nás, Sovětská věda-Literatura 1952; K. Cvejn in J. V. F.: Písňe z bašty a jiné básně (1952) + in J. V. F.: Naši předchůdci (1953); A. Sivek: K stykům J. V. F. s polskou emigrací pařížskou, SlSb 1953; K. Kosík, R. Grebeníčková: J. V. F. a ruští revoluční demokraté, Praha-Moskva 1953; R. Grebeníčková in J. V. F., básník a revolucionář (1953) + in sb. Čeští radikální demokraté o literatuře (1954); M. Pohorský: Vývoj Fričovy politické poezie, ČLit 1954 → Portréty a problémy (1974); L. Klosová: J. V. F. a české divadlo, Divadlo 1954; V. Žáček: Ze styků české a německé revoluční emigrace v 19. století, SVŠP Olomouc, řada hist., sv. 1 (1954) + Česko-polská revoluční spolupráce v 60. letech 19. století, Česko-polský sborník vědeckých prací 1 (1955); J. Horák: Fričova Pravdivá píseň o tom, jak čert bábu vzal, ČL 1955; K. Cvejn in J. V. F. v dopisech a denících (1955) + in Paměti 1–3 (1957–63); J. Fučík in Pokolení před Petrem (1958); K. Kosík in Česká radikální demokracie (1958); V. Čejchan: Česko-ruské vztahy a styky v letech 1830–67, sb. Z bojů za svobodu a socialismus (1961); V. Žáček: Češi a Poláci v době lednového povstání polského r. 1863, ČCH 1963 + Radikální a revoluční demokraté „mladé“ polské emigrace let 60. a soudobé radikální tendence české politiky, Sborník NM 1963, ř. C, Lit. historie VIII, č. 4 + České diskuse o moskevské pouti Slovanů, sb. Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních styků 2 (1969) + J. V. F. v Záhřebu, Sborník NM 1971, ř. C, Lit. historie XVI, č. 1; R. Khel: J. V. F., Čtenář 1969; M. Šesták: Revoluční varianta řešení chorvatské a české otázky . . . , Sb. historický 19 (1972); O. Šimáček: Blaník, sb. Čes. bibliografie 10 (1973); Z. Urban: Neznámý J. V. F., Tvorba 1974, č. 37.

mř

Anna Fričová viz Anna Sázavská

Maryna Fričová

* 23. 11. 1896 *Praha*† 27. 8. 1974 *Sydney* (Austrálie)

Prozaička a publicistka; autorka psychologicky zaměřených románů a povídek o osudech žen.

Roz. Tlustá (později přijala jméno Šimková podle dívčího jména své matky); její otec byl zaměstnancem pojišťovny. Navštěvovala nejprve vyšší dívčí, potom vyšší průmyslovou školu (obor chemie) v Praze, kde také maturovala. 1917 se provdala za literárního historika Jana Friče. Od počátku 20. let pracovala literárně, od 1928 redigovala literární část čas. Lada; s manželem a se svým důvěrným přítelem F. X. Svobodou vedla na Klárově literární salón. V polovině 30. let se podruhé provdala za Američana P. A. Faltina, zástupce firmy Goodyear Tyre & Rubber Co. pro Evropu. S ním žila ve Vídni, Bukurešti a Curychu; těsně před vypuknutím druhé světové války odjeli přes Střední východ a Asii do USA, kde se usadili v Akronu ve státě Ohio. Po válce žili v různých evropských městech, trvaleji v Curychu. Po mužově odchodu do penze (1951) se s ním F. odstěhovala za dcerou do Austrálie, nejprve do Melbourne, později do Sydney.

V románové i povídkové tvorbě se F. soustředila, ovlivněna zpočátku hlavně R. Svobodovou, k psychologickému portrétování romantického typu neklidných, nespokojených žen, obvykle mravně převyšujících své okolí. V prvotině *Skleněný vrch* zachytila vývoj herečky, která od původních romantických ideálů dospívá k realističtějšímu pohledu na své umělecké poslání. Na pozadí protikladu mezi malířskou bohémou a spořádaným měšťáctvem vytvořila F. v *Zemi Kainově* postavu stárnoucí ženy, která ani v muži, ani v hmotném blahobytu nenachází oporu proti strachu ze stárí a osamělosti. Do obdobné situace postavila autorka i mnohé hrdinky knih *Staré*

panny a *Ženy na rampě*. Četné povídky a črty otiskla F. pouze časopisecky. — Svou monografii o F. X. Svobodovi založila především na tematickém a myšlenkovém rozboru jeho díla.

PŘÍSPĚVKY in: Lada (od 1928); Lumír (od 1922); Osvěta (od 1920); Topičův sborník (od 1921); Zvon (od 1921; 1924/25 román *Výstřel*). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: Skleněný vrch (R 1926); Hořké milování (PP 1927); Blahoslavení boží (R pro ml., 1928); Země Kainova (R 1929); Básník domova. Jubilejní portrét F. X. Svobody (studie, 1930); Tvář v mlze (PP 1930); Staré panny (PP 1931); Ženy na rampě (P 1934); Ivanka a osud (R pro ml., 1934). ■ **REDIGOVALA** *periodikum*: Lada (lit. příloha čas. Národní svět, Mladá Boleslav, 1928—35). ■

LITERATURA: ■ ref. Skleněný vrch: vz. (V. Zima), Zvon 1925/26; J. O. Novotný: Z různých světů, Cesta 1926; K. Sezima: Dva romány o divadle, Lumír 1926/27 ■; V. Brtník: ref. Hořké milování, Venkov 21. 7. 1927; ■ ref. Země Kainova: vz. (V. Zima), Zvon 1928/29; J. Brambora: NL 22. 12. 1929; F. X. Šalda: Literatura druhého a třetího nálevu, ŠZáp 1929/30; K. Sezima, Lumír 1929/30; A. G. (Grund), Rozpravy Aventina 1929/30 ■; ■ ref. Básník domova: F. Götz, NO 26. 10. 1930; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1930/31 ■; drb. (V. Brtník): ref. Tvář v mlze, Zvon 1930/31; K. Sezima: Menší próza (ref. Staré panny), Lumír 1931/32; vz. (V. Zelinka): ref. Ženy na rampě, Zvon 1934/35.

ab

Bedřich Frida

* 1. 7. 1855 *Slaný*

† 15. 10. 1918 *Praha*

Překladatel, prozaik a divadelní kritik; znalec života a díla svého bratra J. Vrchlického.

Píše se také odchylným pravopisem: Frída. Otec byl kupcem, vedl svízelný zápas o svou živnost a často měnil místa svého působení; své děti zpravidla svěřoval na vychování příbuzným kněžím. B. F. vyrůstal od tří let u strýce V. Fridy, faráře v Chvatěrubech u Kralup, kde také začal chodit do školy. 1865 se vrátil k rodičům, kteří zatím přesídlili do Domažlic (zde si odbyl 4. třídu základní školy a 1. ročník

reálky), pak dostal svolení rodičů ke studiu na Akad. gymnáziu v Praze; zde 1867—69 a 1873 bydlel se starším bratrem, jenž v něm probudil zájem o literaturu a umění a všestranně rozšiřoval jeho obzor (spolu podnikli 1874 výlet do drážďanské a mnichovské galerie za honorář, který J. Vrchlický obdržel za svou první knihu, překlady veršů V. Huga). 1873 onemocněl B. F. cholerou a z nemoci se zotavoval u strýce v Chvatěrubech; 1874 přesídlil strýc do Prahy a B. F. pak bydlel v jeho bytě na Hradčanech. Po maturitě (1875) studoval historii, dějiny umění, jazyky a filozofii na pražské filoz. fakultě. 1880 složil státní zkoušku z dějepisu a zeměpisu, získal aprobaci pro vyšší gymnázia a začal učit na Vyšší dívčí škole v Praze. 1883 tu byl jmenován profesorem a ještě téhož roku se oženil s Boženou Veselou, sestrou manželky básníka J. V. Sládka, s nímž navázal důvěrné přátelství (1877—79 ho za jeho nemoci zastupoval v řízení Lumíru). Osvojil si značné vzdělání, zvláště přehled po evropských literaturách, který bohatě uplatnil ve své překladatelské i kritické praxi i jako dramaturg ND (od 1891), uvádějící k nám zejména francouzské drama tzv. druhého císařství (V. Sardou, O. Feuillet, G. Ohnet, E. Pailleron, A. Dumas ml.); své funkce se vzdal 1896, když byl jmenován ředitelem na Vyšší dívčí škole. Působil i v ředitelství Svatoboru, v Umělecké besedě, kde také hojně přednášel, právě tak jako v Náprstkově Americkém klubu. 1910 odešel do výslužby. Zemřel na sklonku první světové války na španělskou chřipku; pohřben byl na vyšehradském hřbitově.

Většina F. překladů (z francouzštiny, italštiny, španělštiny a němčiny) pochází z poslední třetiny 19. stol. Knížně nebo časopisecky publikoval F. přes 90 překladů románů a povídek (E. de Amicis, H. de Balzac, Ch. Baudelaire, L. Capuana, E. Castelnuovo, F. Coppée, G. D'Annunzio, A. Daudet, A. Dumas ml., G. M. Ebers, E. Erckmann—A. Chatrian, T. Gautier, P. Mérimée, J. Richepin, A. Theuriet, G. Verga, Villiers de l'Isle-Adam, E. Zola aj.) a pro ND přeložil přes 60 divadelních her; spolu s J. Vrchlickým patřil k nejplodnějším lumírovským tlumočnickům románských literatur. Většina jeho prozaických překladů vyšla v Lumíru, a po Sládkově odchodu z časopisu prakticky končí F. překladatelská aktivita. Dobová kritika na ní oceňovala jazykovou přesnost a věcnost i uhlazenost formy. — Po Stroupežnického éře

realistického dramatu na ND F. jako dramaturg i jako divadelní kritik preferoval lyrické, básnické drama a formálně vytríbené hry francouzského repertoáru. Své kritické referáty i fejetony o umění tiskl v *Květech* (1884), v *Pokroku* (1884–85), v *Lumíru* (1886) a zvláště ve *Zlaté Praze* (1884–88). V *Lumíru* vedle toho publikoval populární historické studie i ojedinělé pokusy o vlastní, romanticky zabarvenou, historickou beletristickou tvorbu (novela *Safír císařovny Eudokie*, 1879). Po 1900 přenesl F. těžiště své práce na studium a výklad života a díla J. Vrchlického: vydával jeho sebrané spisy s J. Voborníkem, pořádal korespondenci, psal životopisné články, v rukopise zůstala obsáhlá vzpomínková práce, z níž část zpracoval a 1948 vydal syn Vladimír.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Klíma, Jaroslav Kliment (oba s J. Vrchlickým); B. F., B. F.-a, F., F-a (*Lumír* 1877), y+a (*Lumír* 1877). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** *Květy* (od 1883); *Lumír* (od 1877); *Nár. obzor* (od 1906); *Pokrok* (od 1884); *Ruch* (od 1913); *Světozor* (od 1883); *Zlatá Praha* (od 1884); *Zvon* (od 1912). ■ **KNIŽNĚ. Překlady:** P. Mérimée: *Novely* (1878) + *Dvě novely* (1897) + *Carmen* (1925); G. M. Ebers: *Uarda* (1880) + *Dcera královská 1–3* (1881–83); E. Erckmann, A. Chatrian: *Přeslavný doktor Matheus* (1878) + *Dvě povídky* (b. d., 1897); E. Castelnovo: *Papřsek slunce* (b. d., 1883); T. Gautier: *Krásná Janny* (b. d., 1884) + *Uhrančivé oči – Cvrček – Pavilón nad vodami* (b. d., 1887); *Italské novely* (b. d., 1887); S. Farina: *Pikový kluk* (1887); M. L. Reybaud: *Ze života mořského dobrodruha* (b. d., 1887); E. M. Labiche, A. Delacour: *Vřeše milovaný Célimare* (1887); V. Ch. Cherbuliez: *Osudný sňatek* (1889); E. Bergerat: *Dcery jenerálovny* (1889); A. Dumas ml.: *Loupežník* (1889); F. Laloue, A. Bourgeois, Laurent: *Ďáblův pilulky* (1890); S. H. Mosenthal: *Zlatý křížek* (libreto, 1890, s J. Vrchlickým, společ. pseud. Jan Klíma); E. Zola: *Zkáza* (1892; další vyd. 1908 s tit. *Rozvrat*); V. Alfieri: *Filip* (b. d., 1892); G. Rovetta: *Pohořel* (1893); P. Cossa: *Nero* (b. d., 1894); J. Lermína: *Bud' – anebo* (1894); A. Filon: *Člověk v dvojí osobě* (1895); F. Philippi: *Dobrodinci lidstva* (1895); E. Blum, A. R. Toché: *Nervózní ženy* (1897, prem. 1889); H. Ibsen: *John Gabriel Borkman* (1916, prem. 1897). ■ **SCÉNICKY. Překlady:** O. Feuillet: *Pařížský román* (1883) + *Chamillac* (1887) + *Bílý vlas* (1893); V. Sardou: *Fedora* (1883) + *Strýc Sam* (1885) + *Staří mládenci* (1887) + *Rodina Benoitonova* (1888) + *Thermidor* (1891) + (s E. Moreauem) *Madame Sans-Gêne* (1894) + *Gismonda* (1895) + (s R. Deslandesem) *Tchýně* (1890); C. Delavigne: *Ludvík XI.* (1883); E. Pailleron: *Svět nudy* (1884) + *Myška* (1888) + *Komedianti* (1894); G. Ohnet: *Majitel hutí* (1884); H. Crisafulli, H. Bocage: *Perla* (1884); M.

Desvallières: *Půjč mi ženu* (1884); E. Erckmann, A. Chatrian: *Tvrdohlavci* (1885); W. Shakespeare: *Večer tříkrálový* (1885, s F. Douchou); A. Dumas ml.: *Denisa* (1885) + *Bagdadská princezna* (1885) + *Francillon* (1898) + (s A. d'Artois) *Aféra Clémenceauva* (1889); E. Labiche, A. Delacour: *O milión* (1885) + *Dobrodinec ptáčat* (1886); E. Labiche, P. E. Gondinet: *Ze tří nejšťastnější* (1888); E. Labiche, M. Michel: *Zastávka ve druhém poschodí* (1888); E. Labiche, E. Martin: *Vojanská krev* (1890); E. Scribe, E. Legouvé: *Povídky královnynavarrské* (1885); R. Deslandes: *Antoinette Rigaudová* (1885); P. Gille: *Uhlíři* (1886); A. Villiers de l'Isle-Adam: *Útěk* (1886); Molière: *Ve zdraví nemocný* (1886); A. Belot, E. Villetard: *Poslední vůle Caesara Girodota* (1886); P. E. Gondinet: *Tatínkovo přesvědčení* (1887); A. Valabrègue: *Manželské štěstí* (1887) + (s M. Hennequinem) *Prázdniny v manželství* (1887) + (s M. Ordonneauem) *Není Durand jako Durand* (1888); J. Moineux, A. Bisson: *Kurátor marnotratníků* (1887); P. Siraudin: *Tři klobouky* (1889); F. von Schönthan: *Cornelius Voss* (1889); A. Bisson, A. Mars: *Překvapení z rozvodu* (1890); A. Bisson: *Nebožtík Toupinel* (1892); K. Laufs: *Schoellerova penze* (1892); E. Najac, A. Millaud: *Paragraf 330* (1892); O. Gastineau: *Plesové střevice* (1893); G. Hauptmann: *Hanička* (1894); E. Pohl: *Krasojedkyně* (1894); E. Wichert: *Krok z cesty* (1894); L. Gandillot: *Pan podprefekt* (1894); A. Vanloo, E. Leterrier, A. Mortier: *Paleček* (1894); G. Giacosa: *Práva duše* (1896). ■ **REDIGOVANÉ knižnice:** *Česká bibliotéka rodinná* (1884–90). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Nové souborné vydání básnických spisů J. Vrchlického* (1913–28, 52 sv., s J. Voborníkem); J. Vrchlický: *Meč Damoklův* (1913); *Mladá léta J. Vrchlického v zrcadle dopisů, jež psal svému strýci a bratrovi* (1931 ← *Zvon* 1912). ■

LITERATURA: *Padesát let života, Zlatá Praha* 1905; J. D. K. (Konrád): *B. F., Máj* 1905; *Spisovatel B. F., Zlatá Praha* 1915; B. F. dovršuje... *PL* 1. 7. 1915; ■ *nekrology:* A. N. (Novák), *Lumír* 1918; R. S. (Svobodová), *Lípa* 1918; -al., *Cesta* 1918; J. B. (Bořecký), *Topičův sborník* 1918; -n-, *Zvon* 1918 ■.

zp

Vladimír Frída

* 12. 9. 1885 *Praha*† 17. 5. 1949 *Praha*

Básník, pozdní epigon a propagátor díla J. Vrchlického.

Syn překladatele B. Fridy, synovec J. Vrchlického. Školy absolvoval v Praze. Maturitu složil na Akad. gymnáziu (1904), pak studoval práva (doktorát 1909) a souběžně na pražské konzervatoři hru na housle. Soukromě se učil malovat. Po právech vystudoval ještě medicínu (doktorát 1922). Pracoval jako úředník na pražském magistrátě, provozoval i vlastní lékařskou praxi, zvláště v oboru psychoterapie. 1900–16 vystupoval jako koncertní houslista, působil jako hudební kritik, je také autorem několika hudebních skladeb (houslových, klavírních) a písní. Z pražské radnice odešel do výslužby 1941 jako vrchní magistrátní rada. Má zásluhy o studium i propagaci díla J. Vrchlického jako autor rukopisné práce opírající se o paměti otce (1948 knižně publikovány vybrané části) a jako autor četných přednášek i materiálových rukopisných prací (zejména lístkového katalogu všech básnickových děl). 1938 dal podnět k založení Kruhu přátel J. Vrchlického a patřil k jeho nejčinnějšímu členům. Pohřben byl na vyšehradském hřbitově.

V. F. vydal celkem čtyři sbírky přírodní a intimně milostné lyriky, první dvě krátce za sebou na začátku 20. stol., druhé ve 30. letech. Přes časový interval dvaceti pěti let zůstalo základní ladění jeho poezie stejné. F. se jeví jako obratný virtuóz, využívající ve stopách J. Vrchlického formálně náročných veršových a strofických útvarů (sonet, ríspet, franc. balada, siciliana, ritornel, balata, sestina, rondó, tercína, sapfická strofa) k vyslovení subjektivních nálad a reflexí, zpravidla v paralele k abstraktně pojatému přírodnímu dění. Jestliže se v prvních sbírkách objevovala lumírovská klišé s příměsí dekadentního životního pocitu a s ostentativně projevovaným světobolem, zmírnilo se toto gesto v melodických verších z pozdější doby v poněkud okázalý stesk, provázený životní rezignací. V abstraktnosti formálních schémat se v poslední sbírce rozplynuly i autorovy portréty příbuzných a přátel.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Lotos (Máj 1904); V. F. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. hudba (Kutná Hora); Máj (od 1904); Nár. listy; Nár. politika; Osvěta (od 1910); Topičův sborník (od 1917); Večer; Venkov; Zlatá Praha (od 1905); Zvon (od 1907). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Preludia (BB b. d., 1905); U břehu ztroskotaných (BB b. d., 1907); Otevřený chrám (BB 1932); Prchající stíny (BB 1934); Krásná léta J. Vrchlického (studie, 1948). ■

LITERATURA: ■ ref. Preludia: -a-, Máj 1905; V. Kol. (Vinc. Červinka), Zvon 1905; e, Lumír 1906; A. N. (Novák), Přehled 1906 ■; ■ ref. U břehu ztroskotaných: -a-, Máj 1907; V. Kol. (Vinc. Červinka), Zvon 1907; Ka, Zlatá Praha 1907 ■; -pa- (F. S. Procházka): Literatura, Zvon 1932; A. N. (Novák): ref. Otevřený chrám, LidN 20. 7. 1932 + ref. Prchající stíny, LidN 14. 1. 1935; J. Palivec: Šedesát let dr. V. F., Věstník čs. lékařů 1945; Za V. F., Lid. demokracie 19. 5. 1949.

zp

Nora Fried viz Norbert Frýd

Emanuel Salomon Friedberg-Mírohorský

* 18. 1. 1829 *Praha*† 10. 12. 1908 *Praha*

Malíř a ilustrátor, povoláním důstojník. Psal fejetony, cestopisné a národopisné črty, drobná povídková vyprávění, memoáry, jednoaktové veselohry, překládal romány.

Pocházel z pražského šlechtického rodu (vl. jm. E. S. F.), 1837 vstoupil na Akad. gymnázium, zároveň studoval malířství u F. Tkadlíka a A. Mánesa; studiu malířství se věnoval i později. 1840 vstoupil do vojenské akademie ve Wiener Neustadt, vlivem tamějšího učitele češtiny M. Fialky, svého příbuzného, se národně uvědomil. Jako poručík se dostal 1847 do

Prahy k 28. pěšímu pluku (Latourovu). 1848 se účastnil tažení do Itálie, v bitvě u Volty byl zraněn. V rozmezí 1848–78 získal hodnost nadporučíka až polního podmaršálka. Účastnil se obléhání revoluční Vídně, počátkem zimy 1848 se dostal do Uher bojovat proti tamní revoluci. Koncem 1849 byl poslán do Temešváru, účastnil se mapování srbské Vojvodiny, 1854 byl přeložen do Verony a na podzim do Prahy, 1856 byl opět povolán na mapování do dnešního Rumunska, 1857–58 do Uher. 1859 byl přeložen do Štýrského Hradce, pak do Lince, do Lublaně a v listopadu do hlavního stanu 2. armády do Verony. Tam se později zabýval vojenským popisováním Benátska a dějepisným zpracováním války z r. 1859. V listopadu 1860 se oženil s Marií Rudolphovou, šl. z Frisů, dcerou plukovníka; zemřela 1878, ze 7 dětí se dospělosti dožili 2 synové a 2 dcery. Od srpna 1861 do května 1862 byl F. náčelníkem štábu při velitelství pevnosti Mantovy, pak opět ve Veroně, do 1866 řídil 1. oddíl zeměměřičský v Banátě se sídly v Temešváru a v Pančevě. V červnu 1866 se stal náčelníkem generálního štábu pevnostního velitelství ve Veroně, konal přitom parlamentářská jednání. Od listopadu 1866 do května 1869 byl náčelníkem štábu v Zadaru, od dubna 1869 v Osěku jako záložní velitel a od září 1869 jako velitel pěšího pluku č. 78 (Šokčevićova). Od listopadu 1872 velel 1. pěší brigádě 23. armádní divize v Komárně, 1875 byl přeložen do Budapešti, 1878 mu bylo svěřeno velení 30. armádní divize ve Lvově, v listopadu 1883 odešel do výslužby. 1884 povýšen na svobodného pána. Usadil se natrvalo v Praze. Počátkem 90. let byl členem výboru Umělecké besedy. Již dříve se zabýval studiem vodoléčby, 1892 založil spolek Český Kneipp. Ovládal 10 jazyků (němčinu, angličtinu, francouzštinu, italštinu, rumunštinu, maďarštinu, češtinu, polštinu, ruštinu, srbštinu). V březnu 1907 utrpěl úraz (pvalen na ulici vozem). — Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Vytvořil početně velké malířské dílo. Od 50. do 90. let přispíval ilustracemi (žánrové a humoristické kresby, kroje, krajiny, výjevy) do českých časopisů, nejvíce do Humoristických listů (soustavně od založení 1858 do 1879), dále do Šípů, Obrazů života, Květů, Světozoru, Ruchu, Zlaté Prahy. Kreslil ilustrace k prózám (K. Světlá: Vesnický román), básním (K. S. Šnajdr), národním písním, též pro Fotografic-

kou obrazárnu Friedrichovu. Pro Riegrův slovník zpracovával hesla z oboru vojenství, pro Ottův slovník z oborů: vojenství, jezdecktví, malířství, vodoléčba. Spisovatelskou dráhu začal v pol. 50. let fejetony, drobnými vyprávěními, zpravodajskými články a výklady k svým kresbám, později psal cestopisné a národopisné črty z Uher, Valašska, Srbska a severní Itálie, drobné humoristické prózy a příběhy z válek, vzpomínky. Román *Jak se mstí Slovan* zůstal nedokončen. V 60.–70. letech napsal velký počet veseloher, většinou jednoaktových; na jevišti Prozatímního divadla se provozovaly tři. V 90. letech a počátkem 20. stol. se věnoval hlavně překládání románů z francouzštiny, němčiny a italštiny.

PŘÍSPĚVKY in: Čas (1861–62); Čes. Thalia (od 1868); Div. listy (od 1881); Domácí rádce (od 1895); Háj (od 1869); Koleda (od 1878); Květy (od 1865); Nár. listy (od 1873); Obrazy života (od 1859); Osvěta (od 1871); Pražské noviny (od 1855); Přírodní lékař (od 1896); Světozor (od 1867); Vlast (od 1873); Vojenské listy (od 1885); Vyšehrad (od 1888). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Překvapení (D 1873, prem. 1863); Sliby chyby aneb Po smrti ten den (D 1874, prem. 1863); Svatební střevíce (D 1876); Bosá obutému (D b. d.); Ti nejdrobnější (D b. d.); Popelčín sandálek (D b. d.); Syčáci (D b. d.); V ranní rose (D b. d.); Zbláznil se (D b. d.); Před třiceti lety (memoáry, 1896, 2. vyd., 1906 s tit. Vzpomínky na válečný rok 1866); Před čtyřiceti lety (memoáry, 1896, 2. vyd. 1916 s tit. Po Dunaji do Rumunska). — *Překlady:* A. Theuriet: Teta Aurelie (1890) + Manžel Jacquelinin (1890); L. Barracand: Vikomtesa (1891); G. Ohnet: Odkázaná duše (1892); A. G. Barrili: Předčítatel kněžnin (1892). — *Ostatní práce:* Válečnictví polní a vojenství (1868); Úvod k kresbě a malbě pro ochotníky, samouky, žáky a učitele (1877); O vegetarismu (1884); S. Kneipp: Dovětek k mojí závěti pro lidi zdravé a nemocné (překlad, 1898) + Velekniha (překlad, 1902). ■ **SCÉNICKY.** *Hry:* Zálečníci aneb Malif v vdova (1867). — Hry známé jen podle názvu: Vzácný host; Pevná předsevzetí aneb Den výroční. ■ **KORESPONDENCE:** in Polemika s dobou (K. Světlé z 1872–73; 1969, ed. J. Špičák). ■ **REDIGOVAL:** Kalendář Ústřední matice školské na rok 1886 (roč. 2; vyd. V. Beneš Šumavský). ■

LITERATURA: ■ ref. Sliby chyby: J. Neruda, Hlas 1863 a 1864 → České divadlo 2 (1951); V. Hálek, NL 5. 5. 1864 ■; F. Čenský: E. S. F.-M., Světozor 1873; J. Neruda: E. S. F.-M., Humorist. listy 1884 → Podobizny 2 (1952); an.: Salomon E. M., svob. pán z F., Zlatá Praha 1889; an.: nekrolog, Lit. rozhledy 1908/09, č. 8; J. V. Alexander: Průkopník slovanství v armádě rakouské, Osvěta 1913; F. Brábek: Z mých pamětí, Topičův sborník 1919/20; J. Čadík in Prů-

vodce výstavou kreseb a akvarelů E. S. F.-M. v Plzni (1928); A. Novák: Spisovatelé kreslíři a malíři, LidN 28. 3. 1939; V. Fiala: Pozapomenuté výročí (o kn. Úvod ku kresbě a malbě), Výtvarná výchova 1958.

mo

Oldřich Friš

* 7. 5. 1903 *Boskovice*

† 14. 1. 1955 *Praha*

Indolog a překladatel staroindické poezie.

Pocházel z početné rodiny, otec byl obchodníkem. F. vychodil gymnázium v Boskovicích (mat. 1922). Už zde projevoval zájem o indické jazyky. Studoval na filoz. fakultě UK v Praze klasickou a slovanskou filologii, současně navštěvoval přednášky o indických dějinách a indoevropské srovnávací filologii; 1924–25 studoval indologii v Berlíně. Od 1928 učil na středních školách, nejdříve ve Strakoncích, potom v Praze (1930 složil státní zkoušky z latiny a češtiny). Přitom vědecky pracoval v oboru české, indoevropské srovnávací a avestské filologie a pokračoval ve studiu starých indických jazyků. Indologická studia přerušilo jeho přeložení do Prešova (1930), později do Mělníka a Tišnova (1932–45). Po návratu do Prahy (1945) obhájil disertační práci *Sattasaī a její místo v indické lyrice*, 1948 byl jmenován docentem na základě habilitační práce *The Recension of the Amarušataka*. Působil pak jako indolog v Praze a Olomouci, od 1950 byl asistentem na UK v Praze, 1954 byl jmenován profesorem staroindické filologie.

F. publikoval ve vědeckých a populárních časopisech odborné i jiné články a překlady. Zpočátku to byly především studie z oboru české lingvistiky, později také jazykovědy indoevropské. Snažil se o marxistické zhodnocení indické filozofie od nejstarších dob po současnost. Svou odbornou práci provázal překládáním staroindické, sanskrtské a prákrtské literatury veršované i prozaické; na tomto poli přinesl u nás poprvé překlady dobré umělecké i odborné úrovně.

PŘÍSPĚVKY in: Akord (od 1943); Archív orientální (od 1947); Lid. demokracie (od 1954); Lid. noviny (od 1944); Listy filologické (od 1939); Naše řeč (od 1938); Naše věda (od 1948); Nová cesta (od 1953); Nový Orient (od 1945); Svob. noviny (od 1946); Věstník ČSAV (od 1953). ■ **KNIŽNĚ**. *Překlady*: Sattasaī. Sbíрка sedmi set strof (1947); Láska a odříkání (výbor ze staré indické lyriky, 1948); Védské hymny (1948); Soucitná smrt. Mahábhárata XII. 256 (1949); Bilhana: Dnes ještě ... (1953, s F. Hrubínem); Kálidása: Oblak poslem lásky (1954); Z indických legend (1954); — posmrtně: Kálidása: Šest ročních dob (1956, ed. E. Herold); Démonovy povídky (1956, ed. I. Fišer); Válmi: Rámájanam (1957); Amaru a Bhartrhari: Sloky o lásce, moudrosti a odříkání (1959, ed. E. Herold). — *Ostatní práce*: Struktura staroindické společnosti (skripta, 1953); Sanskrtská čítanka (1. 1954; 2. 1956, ed. V. Pořízka). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Knížková: Bibliography of O. F., Archív orientální 1955. ■ **LITERATURA**: V. Gampert, E. Herold: In memoriam O. F., Archív orientální 1955; J. Rypka: Nad rakví O. F., Nový Orient 1955; B. Čapková, Z. Mikošková: O. F. a jeho dílo, Zprávy Čs. společnosti orientalistické 1980.

jb

Jan Fromek viz in Odeon

Fronta

1927

Sborník levicové umělecké avantgardy a marxistické orientované vědy.

Podtitul: Mezinárodní sborník soudobé aktivity. — *Redaktoři*: F. Halas, V. Průša, Z. Rossmann, B. Václavek. — *Vydavatel*: Vlastním nákladem redaktorů, Brno.

Sborník začali připravovat v zimě 1925–26 studenti pelhřimovského gymnázia V. Průša (1906–1930) a J. Pachta (1906–1977). Požá-

dali o příspěvek také B. Václavka, který se věci iniciativně ujal, získal další spolupracovníky a zajistil nakladatele. Vznikla čtyřčlenná redakce, tíha organizační přípravy ležela hl. na V. Průšovi a B. Václavkovi. V lednu 1927 byl sborník připraven do tisku; když původně získaný nakladatel odřekl, rozhodli se redaktoři vydat F. sami. Vyšla v dubnu 1927 a vzbudila ohlas i v zahraničí.

F. soustředila literární příspěvky (převážně stati) od 85 příslušníků umělecké a kulturní avantgardy od nás i ze zahraničí (z Německa, SSSR, Francie, Rakouska, Jugoslávie, Holandska). Autoři se zamýšleli nad soudobou situací umění, vědy i techniky a nad celkovou problematikou moderního života v období rozkladu kapitalismu a počínajícího budování socialistických forem. V podstatné části příspěvků dominovala snaha řešit aktuální otázky z marxistického hlediska a připravovat půdu pro budoucí kulturu beztřídní společnosti. V rámci těchto snah vtiskly sborníku ráz především poetismus a konstruktivismus, a to svou dualistickou koncepcí čistého umění, z něhož by byly vyloučeny všechny přímé životní funkce, a účelové tvorby, která si neklade estetické cíle. Současně se však již objevila i kritika jednostranného zaměření těchto teorií. Sborník tak podal široký průřez dobovými názory představitelů československého i evropského revolučního umění a pokrokové vědy, a to v době, kdy u nás avantgardní hnutí, reprezentované devětsilským poetismem a konstruktivismem, vrcholilo. — Zásadních otázek moderního umění vůbec a literatury zvláště se týkají stati K. Teiga (nová verze úvah O humoru, klaunech a dadaistech), J. Honzla (Ismus a umění), V. Nezvala (Dada a surrealismus), Z. Rossmanna (Dále jít je jít zpět), J. Weila (Nová ruská literatura a Západ) aj.; o syntetizující shrnutí a perspektivní závěry se pokusil B. Václavek v Doslovu. Od běžných devětsilských názorů se odlišují např. J. Mahen (Veliké dobrodružství!) a zvláště J. Voskovec, podávající ve stati Želva, o které se nikdo nezmiňuje, ostrou kritiku Teigovy koncepce poetismu a konstruktivismu a celkové přeteoretizovanosti hnutí. Ze zahraničních spolupracovníků přispěli významnými úvahami A. Behne (Co se děje v umění?), G. Grosz (Umění je v nebezpečí), K. Hermann (Lyrika dělby práce, Odumření a znovuzrození), W. Herzfelde (Dost dlouho jsme milovali), Lu Märtenová

(Objektivní podmínky nových tvarů v básnictví a literatuře, Konkrétní úkoly), G. Pohl (Umění a třída), J. N. Tyňanov (Zásady nové literárněhistorické metody v Rusku), J. R. Becher (Tempo), K. Schwitters (Umění a doba), L. Kassák (Umění a život), W. Gropius (Nové cesty výtvarné práce) aj. Stati dalších autorů se týkaly situace a smyslu umění (F. Jung, L. Micić, A. Ozenfant, G. Ribemont-Dessaignes, W. Serner, H. Walden, P. Westheim), současného divadla (J. Frejka), hudby (E. F. Burian, A. Hába, M. Ponc, G. Antheil, V. Beljajev), výtvarného umění (J. Jíra, J. Štyrský a Toyen, T. van Doesburg, L. Moholy Nagy), filmu (T. van Doesburg, R. R. Myzet, H. Richter), architektury (V. Obrtel, Z. Rossmann), průmyslového umění (B. Markalous), estetiky materiálu (K. Honzík), proletářského žurnalistu (V. Průša, interview A. Eggebrechta s E. E. Kischem), pedagogiky (O. Chlup), tance (C. Blatný, M. Holzbachová), rozhlasu (Z. Sekera), psychologie (K. Kornilov), filozofie (J. L. Fischer), poválečného imperialismu a politické situace Evropy (J. L. Fischer, J. Kratochvíl, J. O. Navrátil), sovětského práva (V. Procházka), techniky a společnosti (Junius, tj. A. A. Hoch; O. Schürer), zvědečtění intelektuální spolupráce (C. Haluza), přírodních věd (V. Santholzer) aj. Básněmi přispěli K. Biebl, F. Halas, J. Hora, V. Nezval, J. Seifert, V. Skalák (= B. Mencák), J. Voskovec, V. Závada (z pozůstalosti byla otištěna báseň Josefa Reinera), prózami K. Konrád a J. Mařánek, divadelní scénou V. Vančura, filmovými či baletními librety A. Hoffmeister a V. Lacina. Básně cizích autorů — H. Arpa, P. Alberta-Birota, J. R. Bechera, I. Golla, F. Picabii, B. V. Poljanského, K. Schwitterse, T. Tzary, F. C. Weiskopfa — byly otištěny v originálním znění, prózy A. Bretona, A. Holitschera, K. Kläbera a W. Mehringa v překladu. Zařazeny byly též v notách hudební skladby E. F. Buriana, J. Ježka, I. Krejčího a M. Ponce. — Sborník měl moderní typografickou úpravu Z. Rossmanna, použito v něm bylo jen malých písmen. Vedle množství obrázků v textu byla k němu připojena rozsáhlá obrazová příloha, obsahující reprodukce a fotografie děl téměř sta moderních malířů, grafiků, fotografů, sochařů, architektů, konstruktérů, dále scén z divadelních her (zvl. z Osvobozeného divadla a divadla Mejercholdova), z filmů atd.

LITERATURA: Ker (C. Haluza): F., Rovnost 1. 5.

1927 → sb. Avantgarda známá a neznámá 2 (1972); Reed. (B. Václavek): F. (odpověď na kritiku C. Haluzy), Rovnost 8. 5. 1927 + F., ReD 1927/28, obojí → sb. Avantgarda známá a neznámá 2 (1972), druhý článek též B. V.: Tvorba a společnost (1961); Skupina „Die Abstrakten“ (Hannover): Fronta proti „Frontě“, ReD 1927/28 → sb. Avantgarda známá a neznámá 2, s. 728 (1972); Tge (K. Teige): F., Kmen 1926/27; Vzpomínka dr. Bedřicha Václavka, sb. Kytka na hrob V. J. Průši (1933) → B. Václavek: Literární studie a podobizny (1962); B. Fuchs: Bedřich Václavek a F. 1927, Index, vzpomínkový sborník B. V. (1957); J. L. Fischer: Z dob kolem sborníku F., sb. Václavkova Olomouc 1966 (1967).

pp

Antonín Frozín

* 1671 *Plzeň*

† kolem 1720 *Plzeň*

Katolický kněz, překladatel náboženské literatury, autor obrany českého jazyka a národnosti.

Pocházel z významné měšťanské rodiny plzeňské; vlastnil statek v Březových Horách u Příbrami. Studoval v pražské jezuitské škole, 1704 byl vysvěcen na podjáhna a získal fundaci ve vlášském špitále na Malé Straně v Praze. Zájem o stav české národnosti ho vedl k cestování po Čechách, trvajícímu dva a půl roku.

Poznatky z cest využil k předmluvě své asi jediné literární práce. Je to překlad výboru z Gumpenbergova reprezentativního německého díla barokního mariánského kultu Atlas Marianus, obsahujícího popisy zázračných mariánských evropských svatyní (1. vyd. z 1657 popisuje 100 míst, 2. vyd. z 1672 na 1 200 míst). F. znal pravděpodobně jen 1. vydání a z něho přeložil pro své *Obroviště mariánského atlanta...* (1704) popis 10 svatyní. V předmluvě, jejímž smyslem je obrana českého živlu proti podceňování a národnostnímu útlaku, charakterizuje F. přítomný stav české národnosti v 15 krajích Čech, jak ho sám zjistil; jeho údaje jsou pro historii cenným demografickým materiálem. Ve prospěch češtiny ar-

gumentuje F. dále poukazem na osobité kvality jazyka, na vlastnosti českého lidu a na početnost české šlechty (podává seznam šlechtických rodin užívajících stále češtiny). Předmluva se začleňuje do řady předobrozenských obran českého jazyka a národnosti ve smyslu Balbínově. Pravděpodobně čerpá i z předmluvy k Rosově Gramatice; vliv Rosův je zřejmý také ve F. jazyce (lexikální neologismy). — Proti názorům F. předmluva se ozval provinciál jezuitského řádu v Čechách J. Miller v písemném podání generálovi řádu.

KNIŽNĚ. (Překlad:) W. Gumpenberg: Obroviště mariánského atlanta..., to jest Knížka o obzvláštních mariánských obrazích... (1704). ■ EDICE: Č. Zíbrt in Z doby úpadku (1905, předmluva k Obrovišti); A. Pražák in Národ se bránil (1945, výňatky z předmluvy k Obrovišti). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 2 807. ■ LITERATURA: J. Jireček: Rukověť 1 (1875) + Rückblicke in die Zustände Böhmens des 17. und 18. Jahrhunderts, Oester.-Ungarische Revue 1886; Č. Zíbrt: Z doby nejhlubšího spánku národa českého, Sborník Československé jednoty (1887); A. Rejzek in Bohuslav Balbín (1908); J. Strnad: A. F. Plzeňský, Sborník Měst. hist. muzea v Plzni 1922; A. Podlaha: Drobné příspěvky k dějinám starší české literatury, ČČM 1924; in sb. Dějiny Plzně (Plzeň 1965).

zdt

Tomáš Fryčaj

* 30. 6. 1759 *Kelč*

† 28. 6. 1839 *Obrany* (Brno-O.)

Moravský buditel a lidovýchovný spisovatel. Básník, autor katolického kancionálu, vydavatel Múzy moravské.

Syn řezníka. Vystudoval piaristické gymnázium v Lipníku n. Bečvou (seznámení s Gallášem), filozofii v Olomouci, teologii v Brně (od 1778). Studia přerušil 1779 pobytem ve Vídni (audience u císařovny Marie Terezie, seznámení s J. Sonnenfelsem), na kněze byl vysvěcen 7. 9. 1783. Národnostně se uvědomil za studií v Brně. Stal se kaplanem v Bystřici pod Hostý-

nem, vyhořel, byl nemocen, trpěl melancholií. Na nátlak přátel se 1789 opět odebral do Vídně, tam byl domácím kaplanem v rodině nadlesního Müllera; přišel do styku s císařem Josefem II. Nakrátko byl kaplanem v Mistelbachu v Dolních Rakousích, onemocněl tuberkulózou plic, v červnu 1795 byl dán na předčasný odpočinek. Odstěhoval se do Brna (od té doby trvalý styk s Gallašem), stal se duchovním správcem v trestnici a guberniálním translátorem. Byl členem Moravskoslezské hospodářské společnosti a překládal z němčiny do češtiny její kalendáře. Od 1. 7. 1819 do konce života byl farářem v Obřanech u Brna.

Literaturou se začal zabývat za studií v Olomouci, oblíbil si duchovní a náboženskou poezii Gellertovu, Hagedornovu, Klopstockovu, pod jejím vlivem začal česky básnit, neovládaje ještě spisovnou češtinu a pravopis (jak uvádí v předmluvě k své Ortografii). První svou sbírku, *Kostelní písně duchovní*, zárodek pozdějšího *Katolického kancionálu*, označil za básně tvořené podle německého kancionálu vydaného ve Vídni z příkazu Marie Terezie. Katolický kancionál vyšel do 1842 v 9 vydáních, údajně v celkovém nákladu 60 tisíc výtisků. Později byl vydáván s doplňky a v redakci T. Bečáka, pak F. Poimona. Básnickou i jazykovou neumělost a nedokonalost kancionálu odsuzovali již současníci (D. Kynský v dopise V. Hankovi); některé písně z této sbírky přešly na Moravě do repertoáru lidového zpěvu. Svě básnické tvoření pojímal F. jako součást „prostonárodního“, lidovýchového spisovatelství, viděl v něm pokračování snah Komenského a českých humanistů; fakticky vznikalo stranou soudobého literárně uměleckého úsilí. Osobitě názory na podobu a poslání literatury vyložil F. v *Múze moravské* a v předmluvě k Ortografii (tam také zastává s Nejedlým a Palkovičem bratrský pravopis, do spisovné češtiny vnáší neorganicky dialektismy). Gallašovy básně, které mu autor pravidelně posílal k posouzení, vydal (po provedených úpravách) ve dvou dílech *Múzy moravské* (vydání 3. dílu, připravené 1825, se neuskutečnilo). Gallašovy básně jsou tu utříděny do 4 tematických oddílů, 5. oddíl tvoří malý výbor z prací moravských básníků (asi podle vzoru Tablicových Slovenských veršovců). Jsou tu zařazeny veselé básně Kužníkovy, dvě operety J. M. Bulína, prozaický dopis otce sedláka studujícímu synovi (vše v hanáckém dialektu), dále 8 písní

„dle valašského dialektu“ a jedna „dle dialektu slovenského“, většinou národních. F. volně zpracoval podle Němečkovy monografie životopis Vavákův a přidal k němu dvoudílná „pravidla výborného sedlského života“. Stejně jako další F. díla má tento spis lidovýchový charakter; zamýšleným cílem těchto prací bylo hospodářské povznesení lidových vrstev.

ŠIFRA: T. F. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kostelní písně duchovní... (1788, 2. vyd. 1801 s tit. Ouplná kniha duchovních písní katolických..., od 3. vyd., 1805, s tit. Katolický kancionál); *Vzbuzení ku společnému ozbrojení obyvatelů moravských proti Francouzům* (B 1796). — *Překlad a adaptace*: Zrcadlo výborného sedlského obcování představující Život a příběhy... Fr. Vaváka... (1. 1807, 2.—3. 1808). — *Ostatní práce*: F. z Dietrichů: Naučení o sázení a štěpařství... (překlad, 1804); Naučení pro vrchnosti a poddané, jak by se nejenom pádu dobytka, ale i také jiným nebezpečným nemocem užitečných domácích hovádek... zbraňovati mělo... (překlad, 1810); E. Jahn: Nová pobožnost školní, obsahující modlitby a písně s melodiemi... (překlad, 1813); Veleslavné vítězství u města Lipska v Sasku aneb Opis všech přešťastných následků této paměti nejhodnější bitvy... (1814); Ortografia aneb Pravidla pravopisebnosti moravskoslovanské řeči (1820). ■ KORESPONDENCE: Z. Lajkep: Z korespondence dvou moravských buditelů (J. H. A. Gallaš — T. F. z 1810—35), VVM 1955. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Múza moravská* v patero odděleních obsahující duchovní, mravní, polní, veskoobčanské a starovlastenské písně... od Josefa Heřmana Gallaše... (1. 1813, 2. 1825). ■

LITERATURA: ■ ref. Katolický kancionál: K. Vianařický, Čas. pro kat. duchovenstvo 1828, s. 623 + tamtéž 1831, s. 440 a 445; V. Pešina, Čas. pro kat. duchovenstvo 1835, s. 710; an., Čas. pro kat. duchovenstvo 1847, s. 663 ■; an.: T. F., obrázek literární, Lit. listy 1865; F. Kretz: T. F., literárněhistorická črta, Lit. listy 1885; J. Herben: Dvojice buditelů moravských, Světozor 1885; J. Neruda: T. F., Humorist. listy 1885 → Podobizny 3 (1954); an.: T. F., Hlas 1886, č. 4 a 16; M. Radotínský: Dopis hanáckého otce synovi šudentovi z konce 18. stol., ČL 1912; R. B. Mácha: Zapomenutý buditel národa, Vlastivědný sborník střední a severní Moravy 1933/34; B. Slavík: T. F., Naše Valašsko 1939 + Zasloužilý moravský buditel, LidN 28. 6. 1939; F. Táborský: Z kancionálu T. F., Naše Valašsko 1939; F. Kratochvíl: Předkové a příbuzenstvo T. F., VVM 1946; F. Kutnar: K počátkům hospodářského obrozování poddaného lidu moravského, ČMM 1951; V. K.: Zapomínaný ctitel Komenského, Náboženská revue církve čs., příl. Jednota, 1962; K. Pallas: K počátkům literárního obrození v Brně (F. Ouplná kniha duchovních písní katolic-

kých), Sborník Matice mor. 1966; B. Zlámal: Buditel'ské úsilí Múzy moravské a jeho odezva ve Slezsku, Časopis Slez. muzea, série B, 1967.

mo

Václav Fryček

* 29. 8. 1897 *Malesice* u Plzně

† 17. 1. 1969 *Náchod*

Prozaik, dramatik a básník, esejista a novinář.

Psal se též Václav M. F. a Vašek F. Jeho otec byl učitelem. V Plzni chodil F. do obecné školy a do 1913 do reálky, kterou dostudoval v Sušici (mat. 1915). Vzápětí byl odveden na italskou frontu, kde byl zajat a později vstoupil do legii. Po skončení války se zúčastnil bojů na Slovensku, působil jako zpravodajský důstojník na ministerstvu národní obrany v Praze, pak pracoval v redakci Národních listů. Na filoz. fakultě UK vystudoval obory filozofie a estetiky (doktorát 1926 prací *Integrace lidstva a sebourčení národů*). 1924 se oženil s redaktorkou olomouckého listu Pozor V. Knechtlovou (1898–1974). 1928 se stal knihovníkem v Náchodě, 1942 byl suspendován, 1945 reaktivován a 1949 penzionován. 1930–42 vedl kroniku města Náchoda, v tamním městském muzeu je též uložen jeho rukopis obsáhlých *Náchodských dějin* (do 1800).

F. literární činnost je druhově i žánrově velmi rozmanitá. Prózy a verše těžil nejprve ze studentského prostředí, těsně po první světové válce ze zážitků válečných, především z italského zajetí. Od pol. 20. let se věnoval nejvíce dramatu. Stejně jako v pozdějších prózách i zde čerpal tematicky z historie, a to zvláště náchodského kraje. Realistické zpodobení doby s jejími sociálními konflikty kombinoval s romantickým pojetím historických postav. Ve hře *Regner* evokoval historickou osobnost, která byla předlohou Havlovického v Jiráskově kronice U nás. Čtenářský úspěch měl román z doby Karla IV. *Záhadný mincíř*. Fejetony a eseje se zabývají problematikou knihovnictví a kulturními událostmi Náchodska; kni-

ha *Integrace lidstva* je pokusem vyrovnat se v duchu pozitivismu se soudobou evropskou sociální problematikou.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Václav Malesický; F. ■ PRÍSPĚVKY in: Časopis čes. knihovníků (od 1931); Čes. slovo; Chodský prapor (Domažlice, od 1913); Lumír (od 1923); Nár. listy; Nár. politika; Naše zprávy (od 1939); Panoráma (od 1939); Venkov (od 1932); Zvon (od 1933). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na březích Otavy (PP 1912, pseud. Václav Malesický); Studentská idyla (R 1915); Studentovo veršování (BB 1915); Vojáčkové (R 1919); Dítě horečky (BB v próze, 1919); Plakety a lepty (PP 1919); Kosi si hvízdají (BB 1919); Porcelánový hrníček (P 1919); Pierot (D 1919); Pohlavní ozvy (BB 1919); Mám rád (BB 1925, podp. Vašek Fryček); Bumbulína (D 1925, podp. Vašek Fryček); Pluk Doss Alto (vzpomínky, 1926); Panna Vanka (D 1930); Jejich bujná krev (D 1932); Regner (D 1932); Elogia (BB 1934); Luizina polka (D 1934); Zajetí akácie (BB 1936); Petruška (D 1936); Záhadný mincíř (R pro ml., 1939); Lisieux (BB 1939); Útěk za Esmeraldou (montáž dějových obsahů z českých oper, 1941); Bonato (D 1942); Čarodějky z Fulneku (R 1945; kn. v roce 1942, kdy byla vytištěna a měla vyjít). — *Ostatní práce*: Knihovnictví orgánem demokracie (1927); Integrace lidstva (1929); Contra jury (divadelní polemika, 1933); Náchodská konspirace (fejetony, 1947). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Gigi (1928). ■ REDIGOVAL *sborníky*: Za Bohuslavem Mrštinou (1930), Náchodsko (1933). ■

LITERATURA: K. Čapek: Zlomky epopoje (ref. Porcelánový hrníček), NL 27. 2. 1920; B. Jedlička: ref. Mám rád, LidN 22. 7. 1925; P. Fraenkl: Lyrici nemohoucího slova (ref. Mám rád), NO 29. 7. 1925; V. D. (Dyk): ref. Pluk Doss Alto, Lumír 1926/27; V. Černý in V. F.: Regner (1932); J. Tráger: Z divadelní literatury (ref. Luizina polka), Čin 1934, č. 29; J. Drda: ref. Záhadný mincíř, LidN 16. 6. 1939; M. Majerová: Nové knihy pro děti 1939 (ref. Záhadný mincíř), LidN 17. 12. 1939.

pb

Norbert Frýd

* 21. 4. 1913 *České Budějovice*

† 18. 3. 1976 *Praha*

Autor románů, povídek, cestopisů a reportáží, knih pro děti a divadelních her, kulturní publicista.

Pův. jm. Norbert Fried, psal se i Nora F., od 1946 se podepisoval Frýd. Pocházel z česko-německé rodiny drobného židovského obchodníka. Českou základní školu a německé gymnázium absolvoval v rodišti. Po maturitě (1932) odešel na českou univerzitu do Prahy; ke studiu práv přidal později studium moderních literatur na filoz. fakultě (doktorát 1945 prací *Geneze českého surrealismu*). Během studií se stýkal s levicovými intelektuály a umělci, 1934–35 řídil dětskou hlídku Holahej komunistických Haló-novin, od 1935 spolupracoval s divadlem E. F. Buriana (songy do her Mistr Pleticha a Žebrácká opera). 1936–39 byl zaměstnán jako textař, dramaturg a propagandista u filmových společností Metro-Goldwyn-Mayer a RKO Radiofilm. Na začátku okupace pracoval v pražské židovské obce jako archivář a pomocný dělník. 1941 se oženil, rok nato byl se ženou transportován do Terezína (žena s dítětem, otec, mladší bratr a blízcí příbuzní zahynuli). V terezínském ghettu se F. aktivně účastnil ilegálního uměleckého života a později působil jako vychovatel v táborových domovech mládeže. 1944 byl převezen do Osvětimi a odtud do pracovního tábora Dachau-Kaufering. Po osvobození tábora pomáhal jako tlumočnick při vyšetřování nacistických zločinů, na podzim 1945 svědčil v Mnichově proti dachauským SS. Po návratu do Prahy začal pracovat v aparátu KSČ, 1946 se léčil z následků věznění a jako novinář podnikl kratší cesty do Maďarska, Francie a Anglie. 1947–50 působil jako kulturní ataše na čs. zastupitelských úřadech v Mexiku a USA; 1950 se podruhé oženil. 1951–53 pracoval v literárním odd. Čs. rozhlasu, potom žil jako spisovatel z povolání. Kromě cest po Střední a Jižní Americe během svého diplomatického působení cestoval 1956 po Dálném východě (Korea, Čína, Mongolsko), koncem 1958 projel s kulturní delegací loutkářů Indii, Cejlon, Kambodžu, Javu a Egypt; v 60. letech znovu navštívil Jižní Ameriku (Uruguay, Chile, Brazílie). 1965 byl jmenován zasloužilým umělcem.

F. rozsáhlé prozaické dílo je tematicky i žánrově pestré: od pohádek pro děti přes reportáže, psychologické novely (*Tři malé ženy*, *Tři nepatrní muži*), dobrodružné romány z exotického prostředí (*Studna supů*, *Prales*) a romány historické (*Divná píseň*, *Císařovna*) až k rodové kronice zachycující historii českého židovstva. Umělecké přednosti (věcně uměře-

ný, vyvážený styl vyprávění a schopnost pozorovat skutečnost v bohatství živých detailů) prokázal F. především v dílech, kde se opíral o hluboký, dlouhou dobu krystalizující osobní zážitek. Takovým základním zážitkem mu byla druhá světová válka, a jeho stopy se objevují téměř ve všech autorových knihách. Významné místo v české poválečné próze si F. vydobyl autobiograficky založeným románem *Krabice živých*, v němž podal umělecky přesvědčivý obraz života v malém koncentračním táboře ke konci války. Dlouhá léta zrálé druhé F. velké dílo, rodová kronika, nazývaná *Posledních sto let (Vzorek bez ceny a pan biskup, Hedvábné starosti, Lahvová pošta)*. Materiál k tomuto dílu začal autor shromažďovat s pomocí svého otce a bratra Jana již na začátku okupace. Z původně zamýšleného věcně kronikářského záznamu o osudech tří generací „friedovského klanu“ vzniklo barvitě a kompozičně propracované vyprávění, v němž autentický příběh rodiny přerostl v širší obraz lidského údělu, a stal se tak i básnickým dokumentem doby. V plné míře se tu uplatnil F. vypravěčský talent, naznačený v předchozích pracích (nejmarkantněji v grotesce *Pan Lučavka*) a dále rozvinutý ve volném pokračování autobiografické kroniky, v anekdotických příbězích *Almara plná povídaček*.

PSEUDONYMY: Emil Junek, kamarád Franta (čas. Tramp). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čtenář; Čs. voják (od 1956); Divadlo (1957 hra Noc kotrmelců); Haló-noviny (od 1933); Impuls (od 1966); Kultura (od 1960); Kult. politika; Lid. demokracie (od 1961); Lit. noviny (od 1953); Plamen (od 1960); Práce; Rudé právo; Tramp (od 1929); Tvorba (od 1960); Zeměd. noviny (od 1956). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Prag sprich dich an (BB, Č. Budějovice 1933); Pusťte basu do rozhlasu (pohádky, 1937, podp. Nora Fried; 1947 s tit. Pohádky o nových věcech; 1972 přeprac. vyd. s tit. Basa tvrdí muziku); Don Juan jde do divadla (R 1942, pseud. Emil Junek); Bratr Jan (B 1945, podp. Nora Fried); Divná píseň (R 1946, psáno 1940); Mexiko je v Americe (RpRp 1952; 1958 vybr. kap. pro ml. s tit. Mexické obrázky); Případ majora Hogana. Druhá smrt Dicka Garzy (PP 1952); Studna supů (R 1953); Havíř Gavlas (Rp 1953); Meč archandělů (PP 1954, zde i povídky Případ majora Hogana a Druhá smrt Dicka Garzy); Usměvavá Guatemala (RpRp 1955); Krabice živých (R 1956); Ztracená stuha (P 1957); Kat nepočká (P 1958); S pimprlaty do Kalkaty (RpRp 1960); Živá socha (P 1961); Tři malé ženy (PP 1963; Ztracená stuha, Kat nepočká, Živá socha); Pan Lučavka (P 1963); Sloup vody (R 1964); Prales (R

1965); Vzorek bez ceny a pan biskup aneb Začátek posledních sto let (R 1967, 1. část kroniky); Hedvábné starosti aneb Uprostřed posledních sto let (R 1968, 2. část kroniky); Lahvová pošta aneb Konec posledních sto let (R 1971, 3. část kroniky); Císařovna. Román Charlotty Mexické (1972); Almara plná povídaček (PP 1973); Rukama nevinnosti (P 1974); Květovaný kůň (BB pro ml., 1975); — posmrtně: Oživení v sále (P 1976); Tři nepatrní muži (PP 1978); Pan Lučavka, Sloup vody, Rukama nevinnosti). — *Ostatní publikace*: Mexická grafika (1955). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Noc kotrmelců (1962). ■ REDIGOVÁL *periodikum*: Haló-noviny (1933—34, dětská hlídka Holahej). ■

LITERATURA: F. Buriánek: Krásu najdeme ve skutečném životě (ref. Havír Gavlas), NŽ 1954; Š. Vlašín: Dvě knihy o boji za mír (ref. Meč archandělů), HD 1955; ■ ref. Krabice živých: F. Buriánek, LitN 1956, č. 40; J. Valja, Hlas revoluce 1956, č. 11; A. Jelínek, RP 6. 9. 1956 ■; B. Jirásek: Pohádka pro velké (ref. Ztracená stuha), Kultura 1958, č. 13; M. Jungmann: Příběh sám nestačí (ref. Kat nepočká), LitN 1958, č. 51/52; F. Buriánek: Nad dílem N. F., HD 1958; L. Čivrný in N. F.: Divná píseň (1958); F. Vrba in N. F.: Studna supů (1960); H. Hrzalová: Cestopis nové doby (ref. S pimprlaty do Kalkaty), Tvorba 1961, č. 7; v. f. (V. Forst): Příběh s otázkami (ref. Živá socha), Tvorba 1961, č. 31; F. Buriánek in N. F.: Krabice živých (1961); M. Mášová: Příběh nejen pro zasmání (ref. Pan Lučavka), RP 20. 8. 1963; F. Buriánek: Krátké jubilejní zastavení, LitN 1963, č. 16; M. Petříček: Zdravá injekce (ref. Vzorek bez ceny a pan biskup), LitN 1967, č. 10; J. Marek: Hedvábná kronika (ref. Hedvábné starosti), Impuls 1968; H. Hrzalová: Poslední díl kroniky rodu Friedů (ref. Lahvová pošta), Tvorba 1972, č. 12; V. Rzounek: Ve stylu mexické fresky (ref. Císařovna), RP 10. 3. 1973; H. Hrzalová: Prozaik N. F., RP 21. 4. 1973; -vs (V. Stejskal): Šedesát let N. F., Lit. měsíčník 1973, č. 4; S. Markusová: Divadelní aktivity v internačním táboře ve Svatobořicích, ČMM 1973; Š. Vlašín: Prozaické rozinky (ref. Almara plná povídaček), Tvorba 1974, č. 8 + Pod maskou detektivky (ref. Rukama nevinnosti), Tvorba 1974, č. 41; jo: Svědectví Květovaného koně (ref. Květovaný kůň), Lid. demokracie 28. 8. 1975; A. K.: ref. Květovaný kůň, Zlatý máj 1975; Š. Vlašín: Romanopisec N. F., Tvorba 1975, č. 17; iz: Odešel N. F., Svět práce 1976, č. 13; Š. Vlašín: Lahvová pošta lidskosti, Tvorba 1976, č. 14; M. Pohorský: Za N. F. (nekrolog), Lit. měsíčník 1976, č. 6; V. Menclová in N. F.: Tři nepatrní muži (1978) + N. F. (1981).

bš

František Frýdecký

* 11. 11. 1891 Slaný

† 4. 10. 1943 Dolní Beřkovice u Mělníka

Literární dějepisec a publicista zaměřený na popularizaci české a zejména slovenské literatury, autor materiálových a bibliografických studií k dílu P. Bezruče, editor.

Podepisoval se též Frydecký (v bezručovských pracích). Pocházel z rodiny finančního komisaře, která postupně žila ve Slaném, Domažlicích, Kamenici n. Lipou, Jindř. Hradci a po otcově smrti od 1910 v Praze. F. studoval na gymnáziu v Pelhřimově a Jindř. Hradci (mat. 1910) a na pražské filoz. fakultě (od zim. semestru 1910 do konce let. semestru 1913). Na počátku války nastoupil vojenskou službu, byl však záhy ze zdravotních důvodů osvobozen. Žil v Praze, kde působil jako publicista, zároveň od 1918 krátce jako středoškolský a poté jako soukromý učitel; spolupracoval s mnoha časopisy (např. Zvon, Česká revue, Zlatá Praha, Ženský obzor, Tribuna), řídil knihovny literárních příruček a byl činný jako editor. Od poloviny 30. let se zhoršoval jeho zdravotní stav (katatonie). Pohřben byl v Praze na Vínohradském hřbitově.

F. se zabýval českou a slovenskou literaturou, a to v dílčích příspěvcích odborných, především však v pracích popularizačního charakteru. Jako publicista napsal řadu článků a fejetonů o zajímavostech i kuriozitách z literárních dějin (např. *Deset kapitolek z literární biologie*). Mnoho pozornosti věnoval slovenské literatuře: sledoval novou slovenskou tvorbu (*Mladé Slovensko*), literární vztahy česko-slovenské (*Čechy a Slovensko v zrcadle literárntm*), pokusil se o literárněhistorický přehled a slovníkovou příručku (*Slovensko literární od doby Bernolákovy, Rukověť slovenského písemnictví*) a vydal dvě básnické antologie; F. slovakistické práce vycházely z dobových potřeb a plnily popularizační účel, nejsou však vždy přesné v údajích a v pojetí byly poznamenány ideologií čechoslovakismu, popírající národní svébytnost slovenské literatury. Přínosné byly některé F. edice (např. básní J. J. Kaliny a Palackého a Šafaříkova spisku Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie) a bibliografické a statistické práce bezručovské.

ŠIFRY: -de- (v čas. Novina, Zvon aj.), Fdký (v čas.), F. F., PhC. F. F. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1915–17); Bibliofil; Čas (1912); ČČM (1917); Časopis pro moderní filologii (1915–18); Čes. revue (1915–18); Čes. svět (1918–19); Lumír (1916–17); Národ (1917); Naše doba (1916–17); Naše řeč (1916–17); Novina (1915–16); Nové Čechy (1920–21); Studentská revue (1912–13); Topičův sborník (1916–20); Tribuna (1922); Zlatá Praha (1915–21); Zvon (1914–21); Ženský obzor (1915–18). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Cesta a poselství J. M. Hurbana do Čech a na Moravu 1839 (1917); Mladé Slovensko. Literární nástin let 1890–1914 (1918); Čechy a Slovensko v zrcadle literárním (1920); Příspěvek k sporu o básníka hymny Nad Tatrou sa blýska (1920); Slovensko literární od doby Bernolákovy (1920); K. Havlíček Borovský (1921); Rukověť slovenského písemnictví 1771–1920 (1921); Deset kapitol z literární biologie (1922); Molière (1922); In margine Slezských písní (1933); Pseudobezruč. Válečná epizoda z básníkovy života 4. 9. 1915–25. 2. 1916 (1935); Pseudonymy Vladimíra Vaška (1935, kap. z následující knihy); Dílo Petra Bezruče. Studie bibliografické a statistické 1. 1889–1935 (1936); Knihomilův kurs z Bezruče (1936); Petr Bezruč v české hudbě (1937); Micae Bezručianae (1937); Petr Bezruč v cizích literaturách. Studie bibliografická (1937); P. B. ad honorem (1938). — *Ostatní práce*: Slovníček slovensko-český a česko-slovenský (1917, šifra PhC. F. F.); Slovníček slovinsko-český a česko-slovinský (1917, šifra PhC. F. F.); Příruční slovník česko-slovenský a slovensko-český (1918, s P. Kompišem); Hodina slovenčiny pro každého Čecha (1918). ■ REDIGOVAL *knížnice*: Knížnice československá (1918–19), Domov a cizina (1921–24). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: P. Országh Hviezdoslav: Básně biblické (1912); J. Gregor Tajovský: Slovenské obrázky (1912); J. J. Kalina: Kšaft a ostatní básně (1916); J. Gregor Tajovský: Slovenské besednice (1918); F. Palacký a P. J. Šafařík: Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie (1918); Hlas Tatry (antologie slovenské poezie, 1918); Dopisy Ludevíta Štúra Jaroslavu Pospíšilovi (1919); S. Zdychavský: Jánošík (1919); Slovenská poezie 19. století (antologie, 2 sv., 1920–21); K. Havlíček Borovský: Kapitola o kritice (1926) + Tyrolské elegie (1931); F. L. Čelakovského Kvítí (1926). ■

LITERATURA: J. Bečka: ref. ed J. J. Kalina: Kšaft a ostatní básně, ČČM 1917; B. (F. Bílý): ref. ed. Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie, NŘ 1918; J. V. Sedlák: O knihách slovenských (ref. Hlas Tatry), Kmen 1918/19; A. Pražák: ref. Čechy a Slovensko v zrcadle literárním, Naše věda 1919/20 + K sporům o původství písně Nad Tatrou sa blýska, Naše věda 1919/20; J. H. (Hora): ref. Slovensko literární od doby Bernolákovy, PL 8. 8. 1920; A. Pražák: ref. Slovensko literární od doby Bernolákovy, Naše věda 1921/22; B. Haluzický: ref. Slovenská poezie

19. století, LidN 15. 5. 1921; F. Votruba: Nové dejiny slovenskej spisby?, Prúdy 1922 → Literárne štúdie 2 (1950); A. N. (Novák): ref. Deset kapitol z literární biologie, LidN 7. 7. 1922; Z. Bár: Knížka o Pseudobezručovi, Věstník Matice opavské 1935; -Rský (M. Rusinský): ref. Pseudonymy V. Vaška, Věstník Matice opavské 1935; zb- (Z. Bár): ref. Dílo Petra Bezruče, NL 27. 2. 1936; P. T. (Toman): ref. Dílo Petra Bezruče, Venkov 23. 1. 1936; -zb- (Z. Bár): ref. Knihomilův kurs z Bezruče, NL 1. 4. 1936 + ref. Petr Bezruč v české hudbě, NL 18. 9. 1937.

et

Karel Frypés

* 13. 11. 1876 *Nová Paka*

† 18. 1. 1929 *Teplice-Šanov* (Teplice)

Překladatel ruské realistické prózy.

Psal se též Karel Vladimír (Karl VI., Karel V.) F. Jeho předčasně zemřelý otec byl úředníkem. F. po studiích na gymnáziu v Žitné ulici v Praze (1887–95), kde ho v posledních 2 ročních učil dějepisu A. Jirásek, absolvoval právnickou fakultu pražské univerzity (1895–99); 1899 vstoupil do soudních služeb a krátce působil v Praze, Kutné Hoře a v Touškově. 1905 se stal soudním adjunktem v Teplících-Šanově, kde byl později (1911) jmenován okresním soudcem. Dosáhl titulu rada vrchního zemského soudu a funkce předsedy okresního soudu v Teplících. Podnikal téměř každoročně cesty do Německa a 1913 navštívil Rusko. 1927 odešel ze zdravotních důvodů předčasně na odpočinek. — Byl zpopelněn v olšanském krematoriu v Praze.

K. F. patřil ve své době k nejpilnějším překladatelům ruské beletrie, a to zejména realisticky orientované prózy; byl předním spolupracovníkem Ottovy Ruské knihovny. Volil si zejména ta díla, v nichž vystupuje do popředí líčení svěbytných životních podmínek a prostředí Rusi a při jejichž tlumočení mohl uplatnit rozsáhlé znalosti ruského národopisu, náboženských poměrů a kulturní historie. Usiloval zejména o věcnou přesnost překladů, které

někdy doprovázel četnými vysvětlivkami. Významný byl zejména jeho podíl na prvním spolehlivém překladu Vojny a míru (1908) a později na Sebraných spisech L. N. Tolstého; náročnou prací bylo přetlumočení čtyřdílného románu F. oblíbeného autora P. I. Melnikova -Pečerského V lesích. V listě Union uveřejňoval překlady Jiráskových povídek do němčiny (U rytířů, Legenda, Učitelství, Filozofská historie), které pak vyšly i knižně v nakladatelství E. Beauforta (některé přeložil za pomoci své manželky Marie, roz. Nowakové, z Litoměřic).

PSEUDONYMY: Vladimír Sokolov, Vlad. Podhorský, V. Novohradský, V. Podhorský, V. Sokolov. ■ PŘÍSPĚVKY in: Berounský obzor (od 1913); Cesta (od 1919); Den (od 1910); Dělnické listy (od 1911); Květy (od 1915); Nár. listy; Nová doba (od 1913); Osvěta lidu (od 1919); Pražská lidová revue (od 1913); Rovnost (od 1921); Topičův sborník (od 1914); Union; Zář (od 1920); Zlatá Praha (od 1911). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: V. I. Němirovič-Dančenko: Dvě středověčné noci (1896); D. V. Grigorovič: Povídky (1906, s P. Papáčkem, G. Foustkovou a B. Herbenovou); L. N. Tolstoj: Vojna a mír (4 sv., 1908—09, s P. Papáčkem a A. Teskovou) + Posmrtná díla (3 sv., 1910—12, část s pseud. V. Sokolov; s F. Husákem a F. Mězlem) + Šest povídek (1912); M. J. Saltykov-Ščedrin: Výbor z povídek (1910, změn. vyd. 1928); I. S. Turgeněv: Podivný příběh (1911); F. M. Dostojevskij: Bílé noci (1911) + Výrostek (1921) + Zápisky z podpodlaží (1921); F. M. Rešetnikov: Podlipovci (1912); J. Teneromo (J. B. Fajnerman): Živá slova L. N. Tolstého za posledních 25 let jeho života (2 sv., 1912); A. Jirásek: Erzählungen (1913, s M. Frypésou); I. N. Potapenko: Svaté umění a jiné povídky (1916); J. N. Čirikov: Vyhnanství (1917, pseud. V. Podhorský) + Návrat (1918, pseud. V. Podhorský); M. Gorkij: Mistr a jiné povídky (1919); L. N. Andrejev: Saška Žegulov a drobné povídky (1925, s F. Stifterem a V. Červinkou); P. I. Melnikov-Pečerskij: V lesích (4 sv., 1926—30). — *Ostatní práce*: Moskva — kulturně historický nástin (1913); O právních poměrech dětí, poručenců a opatrovanců (1917). ■

LITERATURA: č. (V. Červinka): K. F., NL 23. 1. 1929.

Bedřich Fučík

* 4. 1. 1900 Čáslavice u Třebíče
† 2. 7. 1984 Praha

Literární kritik, překladatel z němčiny a angličtiny, editor.

Jeho otec byl krejčím. Od 1912 studoval F. na gymnáziu v Třebíči (mat. 1920), potom srovnávací literatury na filoz. fakultě UK (doktorát 1927 prací *Zeyer dramatik*). 1929 se oženil s překladatelkou Jitkou Skalákovou. 1928 působil jako tajemník a 1929—39 jako ředitel nakladatelství Melantrich, 1939—43 jako šéfredaktor nakladatelství Vyšehrad a Univerzum, 1949—50 jako korektor Vyšehradu. 1951 byl zatčen a odsouzen, 1960 byl amnestován (1967 rehabilitován). Od 1960 žil v důchodu. Cestoval do Švýcarska, Německa, Francie, Anglie, Rakouska a SSSR.

Nejen recenze, nýbrž i rozsáhlejší F. studie zásadního rázu jsou téměř výhradně věnovány soudobé české poezii a próze; mimoto se F. zabýval také otázkami literatury pro mládež. Dovolává se F. X. Šaldy chápal umění jako budování uměleckého a životního řádu na rozdíl od většiny našich autorů ve zcela vyhraněném katolicko-náboženském duchu. Jak polemikami proti soudobému relativismu (zvláště u K. Čapka), tak důrazem na nadosobní směřování osobnosti, naplněné pokorou a láskou k bližnímu, pokračoval F. v tradici katolicko-křesťanské. Větší kriticky náročné studie věnoval především O. Březinovi, K. Čapkovi, J. Čepovi, J. Demlovi, F. Halasovi, F. X. Šaldovi, V. Závadovi a malíři F. Tichému. Jako překladatel se soustředil zvláště na moderní německy psanou literaturu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bedřich Dvořák, Václav Horák; Abc (Vyšehrad), Bař., B. F., Bf, Bk, F. Hlz (= B. Fučík, F. Halas, P. Levit, V. Závada; Jiří Wolker po deseti letech, LUK 1934). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (od 1939); Host (1928); Listy pro umění a kritiku (od 1933); Lumír (1940); Naše doba (od 1940); Orientace (1970); Pestrý týden (od 1928); Rozpravy Aventina (od 1928); Tvar (od 1927); Vyšehrad (od 1946). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: O knihu pro mládež (studie, 1941); Ztroskotání Pacifiku (R pro ml., 1948, na námět F. Marryata, pseud. Václav Horák); Sedmero zastavení (kniha esejů, 1981). — *Překlady*: C. F. Meyer: Svatba mnichova (1930); A. Ulitz: Londýnský kejklíř (1940, s J. Fučí-

Fučík

kovou); I. A. Gončarov: Všední příběh (1951, pseud. Václav Horák); Saki (H. H. Munroe): Kruté šprýmy (1961, pseud. Bedřich Dvořák); O. M. Graf: Kam se schováš, človičku? (1964); E. Rackwitz: Po neznámých stezkách a mořích (1964, pseud. Bedřich Dvořák); H. Fallada: Kdo už jednou seděl v base (1967); M. Brod: Život plný bojů (1968) + Pražské hvězdné nebe (1969); W. Cather: Smrt si jde pro arcibiskupa (1970). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Svítání (1919), Tvar (1927—31; 1927 s M. Dvořákem a J. Zatloukallem, 1928 s M. Dvořákem a A. Vyskočilem), Listy pro umění a kritiku (1933—34); *knižnice*: Poezie (1933—38), Prameny (1935—38, s E. Fillou), Tvar (1940—44, s V. Zavadou), Verše (1946—48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Dílo F. X. Šaldy (1934—39, 12 sv.); F. X. Svoboda: Milostný sen (výbor z milostné poezie, 1940); K. Klostermann: Paní Meluzína (výbor, 1946); A. P. Čechov: A chce se žít (výbor z povídek, 1949); R. L. Stevenson: Pavilón na písčínách (výbor, 1950); J. Deml: Rodný kraj (1967, s M. Dvořákem); J. Čep: Zeměžluč, Letnice, Děravý plášť (1969); J. Zahradníček: Čtyři léta (1969). ■

LITERATURA: V. Dostál in V tomto znamení (1975).

vf

vyslancecký rada na čs. zastupitelství v Římě (penzionován 1959). Z jeho cest po mnoha zemích celé Evropy jsou nejdůležitější jeho návštěvy Itálie (poprvé 1935); má zásluhy o rozvoj italské bohemistiky.

Ve své překladatelské činnosti se J. F. zaměřil na současnou italskou prózu s vyhraněným sociálním a antifašistickým rázem (z francouzštiny překládal jen na začátku své literární dráhy); překladatelskou praxi doplňoval odbornou italianistickou prací v podobě doslovů, komentářů a slovníkových hesel.

KNIŽNĚ. *Překlady*: A. Maurois: Jen člověk (1938) + Doktor O'Grady mluví (1947); H. M. H. Jackson: Ramona (1939, s H. Müllerovou); A. Moravia: Maškaráda (1947); E. Vittorini: Sicilské táčky (1948); V. Pratolini: Ulička chudých milenců (1948); G. Arpino: Léta poznávání (1961); I. Svevo: Povedený kousek (1962); M. R. Stern: Seržant ve sněhu (1967); U. Nobile: Červený stan (1972). — *Ostatní práce*: Krušné hory (1935).

jo

Jaromír Fučík

* 13. 1. 1899 Černochove u Loun

Překladatel z italštiny a francouzštiny.

Pochází z učitelké rodiny, která se přestěhovala 1903 do Prahy. Zde vystudoval gymnázium (mat. 1917) a na filoz. fakultě obor čeština—francouzština (abs. 1921); vysokoškolská studia musel přerušit 1918, kdy byl odveden a narukoval do Štýrska. K zájmu o italskou filologii byl přiveden už za raných gymnaziálních let; jinou jeho velkou životní zálibou, kterou potvrdil i odbornou prací a kvůli níž volil místo svého prvního působiště, se staly Krušné hory a České středohoří. Působil jako středoškolský profesor v Duchcově (1921—38) a v Praze (1938—42) a poté jako ministerský úředník na ministerstvu školství (1942—45), informací a později kultury (1945—54, zde v odboru pro kulturní styky se zahraničím, konkrétně s Itálií), posléze na ministerstvu zahraničí, v jehož úvazku působil 1955—58 jako

Julius Fučík

* 23. 2. 1903 Praha

† 8. 9. 1943 věznice Berlín-Plötzensee

Komunistický novinář a politik, marxistický literární a divadelní kritik, literární historik, prozaik a překladatel z ruštiny.

Dětství prožil v rodišti, otec pracoval jako soustružník v Ringhofferových závodech, zároveň vystupoval ochotnický ve Švandově smíchovském divadle. 1913 se rodina přestěhovala do Plzně, kde byl otec angažován v Městském divadle jako herec a zpěvák, později jako inspicient. F. vystudoval v Plzni reálku (mat. 1921), od 1919 se zúčastnil politického a veřejného života, stal se členem kroužku sociálně demokratické levice a přispíval literárními a divadelními kritikami do jejího plzeňského listu Pravda; 1921 vstoupil do KSČ. 1921—28 byl mimořádným posluchačem pražské filoz. fakulty. V době univerzitních studií

spolupracoval s řadou pokrokových časopisů, byl členem redakce Avantgardy (1925), Tvorby (s F. X. Šaldou a B. Mathesiem 1927–28) a řídil časopis pokrokových nakladatelů Kmen (1927–29). Na podzim 1928, kdy byl perzekvován komunistický tisk, předal Šalda Tvorbu Fučíkovi, který ji řídil s přestávkami až do 1938 a vytvořil z ní komunistický kulturně politický týdeník. Po nástupu Gottwaldova vedení do čela KSČ se F. 1929 stal členem redakce Rudého práva. Téhož roku byl za vnitrostranické krize iniciátorem vystoupení dvanácti spisovatelů, kteří se proti vyhlášení sedmi spisovatelů postavili za nové vedení strany. V době hospodářské krize zajížděl na různá místa stávkových bojů, účastnil se jejich vedení a psal o nich reportáže; na Mostecku vydával ilegální list Stávka (1929). Za svou politickou činnost byl několikrát zatčen a souzen. 1930 byl členem delegace československých dělníků, která během 4 měsíců navštívila hlavní centra v evropské i středoasijské části Sovětského svazu. 1932 byl povolán k vojenské službě, kterou vykonával na Slovensku a v Praze. Na podzim 1933 se v době zákazu komunistického tisku podílel na vzniku Haló-novin a stal se jejich šéfredaktorem. 1934 odjel jako dopisovatel Rudého práva do Moskvy, během 2 let navštívil různá místa v Sovětském svazu, dvakrát byl ve Střední Asii, působil v Kominterně a podílel se na rozhlasovém vysílání do Československa. 1936 se vrátil do Prahy a pracoval v Rudém právu, Haló-novinách a v Tvorbě uprostřed kolektivu výrazných politických osobností, jako byli J. Šverma, E. Urx, K. Konrad aj. Po zákazu KSČ na podzim 1938 spolupracoval F. jako literární publicista s časopisy Svět v obrazech, Čin, Včela, Nová svoboda, Naše cesta, Světozor aj. V létě 1939 se usadil u svých rodičů v Chotiměři na Domažlicku, kde literárně pracoval a studoval českou literaturu. 1940 mu už Chotiměř nemohla poskytnout bezpečí před gestapem, odjel proto do Prahy, kde žil v různých ilegálních bytech. Po zatčení 1. ilegálního ÚV KSČ (1941) se stal jedním ze 3 členů 2. ilegálního ÚV KSČ, v němž řídil tiskovou a propagační činnost a měl na starosti redigování a vydávání ilegálního Rudého práva. Kromě toho vydával další ilegální časopisy: Dělnické noviny, Tábor, Trnaveček, Česká žena, a připravoval i první číslo ilegální Tvorby. V dubnu 1942 byl zatčen a uvězněn na Pankráci, kde na

jaře příštího roku začal psát *Reportáž psanou na oprátce* a studii zvanou *Rukopis L*. Rukopisy se podařilo z vězení vynést a uschovat až do konce druhé světové války. F. byl v létě 1943 převezen do Budyšína, později do vězení v Berlíně-Plötzensee. V srpnu 1943 byl odsouzen nacistickým soudem k trestu smrti a 8. září 1943 ráno popraven. Po válce jej vláda Čs. republiky jmenovala národním hrdinou.

Hlavní oblastí F. činnosti byla publicistika a literární a divadelní kritika, kterou zahájil 1922 jako kritik plzeňské Pravdy (do 1924), později spolupracoval s časopisy Socialista (1923–24), Pramen (1924–26), Proletkult (1923). Od počátku se snažil o vyhraněný marxistický přístup, v prvních letech své kritické činnosti vycházel z uměleckých zásad Wolkrových, důsledně hájil proletářskou poezii, polemizoval s buržoazními literárními vědci a kritiky i s tvůrci a zastánci poetismu. Významný podíl na utváření jeho osobnosti měli v tomto období kromě J. Wolkra F. X. Šalda a Z. Nejedlý. V druhé polovině 20. let došlo u F. k určité změně, projevující se zvýšeným zájmem o avantgardní umění, pozorností k dílu V. Vančury, K. Konráda, V. Nezvala. F. kritická činnost byla v těchto letech umocněna redaktorskou prací v nakladatelském časopisu Kmen, kolem něhož se snažil soustředit širokou frontu pokrokových spisovatelů a vytvořit základnu pro zasahování do současných kulturně politických problémů. Politická aktivita koncem 20. let, V. sjezd KSČ, začínající hospodářská krize i první delší cesta do SSSR (1930) se odrazily v rozsáhlé F. reportážní tvorbě. Z cesty do SSSR vytěžil F. svou první beletristickou knihu *V zemi, kde zítra již znamená věra*; další reportáže z druhého delšího pobytu v SSSR (1934–36) i z buržoazní republiky vyšly knižně až po druhé světové válce v souboru díla J. F. Po návratu ze SSSR se F. znovu velmi intenzívně věnoval divadelní kritice a sledoval především divadlo E. F. Buriana a Osvozené divadlo Voskovce a Wericha. Současně soustředil svou pozornost na českou demokratickou literaturu 19. století, která se 1938–41 stala dominantou F. zájmu. F. k ní přistupoval jako kritik i jako literární historik a v demokratické literatuře našel i významnou zbraň v boji proti fašismu. Charakteristický v tomto smyslu je esej *Božena Němcová bojující* (vyšel 1940 knižně ještě pod autorovým jménem) a studie *O Sabinově zradě*, vydaná ja-

ko doslov k Sabinově knize Počátky českého divadla. V studii o B. Němcové F. ukázal Němcovou především jako hluboce demokratickou osobnost, statečně a do jisté míry i osamoceně bojující proti maloměstšáckému prostředí. F. zde navázal na starší práce V. Tilleho a Z. Nejedlého a částečně i F. X. Šaldy. V době svého vzniku byla neobyčejně aktuální studie sabinovská, řešící otázku zraedy vlastního přesvědčení. F. naznačil, jak právě Sabinovo konfidentství znehodnotilo jeho celoživotní pokrokové dílo. Vedle úvah o literatuře F. v posledních letech života začal 1939 psát i autobiografický generační román *Pokolení před Petrem*, na němž pokračoval ještě 1940 v Chotiměři; podmínky ilegálního života mu však nedovolily napsat víc než první 3 kapitoly. Poslední F. prací je *Reportáž psaná na oprátce*, která se stala jeho nejvýraznější a nejznámější prací vůbec. Vznikla na jaře 1943 v cele na Pankráci, a to díky pomoci spoluvězňů, dozorce A. Kolínského a českého strážníka J. Hory, kteří opatřili papír a tužku a pomohli většinu lístků rukopisu uschovat do konce války. Z nich se podařilo F. manželce G. Fučíkové sestavit celou práci, která poprvé vyšla v 2. pol. 1945. F. v Reportáži zachytil historii komunistického odboje proti nacistickým okupantům a osvětlil situaci ve vězení i při drastických výsleších. Současně však uměleckým způsobem ztvárnil řadu postav a postavíček vězňů i vězňů a konečně vytvořil i velice výrazný vlastní autoportrét. F. konfrontoval nelidskost fašismu s nepatetickým, přirozeným humanismem prostých lidí, existujícím i v bezprostřední blízkosti smrti. Reportáž psaná na oprátce je uměleckým vyvrcholením F. reportáže a celého jeho díla vůbec, jí se F. zařadil mezi přední slovesné umělce meziválečného období. Vzhledem k době svého prvního vydání se však Reportáž stala i jedním ze základních děl české literatury po 1945, bezprostředně působících i po smrti svého tvůrce.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: dr. Mareš, Filip (Tvorba), František Vild (Roj, Knihovna Roje), Fr. Zelenka, Havel, Jakub (RP, společně s V. Křenem), Jan Bárta (Svět v obrazech), Jan Borovský, Jan Jan (Tvorba), Jan Krejčí, Jan Zelenka, J. F. Pavlov, Jiří Štěpán (Cesta soukromých zaměstnanců, Nová svoboda, Tvorba), Josef Pavel (Haló-noviny), J. Smíchovský, Karel Strnad (Čin, Nová svoboda), Karel Vojan (Cesta soukromých zaměstnanců, Haló-noviny, Tvorba, Včela), Matouš Sobota, Pavel, Pavel Černý

(Roj), Petr Černý (Roj), Petr Tomšů, Petr Vácha (Roj, Knihovna Roje), Václav Pilecký (Čin); -f, -f-, -fj-, jef, jef-, -jef-, Jef a Besi (spol. s B. Sílovou), J. F., jf, jf-, JFM, j, p., jp, -jp-, K. V., kv, -kv-, -kv-, Kv, P. T., P. V. (Knihovna Roje). ■ PŘÍSPĚVKY in: Avantgarda (1925–28); Cesta soukromých zaměstnanců (1938–39); Čes. žena (1942); Čes. noviny (1942); Čin (1937–39); Doba (1934); Haló-noviny (1933–38); Host (1926); Kmen (1926–29); Levá fronta (1930–32); Májový list KSČ (1930–31, 1937, 1938); Mladá garda (1932–33); Mor. rovnost (1936); Naše cesta (1939); Nová svoboda (1938–39); Pramen (1924–26); Pravda (1922–24); Proletkult (1923); ReD (1927–30); Reflektor (1927–28); Roj (1940–42); Rudá záře (1934); Rudé právo (1925–38); Rudé právo ilegální (1940–42); Socialista (1923–25); Stávka (1929); Svět práce (1933–36); Svět v obrazech (1938–39); Tábor (1941–42); Tvorba (1926–38); Včela (1938–39); Žijeme (1932); – posmrtně: Panoráma (1951); Tvorba (1948). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: V zemi, kde zítra již znamená včera (RpRp 1932); Božena Němcová bojující (E 1940); – posmrtně: Reportáž psaná na oprátce (1945); Na Pjandži když se setmí (Rp 1947); Tři studie (EE 1947); Obsazení severního pólu (Rp pro ml., 1954); O třech písmenkách (pohádka, 1960, s B. Sílovou, pseud. Jef a Besi). – *Překlady*: I. Babel: Rudá jízda (1928, s A. Feldmanem); P. A. Pavlenko: Na Dálném východě hřmí (1937, s G. Fučíkovou); V. V. Višněvskij: My, ruský lid (1938, s G. Fučíkovou); A. Niklitschek: Zázraky na každém kroku (1941, pseud. K. Strnad, s G. Fučíkovou); H. E. Busse: Selská šlechta (1941, pseud. K. Strnad, s G. Fučíkovou); E. Samhaber: Jižní Amerika (1941, pseud. K. Strnad, s G. Fučíkovou). – *Ostatní práce*: Sjezd fronty. Reportáž ze VI. sjezdu KSČ (1931); Přijde Rudá armáda na pomoc? (brožura, 1938). – *Výbory*: J. F., revoluční novinář (1949); Lidé, bděte! (1950, usp. G. Fučíková); Frývaldov 1931 (1956, usp. Z. Filip a J. Skalička); O umění pro děti (1959, usp. V. Dostálová); Čtení o českých umělcích a buditelích (1960, usp. G. Fučíková); Ze zápisníků mladého J. F. (1963, usp. V. Dostál a G. Fučíková); J. F. v boji proti fašismu (1973, usp. Z. Novák); Dobrodružství skutečnosti (1973, usp. G. Fučíková); Zářivé poselství (1973, usp. V. Adlová); Obvyčejný kapitalismus (1978, usp. D. Kozlová). – *Souborné vydání*: Dílo J. F. (Svoboda, pokr. SNPL, 1947–63, 12 sv., ed. a předml. G. Fučíková a L. Štoll; kromě sv. 1. Reportáž psaná na oprátce, 2. V zemi, kde zítra již znamená včera a 4. Tři studie, je každý sv. prvním knižním vyd. obsažených prací; 3. Milujeme svůj národ, 1948; 5. V zemi milované, 1949; 6. Stati o literatuře, 1951; 7. Reportáže z buržoazní republiky, 1953, z 1929–34; 8. Politické články a polemiky 1, 1953, z 1925–34; 9. Politické články a polemiky 2, 1954, z 1935–38; 10. Divadelní kritiky, 1956; 11. Pokolení před Petrem, 1958; 12. Korespondence, 1963). ■

KOESPONDENCE: Korespondence, 12. sv. Díla J. F. (1963, usp. G. Fučíková a L. Štoll). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Kmen (1926–28), Tvorba (1927 s F. X. Šaldou a B. Mathesiem, 1928–38 s jinými); knižníci: Knižnovna Tvorby (1929). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Lenin o Tolstém (1928); K. Sabina: Počátky českého divadla (1940). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Dostál: Soupis článků J. F. o divadle, sb. Počátky české marxistické divadelní kritiky (1965). ■ LITERATURA: J. Weil: Vzpomínky na J. F. (1947); G. Bareš, J. Rybák: J. F. (1950); J. Mukařovský, L. Štoll: Kultura v boji za mír (1951); V. Genovska: Povest za J. F. (Sofie 1953); sb. Hrdina neumírá (1953); sb. J. F., hrdina naší doby (1953, usp. J. Kalaš); J. F. ve fotografii (1953); sb. Pocta hrdinovi (1953, usp. R. Petera); sb. Poslední boj J. F. (1953, usp. J. Hořec); M. Grygar: J. F. (1953) + Žil jsem pro radost (1958); V. Jílek: F. vztahy k Plzni a západním Čechám (1958); sb. Národní hrdina J. F. (1960); P. Suchá: J. F. a Plzeňsko (1960); I. M. Radvolinová: Vyprávění o J. F. (1960); T. Vanovská: J. F. (Lenin-grad 1960); G. Fučíková: Vzpomínky na J. F. (1961); sb. Milenec života (1962, usp. A. Kusák); A. Pollak-Štetár: J. F. a SSSR (1963); L. Mištera: Rodným krajem. Prázdňinými cestami J. F. (1965); G. Fučíková: Život s J. F. (1971); V. Dostál: Iskrivý talent (1972) + Opona se zvedá (1973); H. Hrzalová: J. F. (1973); J. Rybák: Vyprávění o J. F. (1973); V. Dostál: Směr Wolker (1975); D. Kozlová: F. Kmen (1977); sb. 80. výročí narození, 40. výročí hrdinské smrti J. F., Sešity novináře 1983, samost. č. 3; sb. Živý odkaz J. F. (1983, Š. Vlašín aj.). ■ B. V. (Václavek): F. reportáž o SSSR, Tvorba 1932 → Kritické stati z třicátých let (1975); M. Pujmanová: Služba skutečnosti, Tvorba 1932; J. L. F. (Fischer): Knihy o Rusku, Index 1933; m. n. (M. Novotný): Dvě knihy o Boženě Němcové (ref. B. Němcová bojující), LidN 11. 8. 1940; V. Běhounek: Mrtvý svědčí a žaluje (ref. Reportáž psaná na oprátce), Práce 30. 10. 1945; K. Konrád: J. F., Kvart 1945/46; K. P. (Polák): Z věznic a koncentráků (ref. Reportáž psaná na oprátce), PL 28. 10. 1945; J. Polák: Reportáž, nejsilnější z nových českých knih (ref. Reportáž psaná na oprátce), Lid. kultura 1945; M. Pujmanová: J. F., Tvorba 1945 → Vyznání a úvahy (1959); B. Půlpánová: In memoriam J. F., Nár. divadlo 1945/46; J. Rybák: J. F., Tvorba 1945; E. A. Saudek: Odkaz J. F., LidN 7. 9. 1948; L. Svoboda: J. F. a dějiny české literatury, RP 7. 9. 1947; V. Dolejší: Vzor českého novináře, Rovnost 8. 9. 1948; J. Hrabák: Fučíkův odkaz, Rovnost 8. 9. 1948; J. Honzl: F. a knihy, LidN 8. 9. 1948 → Divadelní a literární podobizny (1959); K. Konrád: Dílo, které nás všechny přežije, RP 8. 9. 1948; L. Svoboda: Dva marxističtí literární teoretikové, Almanach Kmene 1948; F. Buriánek: Se jménem J. F., Zeměd. noviny 8. 9. 1949; B. Novotný: Ze vzpomínek na J. F., RP 23. 2. 1949; V. Prokůpek: Vzpomínka, Tvorba 1949; F. Buriánek: J. F. jde s námi, Zeměd. noviny 8. 9. 1950; K. Konrád: J.

F. v Lounech, LidN 22. 10. 1950; V. Pekárek: J. F. — přední bojovník za mír, Zeměd. noviny 10. 9. 1950; J. Tráger: Vzkaz J. Fučíka, Panoráma 1950; V. Dostál: O některých zásadách F. literární kritiky, NŽ 1952; ■ jubilejní rok 1953: V. Běhounek: Návrat ke kořenům, Práce 22. 2. 1953; E. F. Burián: Jde s námi za hvězdou komunismu, Obrana lidu 22. 2. 1953; L. Čivrný: F. úsměv, F. doba, Divadlo 1953; J. Dolanský: J. F., bojovník za pokrokové tradice našeho národa, Věstník ČSAV 1953; V. Dostál: J. F. — kritik počátků české socialistické poezie, NŽ 1953; M. Grygar: F. pojetí typizace v české literatuře, ČLit 1953; J. Hájek: J. F., průkopník českého socialistického divadla, Divadlo 1953; J. Janáčková: J. F. a česká jazyková kultura, NŘ 1953; M. Jelínek: Stylistické mistrovství J. F., SaS 1953; V. Jílek: Plzeňská léta J. F., Život Plzeňska 1953; V. Káňa: S F. v Karlově huti, NŽ 1953; K. Konrád: J. F. a 23. únor, NŽ 1953 → Perokresby (1963) + in Nevzpomínky (1963); V. Kopecký: Za vzorem J. F., pro radost života, pro mír, Nová mysl 1953; V. Lacina: J. F. — vlastenec, Za vlast 1953, č. 9; J. Lang: Nesmrtelný odkaz J. F., Slovanský přehled 1953; M. Majerová: F. o Tvorbu, NŽ 1953; J. Marek: Bděme nad odkazem Fučíkovým, LitN 1953, č. 11; J. Malík: J. F. a loutky, LitN 1953, č. 37 + Nad živým odkazem J. F., Čs. loutkář 1953; K. Michl: Vzpomínky na setkání s J. F., Pochoďeň 1953, č. 68; J. Mukařovský: J. F. a naše kulturní dědictví, RP 23. 2. 1953; F. Nečásek: Odkaz J. F., RP 23. 2. 1953; B. Novotný, B. Pašková: Hrst vzpomínek, RP 22. 2. 1953; K. Nový: Vzor českého hrdinství, Obrana lidu 8. 9. 1953; J. Petrmičl: J. F. a naše literatura, RP 5. 9. 1953 + Odkaz J. F. naší literární vědě, Literatura ve škole 1953; M. Pujmanová: Jasná postava J. F., RP 6. 9. 1953; K. Rosenbaum: Poučení z díla J. F. pro slovenskou literární vědu, LitN 1953; J. Rybák: Pan doktor Mareš, NŽ 1953; T. Svatopluk: ref. Reportáže z buržoazní republiky, RP 19. 4. 1953; L. Šimák: Vzpomínka na J. F., Výt. práce 1953, č. 24; Z. Tyl: J. F. o jazyce a jazykové kultuře, SaS 1953; J. Vondráčková: Na všech frontách, Výt. práce 1953; F. C. Weiskopf: J. F. v Berlíně, NŽ 1953 + Redaktor „rudého plátku“, Čs. novinář 1953; J. Weirich: Přátelství J. F., LitN 1953, č. 38 ■; V. Dostálová-Frýbová: Poměr J. F. k dětem a k literatuře pro děti, Literatura ve škole 1954; V. Křístek: Jazyk u J. F. jako prostředek boje, Studie a práce lingvistické 1 (1954); J. Opelík: F. jako kritický vykladač Haškova Švejka, ČLit 1954; Š. Vlašín: ref. Politické články a polemiky, HD 1954; V. Dostál: Epizoda z Neumannových, Wolkrových a F. bojů, NŽ 1955; J. Hájek: Hrdina naší doby, NŽ 1955; V. Cach: J. F. a Karel Čapek, NŽ 1955; Z. Nedvědová-Nejedlá: Setkali jsme se s ním v Moskvě, Svět sovětů 1956, č. 6; M. Grygar: J. F. a divadelní avantgarda, Divadlo 1958 + F. umělecké reportáže, ČLit 1958; M. Tomčík: J. F., kritik, myslitel, Kulturní život 1958, č. 8; G. Včelíčka: Jasná vzpomínka, Tvorba 1958; H. Hrzalová:

Fučík

Význam J. F. pro rozvoj české marxistické vědy a historie, Nová mysl 1959; G. Fučíková: Cesta J. F. do KSČ, sb. Vyprávění o rodné straně (1961); Z. Šťastný: Reportáž J. F. uschována v Humpolci, sb. Humpolec 1461—1961 (1961); V. Dostál: Hrdina života i literatury, Nová mysl 1963; -hz- (J. Honzík): K nedožitým šedesátinám J. F., RP 23. 2. 1963; K. Konrád: První setkání, Zlatý máj 1963; M. Ivanov: O Reportáži, Pravda 19. 1. 1964; R. Pinz: Nad F. Zápisníky, Estetika 1964; J. Rybák: V kavárně Roxy, Kult. tvorba 1965, č. 35; V. Dostál: Ovoce, které nestačilo dozrát. Zpráva o nedokončených prózách J. Fučíka, Tvorba 1969; J. Rybák: On byl jako vy i já, RP 8. 9. 1970; M. Štarková: Dům číslo 234, Jihočes. pravda 6. 8. 1970; L. Štoll: Ještě jednou o J. F., Mladý svět 29. 9. 1970; ■ jubilejní rok 1973: V. Dostál: Příprava programu. Z předhistorie F. kritických počátků, ČLit 1973; J. Hájek: J. F. jako umělecký kritik, Tvorba 1973; L. Hlaváček: J. F. a jeho příspěvek k estetickému myšlení, Estetika 1973; Z. Holotíková: J. F. a Slovensko, Sešity novináře 1973; Z. Hoření: J. F. jako moskevský zpravodaj Rudého práva (1934—1936), Sešity novináře 1973; H. Hrzalová: F. vklad do marxistického myšlení o literatuře, Sešity novináře 1973; J. Machytka: Časové údaje ve F. Reportáži psané na oprátce, Čes. jazyk a literatura 1973/74; J. Marek: Poselství J. F. O Fučíkově beletristickém umění, Lit. měsíčník 1973 + F. beletrista, Sešity novináře 1973; M. Marko: Reportáž věrejška i zítřka, Tvorba 1973 + Aktuální publicistický odkaz J. F., Novinář 1973; L. Mištera: Plzeňské začátky, Sešity novináře 1973; J. Rybák: Talent ve službách revoluce, Sešity novináře 1973; N. Siegllová: J. F. a dětská literatura, Universitas 1973; Z. Srna: J. F. jako divadelní kritik, Universitas 1973; L. Štoll: Vzpomínky z rozmezí let 1938—1939, Sešity novináře 1973 ■; G. Fučíková: Knihovny J. F., Práce 1974; H. Hrzalová: J. F. o české literatuře, ČLit 1974; V. Macura: Poetika titulu v překladech Reportáže psané na oprátce, ČLit 1974; V. Dostál: Zkouška marxistické kritiky, ČLit 1975; Fučíkovské sympozium (příspěvky účastníků), Tvorba 1978, č. 44, 45.

Milan Fučík

* 3. 10. 1876 Praha
† 12. 3. 1934 Praha

Básník, dramatik, prozaik, publicista, překladatel z francouzštiny a němčiny, autor teoretických prací

z oboru vojenství; výrazným rysem jeho tvorby, zvláště lyrické (ústící v sokolské písně), je životní optimismus.

Studoval na reálném gymnáziu v Praze v Křemencově ulici (mat. 1895) a na právnické fakultě (1895—1900, doktorské zkoušky však nesložil). Poté byl úředníkem pražského magistrátu. Jako aktivní účastník pokrokového hnutí od jeho začátků v 90. letech se stal vydavatelem a odpovědným redaktorem Radikálních listů (1901—02) a redaktorem deníku Samostatnost (od 1911, vytvořil zde vojenskou rubriku). Za první světové války prožil jako voják 3 roky na halíčské frontě i v zázemí, po ní působil jako odborový rada na ministerstvu národní obrany, které pomáhal organizovat, dosáhl vyšší důstojnické hodnosti, ale v rámci restrikce byl dán 1925 na odpočinek. Vedle své úřední profese a literární práce beletristické i odborně vojenské se věnoval osvětové práci v Sokole, propagoval turistiku po Jadranu, byl průkopníkem rozhlasu v jeho začátcích a první u nás organizoval radioamatérské hnutí.

Jen první F. básnické pokusy podléhaly vlivům z okruhu Moderní revue, naopak už jeho knižní debut *Utíkám k slunci* směřoval svým kultem životní energie a životního aktivismu právě proti dekadentní poezii. Autorovy první sbírky, stejně jako pozdější vlasteneckou lyriku, charakterizuje zejména patos, spíše deklamátorsky rétorický než básnický. F. fraškovité aktovky i dramata, jakož i povídky a pozdní romány, v nichž se ozývá idea sokolství a slovanství, náležejí ke konvenční zábavné literatuře své doby.

vf

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. Martin, Kapitán Mirko Fabricius, Kuřák-Hledatel, Milan Fučík-Martin, Milan Ot. Fučík, Mirko Fabricius, Robur le Conquérrant, Serpenteau; M. F., NAP, Nap. ■ PŘÍSPĚVKY in: Divadelní list Máje (1905); Hlas národa (1902—05); Květy (1905-06); Lumír (1899—1907); sb. Lyrická prémie Spolku Máje na rok 1910 (1910); Máj (1903—09); Moderní revue (1896—1903); Nár. listy (1907); Nár. obzor (1907); Niva (1896); Osvěta (1903—06); Pokroková revue (1906); Radikální listy (1900—07); Rozhledy národohosp., sociální, politické a literární (1897); Samostatnost (1910—12, 1932—33); sb. Sever (1899); Srdce (1904); Topičův sborník (1916—19); Týden (1907); Zlatá Praha (1898—1907); Zvon (1930—31); Ženský obzor (1932). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Utíkám k slunci (BB 1897); Cantus firmus (BB 1899); Dobrou noc, pane

Satane!, Zodpovědnost mládí, Neteř (DD 1905; prem. Zodpovědnost mládí 1904); Za bludičkou (D 1906, prem. 1905, s L. Schmidtem-Beauchezem a L. Schmidtem ml.); Pochod českých sokolek (B 1907, s hudbou F. S. Pelze); Tajemství Gabriely W... a jiné povídky (1918); 1917, Posel záhrobní, Spor o Mínu (DD 1918); Jak léty zpíval člověk, Čech (BB 1920); Nahoru a dolů (D 1920); Zlatá srdce (R 1929, pseud. Milan Fučík-Martin); Štěstí zlatého města (R 1931). — *Překlady*: P. Bourget: Tři malé dívky (1901); J. J. Connington: Tragédie na zámku Rawensthorpe (1929); O. Mirbeau: Zavřená světnice (1895, pseud. Milan Ot. Fučík); S. Przybyszewski: Satanovy děti (1901); C.-J. Rouget de Lisle: Marseillaisa (1920). — *Ostatní práce*: Sokolstvo a naše doba (1897); Přímoří a Dalmatsko (průvodce, 1909); Tabák, jeho pěstění a zpracování (1918, pseud. Kuřák-Hledatel); Vojenský problém v demokracii (1921); Základy vojenské nauky. Strategie, organizace, taktika (1921, pseud. Kapitán Mirko Fabricius); Obrana svobody válkou (1921, pseud. Mirko Fabricius); První kniha československého radioamatéra (1926, pseud. F. Martin). ■ SCĚNICKY. *Hra: Zápasy* (1907). — *Překlady*: H. Meilhac, L. Halévy: Tricoche a Cacolet (1909); F. H. Bataille: Skandál (1909); P. Armont, N. Nancey: Zebra (1911). ■ REDIGOVAL *časopis*: Radikální listy (1901–02); *edici*: Matice sokolská (1897–99, s K. Hellerem). ■ USPOŘÁDAL: Sever. Sborník poetický (1899); Poprava pruského militarismu (1919). ■

LITERATURA: ■ ref. Utíkám k slunci: O. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 1897/98 → KP 4 (1951); A. Procházka, Mod. revue 1897/98; D., Rozhledy 1897/98; -m, Čes. revue 1897 ■; ■ ref. Cantus Firmus: A. Procházka: Nové knihy, Mod. revue 1899/1900; an. (J. Vlček), Obzor lit. a umělecký 1899/1900; J. Vodák: Z naší mladé lyriky, Besedy Času 1900; Amicus (J. Vrchlický): Z nejnovější poezie, Zvon 1900/01 ■; Ha: Dramatická škola Šmahova (ref. Zodpovědnost mládí), Máj 1904/05; ■ ref. Zápasy: O. Theer: Národní divadlo — Smíchovské divadlo, Lumír 1906/07; K. Horký: Pohřby s palmami, Nár. obzor 1906/07, č. 10 ■; -ý-: ref. Přímoří a Dalmatsko, Máj 1908/09; J. Folprecht: Literatura (ref. Tajemství Gabriely W...), Čes. revue 1918/19; ■ ref. Jak léty zpíval člověk — Čech: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 1920/21; A. N. (Novák), Lumír 1921; J. V. S. (Sedlák), Tribuna 1. 12. 1920 ■; drb. (J. Borecký); ref. Zlatá srdce, Zvon 1928/29; vz. (V. Zelinka); ref. Štěstí zlatého města, Zvon 1930/31; A. N. (Novák): Utíkám k slunci... (nekrolog), LidN 15. 3. 1934.

em

Gusta Fučíková

* 28. 8. 1903 *Ostředeck* u Benešova

Prozaička a memoáristka, překladatelka z ruštiny a němčiny, pořadatelka spisů J. Fučíka.

Roz. Kodeřičová, 1938 se provdala za novináře a spisovatele Julia Fučíka. Otec byl četnickým strážmistrem, matka záhy zemřela; pro neshody s nevlastní matkou F. brzy odešla z domova. Vystudovala obchodní akademii v Praze, pak pracovala jako nakladatelská redaktorka, úřednice v Mezinárodním všeodbořovém svazu i jako překladatelka. Za okupace žila střídavě v Chotiměři na Domažlicku a v Praze, 1942 byla zatčena gestapem a vězněna, nejprve v Praze na Pankráci, pak v koncentračním táboře Ravensbrück. Po osvobození 1945 pracovala jako redaktorka nakladatelství Svoboda a zpracovávala pozůstalost J. Fučíka (společně s L. Štollem), pak zastávala různé vysoké funkce ve společenských organizacích (mj. předsedkyně Rady československých žen).

G. F. byla literárně činná nejprve jako překladatelka, spolupracovala s J. Fučíkem od 30. let až do jeho zatčení. Po návratu z koncentračního tábora vydala již 1945 z jednotlivých rukopisných lístků poslední Fučíkovu práci, Reportáž psanou na oprátce, a začala společně s L. Štollem vydávat spisy J. Fučíka. Svých vzpomínek i zkušeností z edičního zpracování Fučíkova díla využila k napsání dvou obsáhlých memoárových prací (*Vzpomínky na Julia Fučíka*, *Život s Juliem Fučíkem*). V první z nich zachycuje beletristickým způsobem nejen život a ilegální politickou činnost J. F. za nacistické okupace, ale i životní osudy vlastní a osudy dalších členů Fučíkovy rodiny a osvětluje některé momenty ilegálního boje KSČ. Stává přitom na vlastních vzpomínkách, využívá však nadto jak údajů sdělených dalšími pamětníky, tak širokého dokumentárního materiálu. Obdobnou metodou je zpracována i druhá vzpomínková kniha *Život s Juliem Fučíkem*, líčící společné osudy obou partnerů od prvního setkání na poč. 20. let až po sklonek roku 1938. Hlavní pozornost zde autorka věnuje zobrazení Fučíkovy novinářské a politické činnosti, nevyhýbá se však ani líčení sféry intimního života. Zmínky o Fučíkových přátelích a spolu-

Fučíková

pracovnících, které někde přecházejí v drobné portréty, mají dokumentární hodnotu.

PŘÍSPĚVKY in: Čs. armáda; Čs. novinář; Čs. svět; Kult. tvorba; Lit. noviny; Mladá fronta; Obrana vlasti; Otázky míru a socialismu; Práce; Pravda; Rudé právo; Svět sovětů; Učitelství noviny; Tvorba; Vlasta; Zpravodaj Čs. svazu žen; Žena a móda. ■ **KNIŽNĚ.** *Původní práce:* Julius Fučík (1955, pouze v překladu do 6 světových jazyků); Stručný životopis Julia Fučíka (1960); Vzpomínky na Julia Fučíka (1961); Život s Juliem Fučíkem (vzpomínky, 1971). — *Překlady:* P. A. Pavlenko: Na Dálném východě hřmí (1937, s J. Fučíkem); V. V. Višněvskij: My, ruský lid (1938, s J. Fučíkem); K. Sabina: Počátky českého divadla (1940); A. Niklitschek: Zázraky na každém kroku (1941, s K. Strnadem, tj. J. Fučíkem); H. E. Busse: Selská šlechta (1941, s K. Strnadem, tj. J. Fučíkem); E. Samhaber: Jižní Amerika (1941, s K. Strnadem, tj. J. Fučíkem). ■ **REDIGOVALA:** Dílo Julia Fučíka 1–12 (1948–63; G. F. uváděna jako odpovědná redaktorka Díla a spoluautorka všech předmluv). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA:** J. Fučík: Lidé, bděte! (výbor, 1950); Ze zápisníků mladého Julia Fučíka (1963, s V. Dostálem). ■

LITERATURA: ■ ref. Vzpomínky na J. Fučíka: V. Dolejší, Tvorba 1962, č. 1; V. Dostál, Kultura 1962, č. 4; V. Pekárek, LitN 1962, č. 9; V. Vrabec, RP 21. 2. 1962 ■; ■ ref. Život s J. Fučíkem: V. Dolejší, RP 13. 12. 1971; L. Vokáč, Zeměd. noviny 13. 1. 1972; M. Borský, Práce 19. 1. 1972 ■.

vf

Překladatelská tvorba J. F. je orientována na německy psanou (též švýcarskou a rakouskou) prózu, většinou z 20. století. Nejčastěji se vracela k T. Mannovi a ke klasikovi moderní literatury pro mládež E. Kästnerovi.

PSEUDONYM: Jan Rybář. ■ **KNIŽNĚ.** *Překlady:* J. Wassermann: Případ Mauriciův (1929, přeprac. 1963 s tit. Případ Mauricius) + Kristian Wahnschaffe (1935, pseud. J. Rybář); C. F. Meyer: Pokušení Pescarovo (1930, přeprac. 1964); T. Mann: Kouzelný vrch (1. díl 1930, přeprac. 1958) + Mario a kouzelník (1932) + Tonio Kröger (1958) + Vyvolený (1974); G. Zernatto: Život naruby (1936); E. Kästner: Zmizelá miniatura (1937, pseud. Jan Rybář) + Emil a detektivové (1957) + Kulička a Toník (1958) + Emil a tři dvojčátka (1959) + Létající třída (1961) + 35. květen (1963) + Když jsem byl malý kluk (1965) + Matýsek z krabičky od zápalek (1972); M. Hausmann: Pozdrav K nebi (1938); A. Ullitz: Londýnský kejklíř (1940, s B. Fučíkem); C. Tinhofer: Chudých lidí požehnání (1941); J. a W. Grimmové: Pohádky a legendy (1942) + Děti Pána Boha (1942) + Brémští muzikanti (1968); G. von le Fort: Magdeburská svatba (1947, přeprac. 1970) + Věčná žena (1969); F. Werfel: Píseň o Bernadeté (1947, přeprac. 1969) + Verdi (1967); A. Stifter: Vítek (1953) + Pozdní léto (1968); G. Hauptmann: Před západem slunce (1956); R. Wagner: Wagner o hudbě a umění (1959, s H. Šnajdrovou); H. Böll: Dům bez pána (1961); J. Roth: Pochod Radeckého (1961) + Kapucínská krypta (1969); L. Rinser: Jan Lobel z Varšavy (1964); W. Bergengrün: Tyran (1966); H. Eisenreich: Zlý krásný svět (1967); H. v. Doderer: Vodopád (1975); L. Haredel: Veselá Zuzanka (1978); R. Walsler: Pěší putování (1982).

pb

Jitka Fučíková

* 4. 9. 1903 Praha

Překladatelka z němčiny.

Roz. Skaláková (publikovala též pod dívčím jm.). Její otec byl úředníkem. Po maturitě na Štúrově gymnáziu v Trenčíně se F. 1920 přestěhovala do Prahy, kde na filoz. fakultě studovala srovnávací literatury (doktorát 1928 prací *Andrej Sládkovič: Marína*). Poté se věnovala literární práci. 1929 se provdala za literárního kritika a překladatele Bedřicha Fučíka. Spolupracovala překladatelsky též s rozhlasem a televizí.

Alfréd Fuchs

* 23. 6. 1892 Praha

† 16. 2. 1941 koncentrační tábor Dachau

Kulturně politický novinář, působící nejdříve v českožidovském, později v katolickém hnutí a akcentující ve své publicistice funkci popularizační a agitací; autor prací z pomezí žurnalistiky a beletrie, překladatel z němčiny a latiny.

Pocházel z české židovské rodiny; otec, jehož rod pocházel z Německé Rybné (Rybná nad Zdobnicí), byl bankovním úředníkem. V Praze studoval A. F. na vinohradském gymnáziu (mat. 1911) a poté na filoz. fakultě (doktorát 1915 prací *Malebranchovo učení o intuici*); zároveň navštěvoval fakultu teologickou a později absolvoval též fakultu právnickou. V době svých literárních začátků měl blízko k F. X. Šaldovi a ke kruhu kolem Růženy Svobodové. Narukoval 1916 a prošel školou pro jednorocní dobrovolníky, ale nejrůznějšími triky (viz o tom v autobiografickém románu *Oltář a rotačka*) se mu podařilo vyhnout se přímé účasti na bojích (i když už byl odvelen jednou na rumunskou, jednou na albánskou frontu) a 1918 dosáhnout superarbitrace. Po válce učil v Praze krátce na vyšší průmyslové škole, pak se však cele věnoval politice a žurnalistice. Už na gymnáziu začal pracovat ve středoškolské sekci sionistického hnutí, později jako příslušník české realistické mládeže prošel silným vlivem T. G. Masaryka, posléze se účastnil českožidovského hnutí, které propagovalo splynutí židů s českým národem. Jako tajemník Svazu českožidovského se 1919 stal členem plebiscitní komise na Těšínsku a bydlel pro ten čas v Ostravě. Po návratu do Prahy pracoval od 1921 v tiskovém odboru prezidia ministerské rady, nakonec jako vrchní odborový rada (z této funkce byl též šéfredaktorem *Revue quotidienne de la presse tchécoslovaque*); mimoto působil začátkem 20. let jako šéfredaktor *Pondělníku Českého slova*, od 1925 jako šéfredaktor novin *Prager Abendblatt*. Rozruch způsobila 1921 jeho konverze ke katolictví, po níž následoval přechod do lidové strany a jejích tiskových orgánů. F. veřejná činnost, věnovaná otázkám náboženským, církevním, kulturním, uměleckým, politickým a zaostřená na výklad a obhajobu církevní a speciálně papežské politiky, byla neobyčejně intenzivní. Přispíval do desítek novin a časopisů (jméno si získaly zejména jeho entrefiletly otiskované pod značkou *Draf*), přednášel na Svobodné škole politických nauk a na ústavu *Studium catholicum*, jako proslulý řečník, debatér a polemik se podílel na mnoha debatních večerech, kongresech a sám pronesl nesčetné přednášky po celé republice, účastnil se politického života (1929 kandidoval, leč bez úspěchu, za Čuřikovo křesťanskosociální hnutí od sněmovny; po několika letech se však od

tohoto reformního hnutí distancoval), cestoval (nejčastěji do Říma). Po příchodu nacistů byl zbaven místa a 1939–40 několikrát gestapem vyslýchán, odmítl však emigrovat, v říjnu 1940 byl zatčen definitivně; zprvu vězněn na Pankráci, pak přes Terezín dopraven v lednu 1941 do koncentračního tábora Dachau a zařazen mezi židy do trestného oddílu; zde byl utýrán k smrti a zpopelněn v lágrovém krematoriu, po válce byly jeho ostatky uloženy na hřbitově sv. Lazara v Praze-Břevnově.

Beletrie A. F. byla toliko zlomkem jeho rozsáhlé literární činnosti, podobně jako tato byla zase jen částí jeho mnohotvárné a extenzivní kulturně politické aktivity; F. jako jistý typ intelektuála přesahuje svým významem F. jako autora jednotlivých děl. Těžiště F. literární práce leželo v informující, resp. polemické novinářské činnosti a v popularizačních knížkách, jimiž buď agitoval ve prospěch katolické církve, nebo podával anatomii institucí a chodu veřejného života. Tyto práce charakterizuje schopnost uplatnit autorovo polyhistorické vzdělání, smysl pro aktualitu, kompilační ráz a mluvní styl, v němž rozmáchlý výklad je houfně prokládán citáty, parafrázemi, příklady ze života, anekdotami a odkazy na světovou beletrii (nejčastěji na scény v románech *Dostojevského* a *Merežkovského*). Na rozhraní publicistiky a beletrie se F. pohyboval ve svých populárních fejetonech a entrefilettech, už do oblasti beletrie se hlásí několik sbírek anekdot a autobiografický román *Oltář a rotačka*, ovšem i ony se sférou F. publicistiky korespondují. Sbírký anekdot souvisejí úzce s mluvním rázem F. publicistických prací, a to jednak samou mluvní podstatou anekdoty, jednak autorovým speciálním zaměřením na anekdotu s ozvláštněnou jazykovou rovinou; jeho román zase vznikl z potřeby objasnit veřejnosti motivy autorovy konverze, byl ovlivněn autorovým žurnalistickým slohem a jeho význam je především dokumentární (autobiografický plán, evokace dobové atmosféry v prvních dvou desetiletích 20. stol.). Odrazem i prostředkem autorova ideového vývoje je zčásti také F. činnost překladatelská.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. F. Bouknot, Alfred, Barbora, dr. A. L. Fred, dr. A. Liška, dr. Kristian Šíma, Ioculator, Jan Hurdálek, Jan Paratus, Occultus, Vulpes; = a =, af., -af-, Dr, Draf, ed, f, Fchs, s. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (od 1909); *Čes. kultura*

(od 1912); Čes. slovo; Českosl. republika; Den; Dnešek (od 1930); Křesťanská revue; Lid; Lid. listy; Lid. noviny (od 1929); Lit. noviny; Lit. rozhledy (1929); Lit. svět (1927); Malý čtenář (od 1922); Na hlubinu; Nár. osvobození (od 1925); Našinec; Nový národ; Pestrý týden; Prager Abendblatt; Přehled (od 1912); Přítomnost; Rozpravy; Rozpravy Aventina (od 1929); Stopa (od 1910); Svět (od 1917); Světozor (od 1930); Topičův sborník (od 1919); Tribuna (od 1919); Vlast. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Oltář a rotačka (R 1930); Z fary a ze sakristie (anekdoty, 1935); Itinerarium aneb Knížka putovní, to jsou Anekdoty cestovní... (1938, šifra Draf); Anekdoty o řečnících a vůbec o skocích pegasa nebásnického (1939, šifra Draf). — *Překlady*: H. Heine: Bimini (1911) + Hebrejské melodie (1911) + Výbor básní (1923, s jinými); J. W. Goethe: Balady (1912); F. Wedekind: Král Nikolo nebo Takový je život (1923, s A. Mikovcovou-Sadeckou); M. Brod: Franci čili Láska druhého řádu (1923) + Leoš Janáček (1924); Ch. Ehrenfels: Matka legionářova (1925); Mariánské hymny (1. 1925, 2. 1931); Modlitby katolického křesťana (1937). — *Ostatní práce*: O židovské otázce (1919); Novinář (1924); Sjednocení církví (1924); Náboženství a politika (1925); Dnešní myšlenková krize (1926); Paneuropa či Eurasie? (1927); Autorita (1930); Novější papéžská politika (1930); O deseti svatých (1931); Zákulisi novin (1931); Chytrost či moudrost v politice (1932); Na přelomu dějin? (výbor článků sociálně politických, 1932); Z boje o „modus vivendi“ (výbor čl. církv. politických, 1934); Deset katolických politiků a diplomatů (1934); Bratří Ratisbonnové (1934); Svatý Bernard z Clairvaux (1935); Svatý František Xaverský (1936); Demokracie a encykliky (1936); Ctihodný služebník boží Pavel Pius Perazzo (1937, na obálce s názvem Svatý železničář); Dva kněží konvertité z Izraele (1938); Kurs křesťanské státovedy (1938); Propaganda v demokracii a v diktaturách (1938). — *Výbor*: Křesťan a svět (1948, usp. C. Mařan). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: M. Brod: Půl srdce (1923) + Proces paní Bunterbartové (1924). ■ REDIGOVAL *periodika*: Pondělník Českého slova, Revue quotidienne de la presse tchécoslovaque, Prager Abendblatt (od 1925), Rozvoj (1926); *kalendáře*: Československá žena 1923–26 (s J. Voborským), Venkován (1924, s V. Knotkem a V. Bitnarem), Třebízský (1925), Velký rodný kalendář Beseda (1926); *knížníci*: Vševed (od 1924). ■

LITERATURA: Kniha o A. F. (1946, usp. C. Mařan); C. Mařan: Cesta do Damašku (1946). ■ E. Č. (Čapek): ref. Novinář, Nové Čechy 1924/25; B. Lifka: Předaleký náboženský výhled (ref. Sjednocení církví), Kritika 1925; J. L. Fischer: ref. Dnešní myšlenková krize, Naše věda 1925/26 + Nové knihy (ref. Autorita), Index 1930; F. V. Krejčí: ref. Autorita, PL 10. 8. 1930 + ref. Oltář a rotačka, PL 16. 11. 1930; J. H. (Hora): ref. Oltář a rotačka, LitN 1930/31, č. 2; K. Sezima: Z nové tvorby románové (ref. Oltář

a rotačka), Lumír 1930/31; -as (M. Holas): ref. Zákulisi novin, Rozpravy Aventina 1930/31; A. N. (Novák): ref. O deseti svatých, LidN 6. 7. 1932, J. Č.: Nikoli nejmenší (k 35. výr. úmrtí), Katol. noviny 1976, č. 19.

jo

Fuit in provincia

Asi 10. století

Latinská ludmilská legenda, která je pravděpodobně zpracováním staroslověnské skladby.

Skladba, konvenčně nazývaná podle úvodních slov Fuit in provincia Boemorum (Byl v zemi Čechů) nebo jen Fuit (někdy též Menckenova legenda), vypráví o životě a mučednické smrti manželky prvního českého křesťanského knížete Bořivoje. Dílo je patrně překladem nebo adaptací starší staroslověnské ludmilské legendy. Ta se však nedochovala v původní podobě, ale jen ve zkráceném znění, jež bylo poríženo na Rusi nejpozději počátkem 13. stol. jako součást tzv. Prologu, sbírky stručných životů svatých, sestavené v kalendářním pořadí církevního roku. Dokladem o existenci staroslověnské ludmilské legendy českého původu, podle níž vznikla legenda Fuit in provincia, jsou věcné i textové shody mezi touto latinskou legendou a legendou z ruského Prologu, které nelze objasnit jinak než společnou slovanskou předlohou. Legenda se dochovala ve více než 20 rukopisech, z nichž nejstarší (drážďanský) vznikl nejpozději počátkem 13. stol.

EDICE: Život sv. Lidmily, in FRB 1 (1873, ed. J. Emler); Passio Ludmille martyris, in V. Chaloupecký: Prameny 10. stol. legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile, Svatováclavský sborník II, 2 (1939); (*překlady do češtiny*): Život sv. Lidmily (přel. J. Truhlář), in FRB 1 (1873); Utrpení a přenesení sv. Ludmily (přel. B. Ryba), in Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. stol. (1940); Utrpení Ludmily mučednice (přel. B. Ryba), in Na úsvitu křesťanství (1942); Umučení sv. Ludmily (přel. B. Ry-

ba), in Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957); Utrpení mučednice Ludmily (přel. B. Ryba), in O. Králík: Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969). ■

LITERATURA: J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno 1973–74; viz též EDICE.

ep

Fuit itaque beatus abbas Procopius

Asi polovina 12. století

Latinská prozaická prokopská legenda.

Skladba začínající slovy Fuit itaque beatus abbas Procopius (Byl blahoslavený opat Prokop) a nazývaná dnes *Vita s. Procopii minor* (Menší život sv. Prokopa), zkráceně *Vita minor*, je nejstarší dochovanou legendou o prvním sázavském opatu Prokopovi. Vznikla na Sázavě asi v pol. 12. stol. na základě klášterních tradic a snad i starších záznamů (byla-li mezi nimi předpokládaná slovanská předloha, nelze doložit). Zdůrazňuje Prokopův český původ a slovanské vzdělání, neskrývá, že byl původně jako světský kněz ženat a měl syna, vypráví o Prokopově odchodu do sázavské samoty a poustevnickém životě, o tom, jak Břetislav I. založil v těch místech benediktinský klášter a ustanovil Prokopa jeho opatem. Legenda připomíná pak jeho zázraky, věštbu, v níž před smrtí (1053) předpověděl brzké vypuzení slovanských mnichů ze Sázavy i jejich návrat, a připojuje příběh o tom, jak se zesnulý Prokop zjevil dosazenému německému opatovi a vyhnal jej z kláštera. Splněním světcovy věštbý legenda asi původně končila; vypsání Prokopových posmrtných zázraků je pravděpodobně pozdější dodatek, pořízený až k účelu jeho kanonizace (1204), a záznam o kanonizačním zázraku je původu ještě mladšího. — *Vita minor* se stala základním zdrojem informací o Prokopově životě a o slovanském období Sázavy. Byla záhy adaptována (přibyla

k ní mj. epizoda o Prokopově setkání s knížetem Oldřichem) pro spis věnovaný počátkům kláštera, použitý v 70. letech 12. stol. tzv. Mnichem sázavským k doplnění Kosmovy kroniky; kolem 1300 byla neznámým premonstrátem v Hradišti (Hradisko u Olomouce) zkrácena a nově stylově upravena, zejména jednotlivým uplatněním tehdy oblíbené rytmické klauzule zvané *cursus velox*; tato úprava, podobně jako předtím zpracování Mnicha sázavského, bývala mylně pokládána za nejstarší podobu prokopské legendy. Nejpozději ve 3. čtvrtině 14. stol. byla *Vita minor* zpracována též česky a pojata do *Pasionálu*.

Nejpozději během 1. pol. 14. stol. byla *Vita minor*, rozšířená o nové zázraky, doplněna dalšími údaji o světcově životě a zároveň přizpůsobena změněným poměrům a dobovému vkusu podle vzoru, jímž se tehdy stala sbírka životů svatých, tzv. *Legenda aurea*, dílo Jakuba de Voragine. Tak vznikla prokopská legenda nazývaná *Vita s. Procopii maior* (Větší život sv. Prokopa), zkráceně *Vita maior* (začínající slovy: *Beatus igitur Procopius — Blažený Prokop*). Z díla Mnicha sázavského sem byla pojata epizoda o setkání s knížetem Oldřichem, ale byla vypuštěna zmínka o Prokopově manželství a z jeho vlastního syna se stal syn pouze ve smyslu řeholním, v nových úvodních kapitolách přibýly údaje o světcově urozeném původu a zbožném mládí, o studiích na vyšehradské slovanské škole a o tom, jak se stal vyšehradským kanovníkem, než se oddal poustevnickému životu. Prokopská legenda tím nabyla nových rysů, které do značné míry stíraly její původní ráz, jak jej ztělesňovala *Vita minor*, vyzdvihující světcovu prostotu a chudobu. V některých rukopisech se dobový vzor projevil navíc úvodním hagiografickým výkladem Prokopova jména (původem řeckého), jako by bylo latinské. Povědomí souvislosti domácího raného křesťanství s řeckým východem, které *Vita minor* ještě uchovávala, není sice z nového zpracování patrné, ale důraz na Prokopovo slovanství nebyl oslaben. *Vita maior* obsahuje ve 2 rukopisech dokonce prolog ke čtenáři, ujišťující, že dílo je překladem ze slovanského jazyka, v jednom z těchto rukopisů je předeslán ještě prolog adresovaný Prokopovu současníku pražskému biskupu Šebířovi, aby tak byl původ předstírané slovanské předlohy posunut nazpět až do 11. stol. Zjištěná textová závislost díla na skutečně

předloze, kterou je Vita minor, vedlo k domněnce, že obojí prolog původně patřil už k ní; nedochoval se však ani v jednom z jejích rukopisů, takže domněnku nelze prokázat. Kolem poloviny 14. stol. posloužila Vita maior jako předloha neznámému autoru rozsáhlé české veršované legendy. — Vita minor se dochovala ve 25 rukopisech z 13.—15. stol., většinou jako součást breviářů, rozdělena do lekcí pro výroční den Prokopovy kanonizace (4. 7.). Díky své liturgické funkci pomáhala tak udržovat památku na existenci slovanské liturgie u nás. Vita maior je známa z 28 rukopisů převážně legendových sbírek ze 14.—15. stol. V některých rukopisech je Vita minor a Vita maior textově smíšená. Vita maior nebyla zapomenuta ani později, od osvícenství se stala i předmětem vědeckého zájmu, kdežto Vita minor, ukrytá v breviářích, zůstávala neznáma až do 1903, kdy na ni upozornil J. Pekař.

EDICE: V. Chaloupecký, B. Ryba: Středověké legendy prokopské (1953); Vita maior in FRB 1 (1873, ed. J. Emler, neúpl.), též F. Král in Svatý Prokop, jeho klášter a památka v lidu (1895, neúpl.); (*překlady do nové češtiny*;) Vita minor s tit. Život sv. Prokopa, in Na úsvitu křesťanství (1942, přel. B. Ryba); Vita maior s tit. Život sv. Prokopa (1923, přel. A. L. Stříž), též in Legendy o českých patronech (1940, přel. B. Ryba, neúpl.). ■

BIBLIOGRAFIE: in V. Chaloupecký, B. Ryba: Středověké legendy prokopské (1953). ■ LITERATURA: J. Pekař in Nejstarší kronika česká (1903); V. Flajšhans: Josefa Dobrovského Kritická rozprava o legendě prokopské (1929); F. M. Bartoš: Dobrovského Kritische Versuche, ČNM 1929; O. Králík: O existenci slovanské legendy prokopské, Slavia 1964 + Znovu o existenci slovanské legendy prokopské, Slavia 1966; K. Jelínek: Slovanská a latinská Sázava, Slavia 1965 + K datování prokopské legendy, Slavia 1967; J. Kadlec: K poměrům na Sázavě v 2. polovině 11. stol., Slavia 1966 + K datování prokopské legendy, Slavia 1968 + Svatý Prokop (Řím 1968); V. Ryneš: Několik poznámek k počátkům svatoprokopské úcty, Slavia 1967; B. Ryba: Obrat v posuzování priority prokopských legend a Břetislavových dekretů, sb. Strahovská knihovna 3, 1968; J. Ludvíkovský: Latinské legendy českého středověku, SPFF Brno 1973—74; viz též EDICE.

ep

Vincenc Furch

* 8. 8. 1817 *Krasonice* u Telče

† 5. 1. 1864 *Vídeň* (Rakousko)

Lyrický a epický básník. Nejosobitější je v melancholické intimní, v přírodní a reflexivní lyrice; psal také ohlasové skladby, písňové texty, balady, povídky a dramata a překládal lidovou a romantickou poezii.

Čtvrté dítě svých rodičů. Matka Anna, roz. Zvachová, byla Češka, otec Antonín byl Němec, správce železničského panství. Od 1820 žil V. F. s rodiči v Telči. Tam vychodil hlavní školu (1829 cesta do Itálie), gymnázium studoval 1829—35 v Jihlavě, filozofii 1835—37 v Brně (vliv F. M. Klácela), práva 1837—41 na stavovské akademii v Olomouci (vliv A. V. Šembery). Od 1841 žil trvale ve Vídni (zájezdy o dovolených v 50. letech k příbuzným do Telče, naposledy 1862), úřední dráhu začínal jako praktikant komorní hlavní účtárny a končil jako účetní rada centrální účtárny pro ústavy komunikační. Českého společenského života ve Vídni se účastnil jen v předbřeznové době. Za revoluce uprchl z obav před pronásledováním z Vídně do Telče, odtud do Veselíčka u Přerova k otcovu příteli (nešťastná láska k jeho dceři). Po revoluci projevoval prorakouskou lojalitu. Od 1858 trpěl vleklou chorobou hrtanu, v posledních letech života téměř pozbyl hlasu. Byl uzavřený a zádumčivý povahy, samotář, ženat nebyl. Pohřben byl na vídeňském hřbitově v Simmeringu, 1928 byly jeho ostatky přeneseny na hřbitov v Telči.

F. byl od dětství bilingvní, první jeho (nedochované) básně jsou německé a německy pak ojedinele psal po celý život. Česky začal básnit v Olomouci z podnětu A. V. Šembery, v prvních letech vídeňského pobytu ho umělecky ovlivnil styk s V. B. Nebeským; většinu své tvorby napsal v jinozárodním prostředí bez přímého kontaktu s českým literárním světem. V jeho knižní prvotině (*Básně*, 1843—44) se prolínají dva proudy, které jsou pak příznačné pro celé dílo. Jeden navazuje na vývojově starší, klasicistní a sentimentalistický typ objektivující poezie (ohlasová, písňová a vlastenecká lyrika, často zhudebňovaná, např. *Píseň Moravanů*, drobná historická epika, reflexivní a didaktická poezie ve stylu Čelakovského Růže stolisté), druhý je inspirovan

soudobou světobolnou romantikou českou i rakouskou a nachází osobitou polohu v melancholické milostné a přírodní lyrice se sugestivní obrazností. V období kolem revoluce 1848 psal F. výlučně poezii objektivační. Jeho vlastenecké básně obsahují téma katolicky požímaného moravanství a vyjadřují sympatie se Slováky (*Písně hostýnské*, v Básních, pokračují časopisecky 1845) a na počátku revoluce 1848 vítají svobodu a vyzývají k svornosti (*Písně velehradské*, nepublikováno). Následující *Písně a balády z války uherské* (1850) oslavují Rakousko a Rusko jako ochránce slovanských národů a přemožitele revolučních, slovanský živel utlačujících Maďarů; sbírka obsahuje básně o událostech a postavách maďarské revoluce a ohlasově tvořené válečné písně slovenských dobrovolníků, polské elegie a kozácké písně. Časopisecky publikoval F. v 50. letech „pověsti moravskoslezské“, baladické příběhy s látkami hlavně ze sbírky Mikšíčkovy; záměrně se přiklání k typu kramářské baladické písně, a odpovídají tak dobovým konzervativním představám o tzv. národní poezii. Z ohlasově zpracovaných písní polských (*Polské dumky*) a ukrajinských (*Ukrajina*) připravil F. sbírku, v níž jsou tyto ohlasové skladby volně spojeny s elegickými historickými básněmi, zejména z povstání 1830–31. Sbírkou zůstala v rukopise, stejně jako nejzávažnější část F. díla, dva cykly úvahové, přírodní, náladové a milostné lyriky, *Akordy* a *Malby sépiové*, jimiž F. v 2. pol. 50. let znovu navázal na svou dřívější romanticky subjektivní poezii. Individuální skutečnosti, pocity a prožitky (básnické tvoření, lidská osamělost, strádání, stesk, zklamání ze světa a obrat do nitra), které jsou základní látkou těchto básní, jsou tu jednou rezignovaně zvažovány nadosobním hodnotovým kritériem pomíjivosti a stálosti, jindy vyhroceny k otázce po smyslu lidského snažení a jindy pouze promítnuty na horizont věčné, konejšivé, a přitom k člověku lhostejné a lidskému chápání nedostupné přírody. — F. překládal a travestoval lidovou poezii i neslovanských národů, překládal básně z rakouské a německé literatury (L. A. Frankl, B. Paoli, F. Rückert, M. G. Saphir, J. G. Seidl, L. Schefer aj.) a z ruštiny (A. S. Puškin); první uvedl do české literatury formu gazelu. Jeho prózy s běžnými klišé romantických povídek (*Barvy a zvuky*, 1848) neměly čtenářský úspěch a F. se dále prózou nezabýval. Koncem života se sou-

středil na dramatickou tvorbu (nedokončená hra *Kruk*, ztracená dokončená *Slavibor na Štramberce*); neprovozovaná tragédie *Poslední boje baltických Slovanů* měla být prvním dílem historického cyklu.

ŠIFRY: F., V. F. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1845); Čes. včela (od 1842); Das Kaiseralbum Viribus unitis (Viedeň 1858); alm. Dunaj (1861); Hvězda (od 1860); kal. Koleda (od 1851); Květy (od 1841); alm. Kytice (1859); Lumír (od 1857); alm. Nezabudky vídeňské (1864); Oesterreichisches Frühlingsalbum (Viedeň 1854); alm. Perly české (1855); Slovenské noviny (od 1854); Týdeník (od 1848); Věvec (1844); Vídeňský posel (od 1848). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (2 sv., 1843 a 1844); Barvy a zvuky 1 (BB a PP 1848); Písně a balády z války uherské (1850); Píseň Lojziničina (1851); Sláva (B 1863, hudba H. Vojáček); — posmrtně: Písně hostýnské (1883); *Poslední boje baltických Slovanů* (D b. d., přetisk z Básní 1874); Akordy, Plané růže, Písně moravské (BB b. d., přetisk z Básní 1874). — *Ostatní práce*: Proslav k divadelnímu představení ve Vídni dne 29. prosince 1850 (1850). — *Výbory*: Básně (BB a D 1874, ed. F. Zákrejs); Vybrané básně (1918, ed. K. Svoboda); Plná luna (1974, ed. A. Bartušek a R. Skřeček). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Svoboda in V. F.: Vybrané básně (1918); A. Bartušek in V. F.: Plná luna (1974). ■ LITERATURA: V. B. Nebeský: ref. Básně 1, Květy 1844, s. 40 → O literatuře (1953); ■ nekrology: J. Neruda, Hlas 15. 1. 1864 → Literatura 1 (1957); V. K. Šembera, Rodinná kronika 1864, s. 190; K. J. Kubíček, Mor. orlice 1864, č. 5, 6, 8; S. Lažanský, Hvězda 1864, s. 25; an., Zábavné večery 1864, s. 32 ■; F. Zákrejs: V. F., Osvěta 1873 + in V. F.: Básně (1874); F. Bílý: V. F., Koleda 1877; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877; J. Vlček: V. F., LF 1904; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911); K. Svoboda: Poznámky o životě a díle V. F., ČMM 1917 + in V. F.: Vybrané básně (1918); E. Pavelka: Pozůstalost básníka V. F. (spisy od vídeňského soudu), Vysočina 1946; M. Š. Klang: Básník probuzenecké Moravy, Jiskra 1960, č. 4; A. Bartušek in V. F.: Plná luna (1974); J. Bečka: Gazel v české poezii, ČLit 1976.

mo

Bedřich Fürst

* 16. 2. 1874 *Svojšice* u Pardubic† 17. 12. 1961 *Mikulovice* u Pardubic

Prozaik a dramatik, autor přírodních a cestopisných črt a dramát z lesnického prostředí.

Pocházel z lesnické rodiny. Studoval na reál. gymnáziu v Praze, absolvoval techniku (kromě geometrie studoval obor zemědělství) a dosáhl titulu inženýra. Pracoval na různých velkostatech, později si zařídil samostatnou lesnickou kancelář v Benešově a působil jako civilní geometr. Podnikl cesty do Jugoslávie, Itálie, Holandska, do severní Evropy a na Blízký východ.

Ve svých črtách a obrázcích, zveřejňovaných v odborných časopisech a zvl. ve fejetonu *Národ. listů* (z nich pak soubory *Obrázky a dojmy z přírody*, *Lesem a luhem*, *Dojmy z přírody a z cest*), čerpal F. z profesionálních znalostí a z dlouhodobého pozorování života lesní zvěře a rostlinstva, přinášel poučení o českém lesnictví a myslivosti a seznamoval s přírodním svérázem domácí krajiny (zejm. Polabí, Benešovska, horských oblastí Slovenska) i cizích zemí. Popis přírodního dění je zde často spojován s osobními prožitky a příhodami, jež dávají řadě F. prací autobiografický ráz (ten mají i *Vzpomínky z života českého lesníka Václava Kaliny*). Zkušenosti z lesnického prostředí uplatnil F. i ve většině svých her (*Facír*, *Lesní kouzla*, *Zelené hnízdo*), které stavěl na jednostranném pojetém konfliktu mezi světem přírody a pravého lidství a mravně deformovaným světem panským a městským.

PŘÍSPĚVKY in: *Českosl. lesník* (od 1919); *Háj* (od 1916); *Nár. listy* (od 1916); *Nár. politika* (od 1918); *Venkov* (od 1931); *Zvířena*. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Obrázky a dojmy z přírody* (FF 1917); *Facír* (D 1919); *Lesem a luhem* (FF 1920); *Vzpomínky z života českého lesníka Václava Kaliny* (1930); *Matka* (D 1933); *Lesní kouzla* (D 1934); *Zelené hnízdo* (D 1936); *Dojmy z přírody a z cest* (FF 1940). ■

LITERATURA: ■ ref. *Obrázky a dojmy z přírody*: J. F., *Zvon* 1917/18; Km. (F. V. Kodým), *Posel z podhoří* 1918, č. 18; T., *Zvířena* 1918, s. 25. ■; an.: ref. *Facír*, *Čs. lesník* 1919, č. 46.

Josef Vlastimil Fürst

* 20. 11. 1898 *Břežany* u Rakovníka† 17. 7. 1965 *Mirošovice* u Prahy

Dramatik a básník, adaptátor lidových zvyků a tvůrce her pro ochotnické divadlo, autor příležitostných veršů vyznavačského a intimního charakteru; regionální žurnalista a publicista.

Vl. jm. Josef Fürst. Pocházel z rolnické rodiny, vychodil dvouletou obchodní školu v Čes. Budějovicích (1912–14). Od mládí se věnoval osvětové práci, zvláště v ochotnickém divadle. Působil zprvu jako novinář v regionálním tisku agrární strany, od 1922 jako úředník zemědělské nemocenské pojišťovny (Vysoké Mýto, Říčany); tehdy se jeho scénické úpravy staročeských zvyků uváděly na vesnických agrárních slavnostech (např. v Dobříkově na Vysokomýtsku a ve Strančicích u Prahy). Po krátkém období nezaměstnanosti 1933 pracoval u soukromých firem v Praze a 1941–45 vedl aukční sběratelský salón v Praze na Vinohradech. Žil ve Vysokém Mýtě, Svojšovicích u Prahy, za války v Praze ve Vršovicích a v Hájích u Prahy. Prostřednictvím sochaře Z. Dvořáka byl ve spojení s ilegálním hnutím. Po válce pracoval jako zemědělec a zahradník v pohraničí v Brně n. L., kde zároveň spolupracoval s ústeckou památkovou péčí, od 1950 žil opět v Praze a Svojšovicích a byl zaměstnán až do odchodu do důchodu (1958) jako úředník družstva Jednoty; tehdy také pomáhal národním výborům, zejména na Rakovnicku, při kronikářské a archívní práci. Zemřel tragicky v Mirošovicích, pohřben byl v Břežanech.

Osvětová činnost a kulturněpolitické zájmy vedly F. k dramatizaci staročeských zvyků (*Staročeské máje*, *Staročeská svatba* atd.), které na základě etnografických pramenů i vlastních pozorování zpracovával pro lidové slavnosti a zábavy. Z dalších prací, rovněž určených ochotnickým scénám, vyšla knižně sentimentální hra ze života kočovné divadelní společnosti (*Největším darem jest láska*), dále konverzační komedie z prostředí ministerské byrokracie (*Novoroční poselství*), veseloherní aktovka (*Prof. dr. Mikuláš*) a texty se scénickými pokyny pro mikulášské zábavy. Ve dvou básnických sbírkách se F. hlásil k cizí nebo druhotné inspiraci a východisku: v první (*Jabl-*

et

ko *Evino*), obsahující senzitivní erotickou lyriku, vystupoval jako editor a upravovatel veršů neznámé mrtvé dívky (označené jako ošetřovanka č. 3297); v druhé (*Z neznámých příčin*), jež byla nepřilíhš zdařilým pokusem o syntézu literárního, hudebního a výtvarného projevu (spolupráce s A. Hábou a Š. Bednárem), označil za hlavní inspirační podnět zážitky a písemné fragmenty jakéhosi tuláka. Básně ze soukromých novoročních tisků (*Z plevele je můj chléb*, *Slaměný vích*) byly projevem autorova tradicionalistického vztahu k českému venkovu a měly převážně charakter osobní zpovědi. F. psal také populární pojednání z obecné a kulturní historie a rozhlasové literární pořady a hry.

PSEUDONYMY: H. Kniežatko, J. Krakovec, Jozíf Deliba, Petr Bodlák, R. Gruss, Vl. Vacek. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. lid (1924); Krok (1920); Lid. noviny (1936); Mladá republika (1919); Nezávislost (1919); Venkov; Zahradnické listy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Staročeské máje (dram. scény, 1928, rozšíř. vyd. 4 sv., 1932–33); Prof. dr. Mikuláš (D 1931, pseud. Petr Bodlák); Největším darem jest láska (D 1932, pseud. Vl. Vacek); Novoroční poselství (D 1932, pseud. Vl. Vacek); Programy mikulášských večerů a zábav (1932); Proslovy a recitace ku přátelským, mikulášským a nadílkovým večerům (1932); Staročeská svatba (dram. scény, 10 sv., 1932–36); Jablko Evino (BB 1933, pseud. Vl. Vacek); Obecní hromada (dram. scény, 4 sv., 1933); Starý český Mikuláš (dram. scény, 1933); *Z neznámých příčin* (BB 1933, pseud. Vl. Vacek); Staročeská dočasná chmele (dram. scény, 1936); *Z plevele je můj chléb* (BB 1940, pseud. Jozíf Deliba); *Slaměný vích* (BB 1941, pseud. Jozíf Deliba). ■ REDIGOVAL časopisy: Nezávislost (1919), Mladá republika (1919), Krok (1920). ■

LITERATURA: ■ ref. Jablko Evino: A. N. (Novák), LidN 9. 2. 1933; J. B. Čapek, Naše doba 1933; V. Prokůpek, Venkov 22. 1. 1933; V. H. (Z. Kalista), Lumír 1933; n. (M. Novotný), Rozhledy 1933 ■; -š- (F. S. Procházka); ref. *Z neznámých příčin*, Zvon 1933/34.

et

Josef Furych

* 25. 1. 1868 *Bučovice*

† 31. 12. 1936 *Karlovy Vary*

Prozaik, autor žánrových obrázků a kronikářsky laděných vzpomínek.

Vl. jm. J. Fuhrich. Narodil se jako druhé dítě v početné rodině hostinského. Po gymnaziálních studiích v Brně (1880–87) a v Praze (mat. 1888) vystudoval na pražské univerzitě práva (abs. 1892, doktorát 1893). Po roční advokátní praxi v Klatovech (1893–94) odešel do Prahy, kde byl dlouhá léta advokátem. 1896 se oženil, měl čtyři děti. Patřil mezi zakladatele česko-polského klubu v Praze, od 1911 byl soudním tlumočnickem polštiny; byl vyznamenán komandérským křížem řádu Polonia restituta.

Literatuře se F. věnoval až ke konci života. Po básnické prvotině, složené z idylických znělek inspirovaných manželčinou smrtí, následovala próza. Příhody ze své advokátní praxe vylíčil F. v žánrových obrázcích knihy *Advokátovy zápisky*, zatímco vzpomínky na dětství a na dobu studií zpracoval kronikářskou formou ve třech volně na sebe navazujících románových svazcích. Popis dobových událostí, zejména česko-německých třenic v Brně (*Brněnský drak*), dodává jeho vyprávění kulturněhistorickou cenu.

PŘÍSPĚVKY in: Českosl. republika; Nár. listy; Politika; Právník; Union; Zvon. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pohrobní věnec (BB b. d., 1928, pod vl. jm.); *Advokátovy zápisky* (PP 1929); *Jaro života* (R 1930); *Brněnský drak* (R 1931); *Zlatá Praha* (R 1932). — *Ostatní práce*: Diferenční slovník polsko-český (1925). ■

LITERATURA: K: ref. *Advokátovy zápisky*, LidN 12. 10. 1929; V. Ryba: Tři knihy povídek (ref. *Advokátovy zápisky*), PL 27. 10. 1929; -och- (F. S. Procházka); ref. *Jaro života*, Zvon 1930/31; M. Novotný: *Roj vzpomínek* (ref. *Brněnský drak*), LidN 24. 2. 1932; och- (F. S. Procházka); *Upozorňuji na několik ...* (ref. *Zlatá Praha*), Zvon 1932/33.

sb

Ferenc Futurista

* 7. 12. 1891 Praha

† 19. 6. 1947 Praha

Herec, komik a kabaretiér, tanečník, režisér, příležitostný autor divadelně dramatických textů, kupletů a parodií.

Vl. jm. František Fiala. První část pseudonymu vznikla na základě podobnosti s tehdy proslulým americkým sochařem Ferenthem; po první světové válce si F. přidal k původnímu pseudonymu jméno podle uměleckého směru, který k nám pronikal (nejprve s malým, později s velkým F.). Pocházel z umělecké rodiny: otec divadelník a filmový herec němě éry; nevlastní bratr Emanuel (Eman) Fiala, herec, dirigent a skladatel (1899–1970); bratranec Jiří Julius Fiala (1892–1974), dirigent a skladatel. F. F. se vyučil štukatérem, od 1908 studoval sochařství na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, kde se spřátelil s J. Skupou. Už jako sedmnáctiletý student vystupoval v kabaretu U Halánků v krátkých skečích, v nichž poprvé upozornil na vyhraněný způsob své komiky. Jako profesionální kabaretiér začínal v hostinci U kuřího oka na Vinohradech. Válečná léta 1914–18 strávil intenzivní hereckou prací v kabaretech, které vznikly náhradou za zpěvní síně. Od konce války působil střídavě v Rokoku (1918–21, 1927–28), Červené sedmém (1921), Revoluční scéně, Aréně, Alhambře, ve Varieté, Červeném esu aj. S výjimkou Národního divadla prošel postupně snad všemi pražskými scénami své doby, od Vinohradského divadla (1922–24) přes Osvobozené divadlo Voskovce a Wericha (1929) až po operetní Tylovo divadlo v Nuslích (1933, 1935–39, 1941). Za okupace hrál též v divadle Unitaria (1941), Metropol (1943), po osvobození založil scénu Ference Futuristy v Kotvě (1945–46). Naposledy vystoupil 13. 1. 1947.

F. F. začínal jako kabaretní umělec, a na rozdíl od mnoha jiných, kteří přešli ke stálému divadlu, se k tzv. malým scénám neustále vracel a rád v nich pracoval; někdy hrával za jediný večer na dvou, třech i více scénách. Za takřka 40 let profesionálního působení prošel trojím odlišným obdobím: nejprve byl průkopníkem českého kabaretu, později propagátorem drastické komiky, ovlivněné mj. i poetikou Marinettiho, konečně operetním komikem

a klaunem. Pracoval také ve filmu němě i zvukové éry: jednak v něm vytvořil několik větších (Lucerna, Tetička, Paklič) a desítky menších rolí, jednak napsal několik scénářů k němým filmům, z nichž některé i sám režíroval: *Ferenc se žení* (1918), *Oklamaný hypnotizér* (1919), *Za oponou smrti* (1923). Literární schopnosti F. F. došly největšího uplatnění na tzv. malých scénách, zejména kabaretních a revuálních, později během angažmá u operety, kde vynikl jako autor parodií na zpěvní texty. V parodiích a pamfletech si brával na mušku jak pražské divadelní poměry, tak také společenské a politické nešvary. Hlavní příčina jeho herecké i autorské obluby tkvěla v tom, že svou excentrickou, drastickou a groteskní komikou přinášel humor značně nekonvenční, útočný a destruktivní, vysmívající se nejen českému měšťáctví, nýbrž i zlořádům a absurditám pronikajícím společenský život kdekoli na světě.

ŠIFRY: efef, FeFu. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Divadlo bláznů (D 1918, i prem.); Ketasovo pokání (D 1919, i prem.); Dům hrůzy. Morální komedie proti filmovému krvákům (D 1920, prem. 1919); Falešná věštkyně (D 1929, i prem., s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Max a Moritz (D 1929, prem. 1928, s J. Kohoutem a J. Neubergerem); Když to mrtvola zvrzne (D 1929, s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Makavý důkaz (D 1929, s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Maminko, proč mě prohlížejí (D 1929, s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Páni, pozor na kalhoty (D 1929, s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Ve spárech morálky (D 1929, s J. Kohoutem a dr. Tobisem); Červené eso (D b. d.); Futuristická pohádka (P b. d.); V říši duchů (B b. d.); Vítání France Josefa (D b. d.). ■ REDIGOVAL *edici*: Aktové hry 1–6 (1929). ■

LITERATURA: -jef- (J. Fučík): Program a kritika, Tvorba 1927 + F. F. v Osvobozeném, RP 24. 11. 1929 + Fata morgana, RP 12. 12. 1929 → Divadelní kritiky (1956); J. Honzl: Kabarety, Divadlo 16. 9. 1922 → K novému významu umění (1956); E. Bass: Malé scény, sb. Nové české divadlo 3 (1929); J. Träger: Dvojitý svět komický, sb. Nové české divadlo 4 (1932); J. Vodák: Naše divadelní komika, Přestávka Burianova divadla 1. 10. 1935 → Tváře českých herců (1967); O. K. (Kautský): F. F., Kinorevue 1939/40 (1. pol.), č. 5–6 + Opožděné blahopřání, Kinorevue 1942 (1. pololetí), č. 20; L. Pacák in Opereta. Dějiny pražských operetních divadel (1946); O. K. (Kautský): Konec Ferencova putování, Kino 1947 (2. pololetí), č. 30; V. Wasserman vypráví o starých českých filmařích (1958); J. Červený in Červená sedma (1959); J. Brož, M. Frída in Historie čs. filmu v obrazech 1–2 (1959, 1966); V. Kudělka: Říkali mu F. F.,

Svob. slovo 9. 11. 1974 + in Perly paní O. Úvod do dějin české operety (1976); F. Černý in Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci (1978); V. Just: Kabaretní proměny, Amatérská scéna 1979; J. Werich vzpomíná ... vlastně potlach (1982); J. Janoušek in Rozhovory s J. Werichem (1982); V. Just in Proměny malých scén (1984).

vk

Vilém Gabler

* 14. 3. 1821 *Wartenberk* (Stráž pod Ralskem)
u České Lípy

† 27. 2. 1897 *Praha*

Vlastenecký novinář, spisovatel a dramatik, překladatel z francouzštiny.

Psán i Gábler. Pocházel z českoněmecké rodiny, česky se však naučil až v době gymnazijních studií (1833–37) v Mladé Boleslavi. Krátký čas působil jako vychovatel v rodině knížete Rohana, 1838 začal studovat v Praze filozofii (doktorát 1843); velký vliv na jeho národní uvědomění měl jeho spolužák a přítel K. Havlíček. 1846 podnikl G. studijní cestu do Francie (Paříž), odkud posílal příspěvky zejména do České včely. Po návratu se stal vychovatelem u knížete Jana z Lobkovic (do 1848). 1847 uveřejnil v ČČM článek proti německé filozofii (*Něco o filozofii*), který vyvolal polemiku, v níž se na opačné straně angažovali A. Smetana a F. Čupr (čas. Ost und West), hájící zásadu všelidské humanity a snášenlivosti. V březnu 1848 byl G. zvolen do Národního výboru (byl činný jako sekretář), po jeho rozpuštění spolupracoval s Havlíčkovými Národními novinami (na podzim 1848 se stal jejich spolekdiktorem). V červnu 1849 pro názorové neshody s Havlíčkem redakci opustil a v dubnu 1850 přešel po A. Smetanovi redakci německého deníku Union (který byl už v listopadu t. r. vládou zastaven). Po krátkém uvěznění začal G. spolu s J. Čejkou, K. J. Erbenem a V. B. Nebeským připravovat práci na českém konverzačním slovníku, který měla pod vedením F. Palackého vydávat Maticе česká; pro odpor

vlády bylo od tohoto záměru počátkem 1851 upuštěno. 1852 získal G. místo vychovatele u srbského knížete Alexandra Karad'orděviče v Bělehradě, následkem rostoucího napětí mezi Rakouskem a Jihoslovany byl však již 1854 propuštěn. Odešel do Vídně, kde působil jako vychovatel a jako dopisovatel českých novin. Po odchodu z Vídně 1863 podnikl kratší studijní cestu po Švýcarsku a Německu. Když byla na podzim 1863 otevřena první Městská vyšší dívčí škola v Praze, byl G. jmenován jejím ředitelem (do 1896). 1871 se stal mimořádným členem KČSN, 1877 byl zvolen do českého sněmu, 1880 do říšské rady.

Těžiště G. činnosti spočívá v jeho práci publicistické a historiografické. Vedle řady příspěvků do Riegrova Slovníku naučného napsal množství článků a historických studií, vztahujících se především k Velké francouzské revoluci a k francouzské kultuře, v níž spatřoval silnou myšlenkovou protiváhu k převládajícímu germanizačnímu politickému a kulturnímu vlivu. Z tohoto okruhu vycházela i G. literární tvorba, zejména časopisecky publikované překlady francouzských prozaiků (P. de Musset), cestopisné črty a překlady francouzské dramatické literatury. Snaha posílit vlastenecké nadšení a národní povědomí se nejvíce projevila v G. původní tragédii *Johanna Dark, Panna orleánská*, kterou napsal jako oslavu národního entuziasmu a obětavosti; ideovost díla měla být posilou českého emancipačního zápasu s Němci.

ŠIFRY: Dr. V. G. (Politik), G. (Národ), V. (Nár. noviny), W. ■ PŘÍSPĚVKY in: Böhmische Bühne (od 1865); Čes. včela (od 1846); ČČM (od 1847); Hlas národa (od 1888); Květy (od 1847); Lumír (od 1851; t. r. překlad P. de Musset: Selské děvče); Nár. noviny (1848–49); Nár. listy (od 1860); Národ (od 1864); Nár. pokrok (od 1868); Ost und West (od 1847); Osvěta (od 1863; 1896 vzpomínky na K. Havlíčka); Památky archeologické a místopisné (1861); Politik (od 1862); Posel z Prahy (od 1864); Reform (Viedeň, 1862); Světozor (od 1867); Union (1846–50); Věstník KČSN (od 1893). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Johanna Dark, Panna orleánská (D 1865, prem. 1866); Panna orleánská (P 1870). — *Překlady*: J. Sandeau: Šlechtic a voják (D 1865, i prem., s tit. Slečna de la Seiglière). — *Ostatní práce*: Erwiderung auf Aug. Smetanas Aufsatz (1847); Die nationale Politik in Österreich (1850); První čítanka francouzská (1864, 2. vyd. 1871 s tit. Čítanka francouzská pro vyšší dívčí školy); Mluvnice francouzská pro vyšší dívčí školy (1865, 2. vyd. 1875 s tit. Francouzská mluvnice pro vyšší dívčí

školy); Le Royaume de Bohême et l'état Autrichien (1867); Verständigen wir uns (1879); Secondes lectures françaises à l'usage des écoles supérieures des jeunes demoiselles (Praha 1880); Pamětní spis na oslavu 25letého trvání Městské vyšší dívčí školy (1888); — posmrtně: Ludvík Sedmnáctý (hist. studie, b. d., 1906). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: J. Ph. Locroy: Komandant na outěku (1849); A. Bourgeois, M. Masson: Markytánka (1851); V. Sardou: Zášť (1875). ■ KORESPONDENCE: L. Quis: Z korespondence Havlíčkovy (K. Havlíčkovi z 1852), Zvon 1908/09. ■ REDIGOVAL *periodika*: Národní noviny (1848—49, s K. Havlíčkem), Union (1850); *publikaci*: J. A. Gabriel: Slovník francouzsko-český (1866). ■ LITERATURA: an.: Es hätte uns vom Herzen gefreut ... (ref. Johanna Dark ...), Politik 12. 12. 1866; S. P. (Podlipská): ref. Panna orleánská, Květy 1871, příl. Ženské listy, č. 9; J. V. Šimák: Chronologický přehled literární činnosti Dra V. G., ČČM 1897; ■ nekrology (an.): Světozor 1897, s. 202; Lit. listy 1897, s. 175; Zlatá Praha 1897, s. 203 ■; H. Traub: V. G., Tribuna 1. 3. 1927.

mn, pš

Josef Ambrož Gabriel

* 4. 12. 1820 *Loučová* (Hartmanice-L.) u Sušice
† 8. 7. 1880 *Bechyně*.

Autor prozaických besedních čtení a povídek, překladatel prózy a dramatu, příležitostný nakladatel, regionální historik a topograf.

Otec vlastnil statek. G. začal 1828 chodit do školy v Sušici, 1832 do gymnázia v Klatovech a 1837 v Praze na filozofii a pak na právnickou fakultu (doktorát 1847). V Praze se aktivně účastnil společenského a literárního života, psal a přednášel svá besední čtení, jako publicista se zabýval záležitostmi národní kultury (*Slovo k divadelním ochotníkům*, Květy 1845) a českého školství. Nezáměrně nakladatelů o dramatickou literaturu nahrazoval svým příležitostným nakladatelským podnikáním. V červenci 1846 uzavřel smlouvu s V. K. Klicperou o vydávání jeho spisů (1847—50 vydal 11 jeho dramát a 2 povídkové prózy), J. K. Tylovi vydal 1848 (pod jménem dr. Viták) drama

Kutnohorští havíři a 1849 drama Jan Hus, další produkci znemožnil 1850 tiskový zákon, který nedovoloval soukromníkům vydávat knihy. 1848 se účastnil práce ve Svatováclavském výboru, jel do Vídně s druhou deputací a za činnost v Lípě slovanské, v níž byl sekretářem a členem výboru, byl vyšetřován. Přednášel 1849—50 česky na právnické fakultě dějepis právních věd, 1850 byl starostou akademického řečnického a čtenářského spolku; téhož roku se oženil se sestrou dr. J. Podlipského Marií. S F. B. Mikovcem chystal (nerealizovaný) almanach na rok 1850, 1849 oznamoval záměr vydat sbírku aktuálních „žertovných anekdot“ a v rukopise připravil soubor spisů J. J. Langra. 1850 se přestěhoval do Sušice, kde žil jako soukromník, od 1856 pomáhal vést statek v Loučové, který po otcově smrti 1859 převzal; 1861 byl zvolen sušickým starostou a zemským poslancem. Uplatňoval se jako činnorodý regionální pracovník: spoluzakládal hospodářskou jednotu kraje píseckého a různé vzdělávací a vlastenecké instituce, zabýval se regionální historií a topografií, vydal jako lidovému výchovnou publikaci upravenou reedici Krátkého naučení ... od Š. Lomnického. 1868 podepsal Deklaraci, o rok později byl s jinými poslanci vyloučen ze sněmu a 1871 nebyl císařem potvrzen jako okresní starosta. V době intenzivního veřejného působení se méně staral o vlastní majetek, a aby odvrátil od rodiny hrozící hmotný nedostatek, stal se 1875 notářem v Bechyni. Zde spáchal 1880 sebevraždu, když nemohl jako ručitel dostát svým peněžním závazkům.

Rozsahem nevelká beletristická tvorba J. A. G. byla ponejvíce vyvolána společenským ruchem pražské mládeže v druhé pol. 40. let. Převládají v ní besední čtení (knižně vydaná ve sbírce *Jiřinky*), která vycházejí ze srovnání člověka a jeho života s čísly, květinami, politikou apod., přičemž se vytvářejí překvapivá spojení, sloužící k pobavení posluchačů. Tyto práce mají charakter spíše souhrnu aforistických postřehů než souvislých textů, někdy jsou dost výrazně protirakousky zaměřeny. Pro svou oblibu byly přetiskovány ještě v druhé polovině 19. stol. V 50. letech psal G. též povídky s autobiografickými prvky, cestopisné prózy, vzpomínkové články (o V. K. Klicperovi, M. S. Patrčkovi), překládal povídky z francouzštiny (A. Dumas, Ch. Reybaud) a divadelní hry (Douchův Knihopisný slovník uvádí též

rukopisný překlad hry Červenopláštník od A. Kotzebue).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ambrož (nebo A. nebo Jaroslav) Sušický, Ambrož Šumavský, J. G. (nebo G. nebo A.) Loučovský; A. Š., A. Šum., iel (Slovník naučný, red. F. L. Rieger), J. A., J. A. G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (od 1844); Květy (od 1843); Lumír (1853—62); Obrazy života (1860); Památky archeologické (od 1860); Posel z Prahy (1859); Poutník od Otavy (od 1858); Pražské noviny (1848); Přítel mládeže (1845—1848); Šotek (1849); Šumavan (1868—74). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jiřinky (prozaická besední čtení, 1849). — *Překlady* (pseud. J. G. Loučovský); A. Kotzebue: Veselohra u okna (1858); E. Scribe—Morvel: Učenec (1862). — *Ostatní práce*: Hrad Kašperk (1857); Hrad Rábí (1859); Počátek a postup Spolku lidumilného, 1814 v ... Sušici založeného (1861); Slovník francouzsko-český (1866, sestavil J. A. G., revizi franc. textu provedl V. Gabler, vyšel jeden sešit); Královské město Sušice a jeho okolí (1868); Vodolenka (1872). ■ VYDAL: Šimona Lomnického z Budče Krátké naučení mladému hospodáři, 5. vyd. (1862, s předml. J. A. G. o Lomnickém z B. a s Kraméřiovým úvodem k vyd. z 1794). ■

LITERATURA: K. Turek: Dr. J. A. G. Životopisný nástin (1921 → Sušické listy 1921). ■ ■ nekrology: an., Ruch 1880; an., Světozor 1880 ■; J. Neruda: Dr. J. A. G., Humoristické listy 1885 → Podobizny 3 (1954); F. L. Hovorka: Tři listy J. K. Tyla dr. J. A. Gabrielovi v příčině vydání dramatické básně Jan Hus, Divadelní listy 1882; K. Turek: Skladatelé národní hymny F. Škroup a J. K. Tyl a jejich poměr k Sušici (s veršovaným dopisem J. A. Gabrielovi z 1847), Sušické listy 23. 11. 1934; M. Kačer: Za brzké vydání Tylova literárního odkazu (s Tylovým dopisem J. A. Gabrielovi z 1845), Divadlo 1952; J. Procházka: J. K. Tyl a dr. J. A. G. Příspěvek k dějinám národního obrození v Pošumaví, Život Plzeňska 19. 7. 1952 + Tylův anonymní nakladatel Krvavého soudu (= J. A. G.), Nár. divadlo 1953, č. 13 (Kutnohorští havíři); L. Klosová: Tylovy dopisy o Janu Husovi (J. A. Gabrielovi), sb. Listy z dějin českého divadla 1 (1954); V. Holý: J. A. G., nakladatel Klicpeřových spisů, Vlastivědné zprávy Sušicka 1959.

ks

Adolf Gajdoš

* 16. 10. 1884 *Moravské Prusy* (Prusy-Boškůvky) u Vyškova

† 26. 10. 1966 *Brno*

Básník a prozaik, autor knih pro mládež, překladatel.

Rodina se 1890 přestěhovala do Brna; od 1894 zde G. studoval na reálce (žák vlasteneckého kněze a napoleonisty A. Slovák), 1901 opustil školu a po absolvování obchodního kursu byl zaměstnán jako pomocný úředník v záložně Blahobyt (do září 1902). Od 1902 byl ve vojenských službách, 1914—18 byl činný jako vedoucí hospodářské služby ve vojenských nemocnicích v Krakově, Ostravě a Tarnově. Po návratu (od ledna 1919 do konce 1925) sloužil jako důstojník čs. armády, 1925—41 pracoval ve vydavatelských podnicích Novina v Brně, od 1942 se věnoval výhradně literatuře.

G. začínal jako prozaik i básník pod vlivem proletářské poezie a poetismu, od konce 20. let však psal poezii náboženské inspirace. V próze bojoval proti válce pamflety i povídkami. Pro mládež psal pohádky a zpracovával novozákonní legendy. Převážně časopisecky publikoval své překlady z poezie francouzské, německé a zejména polské.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jakub Laval, Jan Tar, J. Havlín, J. Tarnov, Nemo, Pavel Javor, Revo (ve 20. letech), Revo-Fatal; K. M. B. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (1933 Z nejnovější polské poezie); Dvacátý věk (1902); Mor. orlice; Náš domov; Rovnost (od 1920); Středisko (od 1930). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na ztracené vartě (PP a BB 1926, pseud. Revo); Perníkové srdce (BB 1928, pseud. Revo); Výkřik duše (E, PP 1931); Pokorné soužení (BB 1932); Triptych vánoční (PP, B 1932); Bílá plachetnice (BB 1933); Hliněný svět (PP 1933); Stříbrná nit (PP 1933); Letecká válka (E 1933); Vánoce (P, BB 1934); Tichý rok (BB 1935); Návrat císaře (BB a překlad, 1935); Mnich a víno (P 1936); V zátiší (BB a překlady, 1938); Tvůrci Mohyly. Památník prof. P. Aloisu Slovákovi (BB 1940); Země krásná (BB 1940); Šlápěj (BB, P 1941); Ježíškovo kvítí (PP pro ml., 1943); Zlatý den (B 1944); Komiňkovo štěstí a jiné pohádky (pro ml., 1944, se Z. Gajdošem); Ptačí legendy (PP pro ml., 1946); Slunečné dětství (BB pro ml., 1947); Loučení s Haličí (BB 1949). — *Překlady*: F. Villon: Malá závěť (1945); J. Wiktor: Křídlatý mnich, Orati na úhoru (1948). ■ REDIGOVAL *časopis*: Archa (1934—35, s E. Masákem); *knižnici*: B-knižnice Družiny literární a umě-

lecké (od 1934); *sborník*: Sborník Družiny literární a umělecké k padesátinám P. E. Masáka (1933). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Karel Dostál-Lutinov (výbor, 1941); sb. Moravský filozof PhDr. Josef Kratochvíl 1882–1940 (1941); Matky (výbor, 1941). ■

LITERATURA: K. Š. (Štorch): ref. Perníkové srdce, Rozpravy Aventina 1927/28; J. V. P. (Pleva): ref. Výkřik duše, Index 1931, s. 82; J. B. Č. (Čapek): Několik lyriků (ref. Pokorné soužení), Čin 1932/33; Z. S. (Spilka): ref. Bílá plachetnice, Rozhledy 1933, s. 100; J. V. P. (Pleva): ref. Hliněný svět, Index 1934, s. 90; B. Slavík: ref. Tichý rok, LidN 14. 10. 1935 + ref. V zátiší, Zvon 1938/39; in sb. Poselství (Olomouc 1938).

ah

Josef Heřman Agapit Gallaš

* 4. 4. 1756 *Hranice*

† 15. 2. 1840 *Hranice*

Jeden z prvních obrozenských básníků na Moravě, autor a překladatel idylické, anakreontské a náboženské poezie, humorných písní a koled, prozaických povídek. Zapisoval folklórní tvorbu, psal lidovýchovná, vlastivědná, historická a náboženská pojednání.

Pokřtěn Josef Jiří Antonín. Otec František, sochař a řezbář, matka Magdaléna roz. Vojtková. 1758–61 žil G. s rodiči v Blansku, pak opět v Hranicích. Od mládí měl zálibu v malování a řezbářství. Matkou byl určen (po uzdravení z těžkého úrazu v dětství) pro duchovní stav, od 1768 studoval v Lipníku gymnázium, v Olomouci filozofii a dva ročníky bohosloví. V říjnu 1778 odešel do Vídně se záměrem studovat malířství; živil se domácím učitelstvím a malováním pokojů. Seznámení s pozdějším významným vojenským lékařem J. A. Schmidtem a s jeho nadřízeným, plukovním chirurgem V. Göpfertem, přivedlo jej na dráhu vojenského lékařského praktikanta (1782–84). Stal se ranhojičem a působil v Uničově na Moravě (1784). Byl přeložen do Vídně, 1786 byl ustanoven vrchním lékařem u generálního štábu, s Göpfertem, direktorem lékařské služby v rakouské armádě, se odebral do Uher jako jeho pomocník. 1788 prováděl z pověření

Josefa II. tajnou inspekci všech armádních nemocnic; v květnu 1789 byl jmenován vrchním lékařem v Jaroslavi v Haliči. Tam onemocněl, dočasně oslepl, od 1791 se léčil v hlavním vojenském špitálu ve Vídni. Na vlastní žádost byl dán na předčasný odpočinek, od 1791 natrvalo žil v Hranicích. Oženil se 1794 s Annou Anderlovou (zemřela 1836); manželství bylo bezdětné. Provozoval lékařskou praxi (pomoc městu při epidemiích 1805 a 1815), žil dosti nuzně, živil se i jako malíř pokojů. 1802 ohluchl, 1812 se vážně zranil. Věnoval se osvětové činnosti, 1811 založil při kostele veřejnou knihovnu, učil školní děti kreslit a vyřezávat, v části svého domu zřídil špitál pro chudé, dal podnět k založení nadace pro chudé děti a vzorné učitele. Byl v korespondenčním styku s J. Jungmannem v době jeho litoměřického pobytu, s J. B. Dlabáčem, J. Hýblem, L. Šeršním aj.

Asi čtyřicetiletý začal básnický tvořit a psát náboženské, vzdělávací a vlastivědné spisy. Někdy v té době, po Fryčajově příchodu do Brna (1795), navázal písemný styk s tímto bývalým spolužákem, od počátku 19. stol. mu pravidelně posílal k posouzení své básně a na jeho radu se řídil v tvorbě vzorem Beckerova díla *Mildheimisches Liederbuch*; G. básně pak Fryčaj uspořádal a upravil pro vydání v 1. a 2. dílu *Múzy moravské* (v dubnu 1825 dokončený 3. díl nevyšel). Práce G. znal již za jeho života jeho přítel, rovněž básník, Josef Fiala (1797–1886), 1823–27 hranický kaplan; ten dochoval a uspořádal G. literární pozůstalost (nepojmenovaným dílům a rukopisným souborům většinou dal názvy). — Spisovatelství G. je projevem jeho intelektuálního zaneprázdnění a souběžně i jeho snahy o lidovýchovné působení; jen malá část G. tvorby vyšla knižně nebo časopisecky, rukopisná pozůstalost je rozsáhlá. Veškerá literární tvorba G. vzniká na pozadí uměleckého vkusu a názorů, které si G. osvojil v mládí: v poezii je to idylismus, náboženský moralismus a klasicistická gnómičnost, v světovém názoru osvícenství (degenerované trvalým nedostatkem styku s duchovně náročnějším světem a deformované pozdějšími vlivy). Intelektuálně se formoval v jinojazyčném prostředí, spisovnou češtinu nikdy dobře nezvládl; pojednání psal též německy a latinsky. Básnil jen česky, psal lyriku duchovní, náboženskou, reflexivní (ódy), didaktickou (veršované morální a životní zásady,

epigramy), příležitostnou, písňě „pro osoby rozličného stavu“ (charakterizující jednotlivá zaměstnání nebo vztahující se k pracovním úkonům a k modelovým životním situacím); jsou to někdy i písňě humorné nebo sociálně kritické. Vedle těchto písňí jsou pro jeho básnictví charakteristické skladby idylické a anakreontská poezie (nevydaná sbírka *Osudné povolání básníka k bukolickému pění*; cenzurou k tisku povoleno 1803). Poezii tohoto typu též překládal: z Kleista, Vosse, Krummachera a především z Gessnera a Herdera (nevydaná sbírka *Paramythie z Herdera a některých jiných básníkův přeložené*; cenzurou k tisku povoleno 1812). Překládal a psal prózou povídky (tiskem vydaná „moravská prozaická idyla“ *Tajemný dub* je oslavou arcivévody Karla, hrdinu rakouského vojska; nevydaná sbírka *Pastevky nebo Idyle* z 1803; nevydané a nedatované *Moravské romantické povídky* a *Sbírka romantických povídek a příběhů*). Idylismus a vlastivědný zájem o rodný kraj otevřely mu přístup k lidové poezii. Měla vliv na jeho básnický výraz, některé její žánry (koledy, posměšné písňě) napodoboval, pořizoval zápisy folklórní tvorby. Vedle sbírky světských lidových písňí pořídil objemnou sbírku *Múza belémská...*, která obsahuje vánoční písňě umělé, lidové a zlidovělé, nové skladby G., záznam vánočních zvyků a pověr, výpisy ze starších spisů apod. V G. pozůstalosti jsou dále zápisy pověstí, historických anekdot, přísloví a úsloví, pověr, zvyků a lidových obřadů, bájeslovné práce, spis o selské stravě na východní Moravě; k národopisným záznamům vyzýval i své přátele a jejich materiálů užíval v svých pracích. Mimoto G. psal a překládal modlitby, práce nábožensky a mravně vzdělávatelné, spisy zdravotnickicky osvětové a životopisné, je autorem pojednání a záznamů z historie, místopisu, přírodopisu, vlastivědy. Novou odbornou produkci týkající se témat jeho prací nesledoval. Napsal obsírnou autobiografii do 1794, mimoto věcné korektury k svému životopisu, který Fryčaj napsal pro 1. díl *Múzy moravské*.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Mauritius; J. H. A. G., J. H. G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Abhandlungen der k. k. medicinisch-chirurgischen Josephs-Academie zu Wien (1784); Hyllos-Dobrověst (od 1819); Jindy a nyní (1829–30); Květy (1840); Lit. příl. k Vídeňským novinám (od 1816); Rozličnosti Pražských novin (od

1827); Rozmanitosti (od 1818); Večerní vyrazení (1833); — posmrtně: Koleda (1876, 1877); Čes. lid (1905–06); Záhorská kronika (1939–40). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tajemný dub (P 1803); *Múza moravská* v patero odděleních obsahující duchovní, mravní, polní, veskoobčanské a starovlastenské hanácké písňě... (BB 1813, ed. T. Fryčaj); *Múze moravské díl druhý* obsahující v sobě parabole a paramythie (BB 1825, ed. T. Fryčaj); *Sjezd bohů arkadských* (BB 1826); — posmrtně: *Romantické povídky* (1941, ed. B. Slavík). — *Ostatní práce*: Svatá křížová cesta (1828); *Kurzgefaßte Geschichte der k. k. ... Schutzstadt Weisskirchen* (1836); — posmrtně: *Mytické povídky o bozích a bohyních moravských Slovanů* (1940, ed. J. Skutil). ■ KORESPONDENCE: Z. Lajkep: Z korespondence dvou moravských buditelů (G.-Fryčaj, z 1810–35), VVM 1955 + Příspěvek k otázce styku českých a moravských buditelů v období národního obrození (J. B. Dlačačovi a J. Hýbluvi), ČMM 1956. ■

LITERATURA: J. K. Rippar: Der mährische Dichter J. H. A. G. (1841); B. Vybíral: Příspěvky k poznání života a práce J. H. A. G. 1–2 (1940–41) ← Záhorská kronika 1940–41. ■ P. Bilka: nekrolog, Květy 1840, s. 150; T. Fryčaj: Opis života J. H. G., in *Múza moravská* 1 (1813); L. Scholz: Životopisný nástin J. H. A. G., Mor. orlice 1864, č. 253–256, též in *Památky města Hranic ku stoleté slavnosti posvěcení farního chrámu Páně* (1864); K. Šmídek: J. H. G. a pozůstalé rukopisy jeho, ČMM 1877; J. Havelka: Rukopisy G. (podle dopisu J. Fialy informace o uložení rkp. pozůstalosti), Čas. Muzejního spolku olomouckého 1884; J. Herben: Dvojice buditelů moravských, Světozor 1885; J. Neruda: J. H. G., Humorist. listy 1885 → *Podobizny* 3 (1954); J. Kabelík: Z literární pozůstalosti J. H. G., ČMM 1901; S. Souček: O výtvarnictví Františka a J. H. A. Gallašů, ČMM 1903 + *Císař Josef II. a český jazyk* (o G. rukopisu *Memoriále čili Upamatování o návštěvách králů a císařů v městě Hranicích*), Zvon 1906; K. Kadlec: J. H. Gallaše ztracený spis o Valaších v kraji přerovském, ČL 1905/06; J. Kabelík: Další zprávy J. H. A. G. o novodobých Valaších a Hanáčích, ČL 1907/08; S. Souček: Z G. literární pozůstalosti, Čas. Mor. muzea zemského 1907–10; J. Hahn: Gessnerův vliv na literaturu českou, ČČM 1913; Č. Zibrť: G. paměti o moravské selské i městské stravě, ČL 1927/28; J. Šindel: Rukopisy a knihy v městském muzeu v Hranicích, Záhorská kronika 1939/40; A. Fabík: Co praví matriky o J. H. A. G. a jeho rodině, Záhorská kronika 1939/40; V. Jirátko in *Lyrika českého obrození* (1940); K. Polák: Před sto lety zemřel moravský buditel J. H. A. G., LidN 14. 2. 1940; B. Slavík in J. H. A. G.: *Romantické povídky* (1941); B. Indra: Ke stykům G. s Šeršnikem, SLSb 1945; A. Fröhlich-Frel: Hrad Helštýn podle J. H. A. G., Záhorská kronika 1946/47; J. Skutil: Pospíšilův dopis o G. z r. 1831, VVM 1956; F.

Gallaš

Dostál: Zobrazení valašského lidu do r. 1848 a dílo J. H. A. G., Valašsko 1958; J. Skulina: Jsou G. poznámky o valašském nářečí správné?, Sb. Matice mor. 1960; I. Krška: J. H. A. G., Minulost Přerovska 1962; K. Palas: K počátkům literárního obrození v Brně (Múza moravská 1813), Sb. Matice mor. 1966 + Barokní tradice v raně obrozené poezii, ČMM, vědy společenské, 1968/69.

mo

Alois Gallat

* 8. 6. 1827 *Nový Bydžov*

† 8. 9. 1901 *Chrudim*

Humorista, autor komických výstupů a deklamací.

Pocházel z rodiny nájemce hostince. Gymnázium studoval v Hradci Král. (1840–43). Po studiích nejprve působil jako soudní úředník, od 1864 úředník městského úřadu a posléze ředitel městských úřadů v Chrudimi. Současně působil jako odborný spisovatel v oblasti obecní samosprávy a učil na střední hospodářské škole (od 1866). V 60.–80. letech byl výrazným představitelem místního společenského života. Z jeho iniciativy byl v Chrudimi 1867 založen Sokol, jehož byl starostou; hrál a režíroval představení místních ochotníků, založil společnost „Kosů“. Několik let vydával nepravidelně vycházející časopisy Sůvu a Klapačku, do nichž přispívali významní literáti jako J. Vrchlický, I. Herrmann, A. Heyduk, L. Quis aj. Se svým bratrem Jaroslavem tvořili charakteristickou dvojici chrudimských humoristů.

G. vychází ve svých pracích z humoristické tradice F. J. Rubeše. Své první deklamovánky otiskl 1846 v Květech. Od té doby plnil různé humoristické časopisy aforismy, verši, výstupy a drobnými prózami útočícími ne příliš výbojně na šosáctví, na kocourkovské poměry v malých českých městech, na prospěchářství a ziskuchtivost jejich obyvatel. V komických výstupech G. paroduje a dovádí až k absurditě nelogičnosti romantických i klasických her, které paroduje formou frašek pro loutkové divadlo.

PSEUDODYM, ŠIFRA: Lojzík Šmodrcha; Al. G-t. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník (od 1861); Hospodářský list (od 1866); Humorist. listy (1858); Klapačka; Květy (od 1861); Merendy (od 1873); Nový deklamátor (1879); Paleček (od 1877); Posel z východních Čech (od 1873); Rachejtle (od 1854); Sůva. ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Humoresky ve verši a próze (1860); Rytíř Šnofonius a Princezna Mordulina aneb Kam vede tvrdošijnost lstivého fraucimoru čili Turandot ta druhá (výstup, 1860); Frmoly. Kratochvilná čtení (1871); Deklamace (1875); Komédie (1875); Chrudim z doby kouzel a strašidel (1890); Ke dni 29. června na oslavu stoletých narozenin chrudimského rodáka J. Ressler, vynálezce šroubu lodního (brožura, 1893); Besedník (kuplety, výstupy, aforismy, 2 sv., 1899 a 1900). — *Souborné vydání*: Spisy (1. Komédie, 2. Deklamace, 3. Humoresky, 1875). ■ REDIGOVANÉ *časopisy*: Sůva, Klapačka (nepravidelně vycházející 1871–89). ■

LITERATURA: J. Petřtyl: A. G., patriarcha humoru (1941). ■ -a: Humoresky ve verši a próze, Pražské noviny 3. 11. 1860; F. Zákrejs: České básnictví, Osvěta 1875; J. Neruda: A. G., Humorist. listy 1878 → Podobizny 1 (1951); ■ nekrology: an., Zvon 1901; z, LidN 13. 9. 1901 ■; J. Petřtyl: Uforin a Dišperanda, LidN 9. 9. 1940; J. Malík: Loutkářské téma s variacemi, Program D 47, 1947; -R-: Šnofonius a Mordulina, Loutková scéna 1948/49; J. Petřtyl: Obnovení gallatovské tradice dramatických burlesek v loutkovém divadle, ČL 1949.

vj

Jaroslav Gallat

* 25. 3. 1855 *Chrudim*

† 8. 8. 1932 *Chrudim*

Humorista, dramatik, autor loutkových her.

Narodil se v druhém manželství hostinského Jakuba G., který náležel mezi členy chrudimské vlastenecké družiny a jako jeden z prvních živnostníků v Chrudimi označil svůj hostinec českým vývěsním štítem; jeho zásluhou se G. rodný dům (zvaný Modestinův) stal na dlouhou dobu střediskem chrudimské české společnosti shromažďující se po 1847 kolem Měšťanské besedy. Na její půdě se rozvíjel pestrý spolkový a literární život, v jehož středu stál

od počátku 60. let 19. stol. Alois G., nevlastní bratr J. G. — Protože G. utrpěl v dětství těžký úraz nohou, který způsobil jeho trvalou invaliditu, vyučil se hodinářství.

Psát začal J. G. v polovině 90. let a svou tvorbou navázal na situační humor bratra Aloise. Po jeho smrti obnovil vydávání silvestrovských humoristicko-satirických listů Sůva a Klapačka (od 1902). Typickými G. žánry se staly epigramy, veršované seriály, komická epika a místní narážkové humoresky, jejichž varianty uplatňoval zejména při skládání salónních výstupů, kupletů a písňových textů (na hudební motivy F. Schuberta a R. Nejedlého) a rovněž i libret k operám J. Součka (*V penzionátě*) a J. Švába Malostranského (*U modistky*). G. dramatická tvorba vycházela z rámce divadelní parodie a burlesky (nejznámější je veselohra *Co by tomu řekl básník Heyduk*, jejíž svěží vtíp a nekonvenční časovou nálehavost Heyduk sám ocenil). K ní se řadí i bohatá tvorba dramatických textů pro loutkové divadlo, jehož byl J. G. spolu s J. N. Laštovkou (majitelem putovního loutkového divadla) a V. Herem (výrobce a opravářem loutek) nadšeným propagátorem. Na tradici loutkových her J. G. (většina z nich vznikla 1909) navázaly později přehlídky Loutkářské Chrudimi.

PŘÍSPĚVKY in: Časopis učitelek; Humorist. listy; Paleček; Zlatý domov. ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie*: Český humor v písni a slově (1898); Besedník Veselý Čech (1. 1899, 2. 1901); Hry pro školy mateřské a nižší třídy obecných škol (1900); Chudobka (texty písní, 1902, hudba F. Schubert); Naši humoristé (1904); Čert na dovolené. Motr Brázda na výstavě (DD 1908); Bludičky (kuplety, 1909); Jmeniny paní kancelistové (kuplety, 1909); Kolportérka (kuplety, 1909); Pantofláš (kuplety, 1909); Pasivní rezistence (kuplety, 1909); Metamorfozista (kuplety, 1909); Moritz Schvindlstein (kuplety, 1909); Penzista (kuplety, 1909); Vystavovatel zvláštností (kuplety, 1909); Zelené mládí (kuplety, 1909); Bratři (D 1909); Ctibor a Celina (D 1909); Kašpárek na dostaveníčku (D 1909); Macecha (D 1909); Na zdar Ústřední matici školské (D 1909); Princ a uhlíř (D 1909); Zkrocení zlé ženy (D 1909); Vepřové hody. V redakci (DD 1909, Vepřové hody též samostatně); Strašidlo ve mlýně (D 1909); Červené nosy (kuplety, 1910); Čtyři obecní sloupové (kuplety, 1910); Hospodský (kuplety, 1910); Maestri cantatori italsiani (kuplety, 1910); Pojď sem! (kuplety, 1910); Redaktoři (kuplety, 1910); Cohn a Sohn (kuplety, 1911); Ne se dotýkat (kuplety, 1911); U telefonu (kuplety, 1911); Charaktery opic (D 1914); Co by tomu řekl básník Heyduk? (D

1915); Kukačka. Trest za nevěru (DD 1918); Kukaččino prorocství (kuplety, 1918, hudba R. Nejedlý); Zeppelin (kuplety, 1918); Gallat Jaroslav a jeho nejnovější kuplety a výstupy (1920); Naši humoristé a jejich veselý repertoár (1920); Adelaida a žlutec z vejce (D b. d., s J. Švábem Malostranským); Budoucí sloupové femesel (D b. d.); Nešťastný zeť (D b. d.); Signály (D b. d.). ■ **REDIGOVAL**: Sůva, Klapačka (Silvestrovské listy, 1902–06). ■

LITERATURA: J. Petřtyl: Nástin literárního Chrudimska, Chrudimský kraj (1939); O. Schütz: O Viktorinkovi, sb. Chrudimsko (1974).

př

Gamma viz Gustav Jaroš

Drahoslav Gawrecki

* 15. 6. 1919 Prostějov

Básník, překladatel z polštiny, autor bibliografií a knihovnických prací.

Otec byl stavebním dělníkem, matka švadlenou. Reálku vychodil v Prostějově (mat. 1937), v Praze absolvoval Stát. knihovnickou školu (1938) a krátce (do uzavření vysokých škol 1939) studoval na přírodovědecké fakultě. Pak působil jako ředitel Městské knihovny ve Frýdku-Místku (1938–45), jako zemský knihovnický inspektor při ministerstvu informací (1946–48), jako zástupce ředitele a pak ředitel Univerzitní knihovny v Olomouci (1948–49, 1954–55), dále jako ředitel Bezručovy městské knihovny v Opavě (1949–50) a Stát. vědecké knihovny v Ostravě (1951–54, 1955–59). 1959–61 pracoval v Matici slovenské v Martině a pak ve Slovenské pedagogické knižnici v Bratislavě, 1962 přešel natrvalo do Prahy. Zde působil ve Státní knihovně ČSSR, 1968–70 na katedře knihovnictví a vě-

deckých informací Fakulty sociálních věd a publicistiky, kde 1971 získal doktorát (prací *Organizační a metodické pokyny výstavby knihoven*), 1971–72 jako ředitel Stát. technické knihovny, 1972–73 jako ředitel Stát. pedagogické knihovny, od 1974 jako náměstek ředitele Stát. knihovny ČSR. 1979 odešel do důchodu.

G. počáteční poezie odráží zrání mladé bytosti, jež si uvědomuje sama sebe a okolní svět v době osudné pro národ, tváří v tvář tíživé sociální skutečnosti Beskydska (*Nebe v Beskydách*); básník opustil věk jinošství a podobně jako Wolker, v jehož poezii našel inspirační podněty (autobiografická skladba *Balada o ztraceném snu*), chce se orientovat v „novém čase“ a určit své místo. Vývoj tímto směrem se uskutečňoval dalšími sbírkami (*Krajiny v zajetí, Pro tvou zemi*), které vedle baladických evokací válečné doby přinesly verše vlasteneckého a budovatelského patosu. — Jako překladatel se G. zaměřil zvl. na polskou prózu. Ze svého oboru vydal několik speciálních bibliografií a dále řadu prací týkajících se koncepční a technické stránky knihovnictví.

PSEUDONYM, ŠIFRA: KRZYK (čas. Hej rup, 1937); D. G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bezručův kraj (1945); Frýdeckomístecký kraj (1938); Hej rup (1937); Mor. slez. deník; Nová svoboda (1956–58); Práce (1946–50); Vlastivěd. listy (Opava, 1983). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Nebe v Beskydách (BB 1939); *Balada o ztraceném snu* (B 1940); *Krajiny v zajetí* (BB 1947); *Pro tvou zemi* (BB 1947). — *Překlady*: J. Iwaszkiewicz: Stará cihelna. Mlýn na Lutyni (1949); H. Boguszewska: Železná opona (1950). — *Ostatní práce*: O výstavbu lidového knihovnictví (1946); Hornická literatura 1945–1952. Seznam původních a přeložených neperiodických publikací vydaných v Československu (1953, s B. Kubátovou a A. Říhovou); Hornická literatura 1951–1952. Seznam neperiodických publikací vydaných v SSSR, Polsku, NDR, Maďarsku, Rumunsku, Bulharsku a zařazených v nejdůležitějších čs. knihovnách (1953, s B. Kubátovou a A. Říhovou); Mezinárodní koordinační ústředí pro výstavbu, zařízení a technické vybavení knihoven socialistických zemí (1965) aj. ■

LITERATURA: jp (J. Poch): ref. Nebe v Beskydách, LidN 17. 1. 1940; ■ ref. Balada o ztraceném snu: jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 1940/41; kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 1. 1941 ■; KK (K. Kozelek); K 55. narozeninám D. G., Ročenka Stát. knihovny ČSR (1974).

mn

Jan Gebauer

* 8. 10. 1838 Úbislavice u Nové Paky
† 25. 5. 1907 Praha

Jazykovědec a literární historik, významný představitel tzv. mladogramatické školy, zakladatel jazykovědné bohemistiky, komparatista, folklorista a překladatel. Aktivní účastník sporů o pravost RKZ, znalec a editor staročeských památek.

G. otec byl původu německého, matka Češka. Po maturitě na gymnáziu v Jičíně (1858) studoval G. v Praze teologii, po 3 semestrech přešel na filoz. fakultu (obor klasická a slovanská filologie, doktorát 1872 prací *O příčinách proměn jazykových, zvláště slovanských*). 1862 a 1864–65 byl výpomocným učitelem na české reálce v Praze, 1861–65 pracoval v redakci Riegrova Slovníku naučného; tehdy probíhalo také jednání (prostřednictvím K. J. Erbena) o G. povolání na univerzitu v Charkově. 1866–70 působil G. jako profesor češtiny a němčiny na městské vyšší reálné škole v Pardubicích, 1870–80 na české reálce v Ječné ulici v Praze. 1873 se habilitoval na pražské univerzitě pro obor českého jazyka a české literatury (pracemi *Beitrag zur Geschichte des böhmischen Vokalismus a Úvahy o Nové radě pana Smila Flašky z Pardubic a o Radě zvířat*), 1874–75 rozšířil svoji působnost na celou slovanskou filologii. 1880 se stal mimořádným, 1881 řádným profesorem filoz. fakulty, 1882 přešel na osamostatněnou českou univerzitu, kde přednášel až do své smrti. 1876 se stal čestným členem Jednoty českých filologů, 1883 řádným členem KČSN, 1888 byl řádným členem akademie věd v Krakově, 1890 řádným členem ČAVU, 1905 členem panské sněmovny. Za aktivní účast v bojích proti pravosti RKZ byl po řadu let vystaven útokům ze strany konzervativních složek české společnosti, na potíže narážel i při realizaci a vydávání jednoho ze svých stěžejních děl — Slovníku staročeského (zde se mu dostalo účinné pomoci a podpory E. Alberta). Teprve na konci života byl zahrnut vysokými poctami a jeho dílo došlo zaslouženého uznání. Vedle vlastní badatelské činnosti se významnou měrou podílel i na organizaci vědeckého života, zejména jako dlouholetý redaktor odborných časopisů a revuí (Listy filologické a pedagogické) a jako iniciativní spolupracovník Riegrova Slovní-

ku naučného. Byl pohřben na vinohradském hřbitově v Praze.

G. vědecká aktivita zahrnovala zprvu obecnou a srovnávací jazykovědu (G. věnoval pozornost i čínštině), mytologii i ústní slovesnost na srovnávacím základě (publikoval ukázky z národních písní litevských a italských), staroindickou (překládal ze sanskrtu) a slovanskou filologii; poslední se stala jedním z jeho hlavních badatelských zájmů, jak o tom svědčí četná vědecká pojednání i překlady (z ruštiny, bulharštiny a srbocharvátštiny). Od 1870. se soustřeďoval k bohemistice, převážně jazykovědné, která pak byla centrem jeho vědecké činnosti. G. měl rozhodující podíl v bojích o Rukopis královédvorský a zelenohorský. Z původního zastánce jejich pravosti došel postupně k přesvědčení, že jde o falza; zkoumání jazyka RKZ pokládal za zásadní otázku, bez jejíhož vyřešení nelze pokračovat ve studiu staré češtiny; proto se snažil shromáždit co nejuplněnější dokladový materiál, který by umožnil bezpečný soud o vývoji češtiny. Využíval přitom všech svých znalostí srovnávací jazykovědy, literární historie, folkloristiky i starých textů. RKZ začal zkoumat (na stránkách nově založeného časopisu Listy filologické a pedagogické) v souvislosti s širší otázkou obrazného vyjadřování v slovanské písni; projevem G. přesvědčení o pravosti rukopisných padělků byla ještě monografie z 1881. G. názorový přelom měl hluboké kořeny v celé jeho předcházející vědecké činnosti a v jeho způsobu vědecké práce. Rozhodujícím momentem revize vlastních názorů se stala na počátku 80. let příprava obrany RKZ proti námitkám A. Vaška, při níž si G. uvědomil některé své metodologické chyby a omyly. Přejímaje starší námitky proti jazyku RKZ kriticky, hledal G. většinou jejich nové zdůvodnění a uváděl i řadu námitek vlastních. Kritéria, podle kterých G. posuzoval autentičnost jazyka RKZ, se opírala o spolehlivé doložení hláskové změny slova, tvaru nebo syntaktické vazby v staré češtině. G. jazyková kritika RKZ, kterou zahájil 1885 v Athenaeu útok proti domnělé pravosti památky, byla definitivně shrnuta 1896 v Listech filologických studií *O nové obraně padělaného Rukopisu královédvorského*. G. se postaral i o to, aby poznatky o RKZ získané jednotlivými vědci disciplínami byly navzájem konfrontovány a propojeny do uzavřeného kruhu důkazů; právě tím přispěl

k situaci, že se koncem 19. století odborná otázka pravosti RKZ pokládala za principiálně vyřešenou. V průběhu rukopisných sporů si G. uvědomil badatelské úkoly bohemistiky, k jejichž plnění kolem sebe shromáždil okruh žáků (tzv. G. škola). — Plodem G. péče o novou spisovnou češtinu byla účast na *Pravidlech hledicích k českému pravopisu a tvarosloví* (1902, 1903), jakož i autorství mluvnice. Ve vlastní badatelské činnosti dospěl G. 1878 k významnému hláskoslovnému objevu tzv. zákona jotačního, 1883 formuloval pravidlo o rozdílu kvalitativní a kvantitativní negace v staročeské skladbě, kterého jazykověda využila i mimo hranice slovanských jazyků. Od 1885 začal publikovat větší úryvky ze svého stěžejního díla, *Historické mluvnice jazyka českého*. V druhém svém životním díle, *Slovníku staročeském*, si vytyčil úkol zachytit „všeku látku jazyka českého, dochovanou v památkách od doby nejstarší až po ustálení jazyka spisovného nového“, se zvláštním zřetelem k jazyku do konce 14. stol.; ani jednu z obou prací však nestačil dokončit. Do oblasti staročeské filologie zasahoval také výklady a edicemi starých textů. — Na rozhraní 19. a 20. stol. byl G. vůdčí osobností české bohemistiky a slovanské filologie vůbec; je pokládán za zakladatele moderního bádání o češtině. Metodologicky byl nejvýraznějším českým představitelem mladogramatického směru. G. práce speciálně bohemistické mají širší slavistický dosah, ať už šlo o díla o mluvnické stavbě, nebo o díla kladoucí lexikální základy staré češtiny. Jakožto střízlivý posuzovatel jazykových fakt čelil vytrvale násilnému zasahování a vlivu puristických přepjatostí do vývoje živého jazyka; odtud pramenil i jeho odpor k jakémukoli apriorismu a k umělým konstrukcím ve výkladech jazykových dějů a procesů. G. vědecká činnost přesahovala i do jiných badatelských odvětví, zejména do literární historie (k ní přivedly G. povinnosti vysokoškolského učitele v době, kdy se jazyk a literatura přednášely společně). Ve svých univerzitních přednáškách o dějinách české literatury se G. programově vyhýbal romantizujícím interpretacím; podrobně a do hloubky probíral jednotlivé památky, všimaje si jejich vzniku, rázu, významu i souvislosti s díly cizích literatur. Zasloužil se zejména o všestranné prozkoumání Alexandreidy a spisů Tomáše ze Štítného, památek, jež podle jeho názoru představovaly

vzor staročestiny. (Od nich pak postoupili příslušníci G. školy k památkám české reformace.)

ŠIFRA: Jan Geb. (Hvězda 1860). ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Archiv für slavische Philologie (1877–94); Athenaeum (1886–88); Beiträge zur vergleichenden Sprachwissenschaft (1873); Beseda (od 1864); Beseda učitelská (od 1874); ČČM (od 1867); Hvězda (1860–62); Kalendář učitelů československých (1893); Kritická příloha, Lit. listy (příl. Nár. listů, 1864–65); Květy (od 1867); Lid. noviny (od 1904); Listy filologické a pedagogické, pokr. Listy filologické (od 1874; 1879 „Jiříkovo vidění“ v souvislosti s jinými pověstmi mystiky křesťanské, 1894 Některé novoty v češtině spisovné); Lumír (1863 Ukázky z národního básnictví bulharského); Nár. listy (od 1873); Naše doba (od 1901); Památky archeologické a místopisné (od 1873); Pojednání KČSN (1885–91); Program pardubické realky (1868); Roční zpráva školy rodinné v Pardubicích (1868); Rodinná kronika (1863); Sborník vědecký Muzea Království českého (od 1870; 1871 Příspěvky k historii českého pravopisu a výslovnosti staročeské); Sitzungsberichte der Wiener Akademie (od 1878); Světozor (od 1880); Zprávy vídeňské akademie (1880); Ženské listy (1878). ■ **KNIŽNĚ. Práce o literatuře:** Slovo o kritiku p. Fr. Prusíkoví (1878); Staročeský zlomek Evangelia svatojanského a filologické svědectví o jeho původu (1881); Poučení o padělaných rukopisích Královédvorském a Zelenohorském (1888); – posmrtně. O životě a spisích Tomáše ze Štítného (1923, usp. J. Vodehnal); Stati literární dějepisné (1941, usp. A. Novák); Vzpomínky ze života J. G. (1908, 2. vyd. 1938, usp. M. Gebauerová). – *Ostatní práce:* Slované jazyky, porovnávací výklad hlavních a charakteristických proměn hláskoslovných a tvarů flexivních (1869); Etymologické počátky řeči (1869); Uvedení do mluvnice české (1876); Hláskosloví jazyka českého (1877); Pravidlo o staročeském *e* a *ě* a nové námitky proti jeho pravosti (1880); Odpověď na přídavek p. M. Hattaly ku 1. dílu Zbytků rýmovaných Alexandreid staročeských (1881); Staročeské sklonění zájmen (1885); Staročeské sklonění substantiv kmene -o (1886); Staročeské sklonění substantiv kmene -a (1888); Staročeské sklonění složené (1889); Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské (1890); Krátká mluvnice česká pro první třídy škol středních (1891); Staročeské sklonění jmen kmene -ě (1891); Mluvnice česká. Pro školy měšťanské (1893); Historická mluvnice jazyka českého. 1. Hláskosloví (1894). 3. Tvarosloví (1. Skloňování, 1896, 2. Časování, 1898), 4. Skladba (1929, ed. F. Trávníček); Příruční mluvnice jazyka českého pro učitele a studium soukromé (1900); Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů (1902, s jinými); Slovník staročeský. 1. A–J (1903), 2., seš. 10–15

(1904–13), seš. 16 a 17 (1916, ed. E. Smetánka). ■ **KORESPONDENCE:** A. Novák: Na lodi přátelství (J. Gollovi z 1888), LidN 11. 11. 1927; M. Weingart: J. G. o chemických zkouškách RK a o Masarykovi (J. V. Divišovi z 1887), ČMF 1933; F. Šimek: Listy G. profesoru Ignáci B. Maškovi (z 1875–79), LF 1937; M. Hýsek: J. G. strýci Václavu Draslarovi (z 1861), LF 1938; M. Weingart: Z G. korespondence (J. V. Divišovi z 1888; F. Pastrnkovi z 1890–1902), ČMF 1939; O. Svejková: Nad korespondencí J. G. s A. Heydukem (vzáj. koresp. z 1892–1902), Jihočes. sb. historický 1958; F. Svejkovský: Přátelství J. G. a J. Vlčka v dokumentech (vzáj. koresp. z 1884–1900), ČLit 1960. ■ **REDIGOVAL časopis:** Listy filologické a pedagogické (1874–1904, s J. Kvíčalou a V. O. Slavíkem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Nová rada. Báseň Pana Smila Flašky z Pardubic (1876); Žaltář Wittemberský (1880); Příbika z Radenína řečeného Pulkavy Kronika česká (1893, s J. Emlerem); Některá akta z kanceláře Jindřicha Korutanského (1908). ■

BIBLIOGRAFIE: Soupis prací J. G., in J. G.: Stati literární dějepisné (1941); T. Syllaba: J. G. Bibliografický soupis... (1979). ■ **LITERATURA:** M. Gebauerová: Rodinné vzpomínky na J. G. 1–3 (1926–32). ■ J. Jireček: O nejnovějších námitkách proti pravosti našich starých památek (polemika), ČČM 1878; an.: Prof. dr. J. G., Světozor 1880; an.: Prof. dr. J. G., Zlatá Praha 1886; J. Grégr: Na obranu Rukopisů královédvorského a zelenohorského (polemika, 1886; i v NL); F. Zákrejs: O novější výpravě proti Rukopisům, Osvěta 1886 + O nynější výpravě proti Rukopisům, Jitřenka 1886 + O nynějším výbroji proti našim Rukopisům, Osvěta 1886 (polemika); F. Prusík: K obraně Rukopisů královédvorského a zelenohorského, Světozor 1886; J. Kvíčala: Ku sporu o pravost Rukopisu královédvorského a zelenohorského (obrana proti osvědčením prof. Masaryka a prof. G.), NL 10. 8. a 11. 8. 1886; M. Hattala: Příspěvek k obraně Rukopisu královédvorského (k zamítnutí podpory J. G. na vydání Staročeského slovníku), Světozor 1886/87; J. Grégr: Páně G. důkazy, NL 12. 4. 1888; I. B. Mašek: O čem svědčí proužky RK, ČČM 1889 + Příspěvky k obraně Rukopisu královédvorského, ČČM 1893; F. Zákrejs: Naše nepřemožené Rukopisy, Osvěta 1896; V. Flajšhans: Boj o Rukopisy, ČČM 1896 (i sep.) + Poznámky k odpovědi prof. G. na pojednání „Boj o Rukopisy“, Osvěta 1896; ■ k šedesátinám: F. Bílý, Světozor 1898; J. K. (Kvapil), Zlatá Praha 1898; J. Zubatý, Čes. revue 1898; J. Hanuš: Z dějin české literární historie, in Rozpravy filologické věnované J. G. (1898) ■; an. (V. Tille): Kritické umění a věda, NL 10. 1. 1902; nekrology: Z. Nejedlý, Pražská lid. revue 1907 → Z české kultury (1951); E. Smetánka, LF 1907; A. Novák, LF 1907 → Zvony domova (1916); V. Flajšhans, Osvěta 1907; J. Zubatý, Čech. Revue 1907 + Almanach ČAVU 1908 ■; M. Gebauerová: Vzpomínky

mínky ze života J. G., LF 1908; M. Hýsek: J. G. básník, ČMF 1911; J. Herben: J. G., in *Boj o Rukopisy* – po 25 letech, Čas 15. 2. 1911; F. Bílý: In memoriam, NŘ 1917 + Z mých vzpomínek na J. G., NŘ 1919; A. Novák: Ještě jeden buditel, LidN 4. 4. 1922; F. Mareš: Vědecké metody realismu, zvláště v otázce Rukopisů (1927); K. Kettner: Měl G. Rukopis zelenohorský v rukou?, Čech 1928; F. Mareš: Klamnost důkazů podvržení Rukopisů královédvorského a zelenohorského. Z G. Poučení o padělaných Rukopisích z r. 1888 (1928); A. Novák: Dva jazykozpytci, LidN 22. 3. 1931; J. E. Hanka: G. kouzla zbavený (Svědectví M. Gebauerové o RKZ), Fronta 1932/33 + G. chemie aneb Paradoxy duchové vědy, Fronta 1933/34; m. n. (M. Novotný): Pozůstalost J. G., LidN 7. 11. 1936; ■ k 100. výr. nar.: F. Trávníček, LidN 8. 10. 1938; V. Šmilauer, NŘ 1938; M. Weingart, ČMF 1939 ■■ ref. Stati literárně dějepisné: F. Trávníček, LidN 21. 12. 1941; V. Š. (Šmilauer), ČMF 1942; J. Hrabák, Slovo a slovesnost 1942 ■; F. Trávníček: Historik českého jazyka J. G., in *Zdeňku Nejedlému ČSAV* (1953); J. Schieszl: Co je s vědeckou pozůstalostí J. G.?, NŘ 1955; J. Daňhelka: J. G. a Listy filologické, LF 1957; Kv. Hodura: J. G. a český spisovný jazyk, NŘ 1957; J. Lípa: J. G., Slovanský přehled 1957; F. Spal, J. Spal: K 50. výr. úmrtí..., Čes. jazyk 1957; A. Šlechtová: Poměr KČSN ke G. Slovníku staročeskému, sb. Akademiku V. Vojtíškově k 75. narozeninám (1958); K. Mára: G. Ukázky z národního básnictví bulharského, AUC Praha, Slavica Pragensia 2, 1960; J. Kočí, M. Otruba, M. Řepková, M. Komárek in sb. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání* (1969).

vk

Marie Gebauerová

* 8. 12. 1869 *Pardubice*

† 7. 1. 1928 *Praha*

Spisovatelka knih pro mládež, románové kroniky a vzpomínek, editorka díla B. Němcové, literární historička a překladatelka z ruštiny.

Byla dcerou filologa Jana G. Vyrůstala v harmonickém prostředí početné intelektuálské rodiny, od 1870 žila v Praze. Po absolvování vyšší dívčí školy vystudovala Ústav pro vzdělání učitelek, po maturitě (1888) se stala mimořádnou posluchačkou filoz. fakulty a zároveň

nastoupila učitelské místo na smíchovské dívčí škole, kde byl ředitelem cestovatel a spisovatel J. Kořenský. Od školního roku 1889/90 byla učitelkou, později ředitelkou dívčí měšťanské školy na Vinohradech. Na podzim 1924 odešla ze zdravotních důvodů do výslužby. Po válce byla členkou čítankové komise a pracovala v komitétu sdružení Umělecká výchova na Vinohradech. Velmi těžce ji zasáhla smrt dvou nejmladších bratrů (nadějný historik Jan G. zemřel 1908 na tyfus, Jiří G. za války v italském zajetí), jejichž výchově se po smrti matky jako nejstarší z dcer věnovala. 1900–13 procestovala G. téměř celou Evropu (Francii, Itálii, Dánsko, Německo, Rakousko-Uhersko) a pravidelně trávila prázdniny ve Slovinsku.

Beletristické dílo M. G. se rozpadá na dvě námětově i formálně odlišné části. První z nich, obsáhlejší a významnější hlavně pro další vývoj dětské prózy, je v podstatě autobiografická a memoárová. Sem patří knížky námětově těžící ze života a prostředí vlastní rodiny (*Jurka*, *Pěta pes*), které znamenaly vpád realismu a psychologie do literatury pro mládež. Vyznačují se velkou schopností pozorovací, pedopsychologickou a porozuměním pro dětskou duši. Dětské postavy jsou v nich líčeny jako svěbytné, samostatně myslící a prožívající bytosti, ne již jen jako ilustrace k výchovným záměrům; odhalením dosud neznámého vnitřního světa dětí se tu dětská literatura dostává do úzké souvislosti s celonárodním písemnictvím. Dětské romány M. G. jsou psány s poezií, humorem a s ohledem na rodinnou realitu. Deníkový záznam postřehů, zážitků a epizod je proložen autorčinými úvahami, kterými se obrací přímo nebo nepřímo k dospělým. Nejdůležitější užila G. své kronikářské metody v poslední, nedokončené knize *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*, která má klíčový význam především pro studium bojů o Rukopisy. Druhou část díla G. tvoří realistické povídky pro mládež, sebrané do několika knih: stojí poněkud ve stínu populárního Jurky, nejsou již tak bezprostřední a výchovná tendence je v nich již více patrna, v určitém ohledu však stojí umělecko výše. Usilují o pevnou kompozici a realistické postižení procesu vytváření charakteru u dospívající mládeže, o neidealizující pohled na výchovný vliv rodiny a školy. Sem patří i románová kronika patriarchálního selského života ve slovinských Alpách *Rod Jurija Klemenčiče*, ke které

G. čerpala látku ze svých prázdninových pobytů. Na osudech typické selské rodiny sleduje rodinné a společenské řády i mravní a náboženské poměry Jihoslovanů, ohrožených germanizací. Ve středu literárněvědného zájmu G. stála B. Němcová: edičně připravila její Sebrané spisy, napsala k nim předmluvy, sebrala a utřídila její korespondenci, zdramatizovala pro loutkové divadlo pohádku Jak Jaromil k štěstí přišel a vydala několik monografických studií.

ŠIFRA: G. M. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (od 1906); Čas (od 1908); Časopis učitelek (od 1905); Čes. osvěta (od 1910); Čes. slovo (od 1921); Hlídka Času (od 1913); Kalendář paní a dívek českých (1911); Klas (od 1923); Krajem Pernštýnův (od 1922); Kramerius (od 1905); Květy (od 1902); Lid. noviny (od 1912); Listy filologické (od 1906); Lumír (od 1913); Morav. slez. revue (od 1914); Národ (od 1917); Nár. listy (od 1910); sb. Naše Praha (1924); sb. Naším legiím (1920); Novina (od 1909); sb. Nůše pohádek 1 (1918); sb. Památník K. Havlíčka Borovského (1921); sb. Rádce nákupu knih (1918); Topičův sborník (od 1914); Úhor (od 1913); Vzkříšení (od 1906); Zlatá Praha (od 1911). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jurka (R pro ml., b. d., 1901); Obrázky (PP pro ml., 1905); Pěta pes (R pro ml., 1916); Rod Jurija Klemenčiče (R 1918); Jak Jaromil k štěstí přišel (D pro loutky, b. d., 1919); Na zemi (PP pro ml., 1920); Je svět samá švanda? (PP pro ml., rozšířené Obrázky, 1921); Jurka student (R pro ml., 1922); Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera (1–2 1926, 3 1932). — *Překlad*: Deník Marie Baškircevoyé (1908). — *Ostatní práce*: Dějepis pro školy měšťtanské 1–2 (1908–09, s A. Jirákem a G. Reitlerem). ■ *REDIGOVALA periodikum*: Časopis učitelek, obor český jazyk (1908–1921); *edici*: Pěkné knihy pro mládež (od 1908). ■ *USPOŘÁDALA A VYDALA*: Sebrané spisy B. Němcové (14 sv., 1904–20, s V. Tillem a J. Vlčkem); B. Němcová (výbor a úvod, 1920); B. Němcová (životopisné pásmo z dopisů a děl, b. d., 1920). ■

LITERATURA: ■ ref. Pěta pes: K. V., Naše doba 1915/16; Promyk (Hanuš Sedláček), Úhor 1916, s. 118 ■; ■ ref. Rod Jurija Klemenčiče: jv. (J. Vodák): Spisovatelky, LidN 14. a 22. 5. 1918; F. X. Šalda, Kmen 1918 → KP 10 (1957); K. Sezima: Zásady románové kompozice, Lumír 1918; F. S. Procházka, Zvon 1918; A. P. (A. Procházka), Moderní revue 1918 ■; ■ ref. Jurka student: K. H., Naše doba 1921/22; J. K., Nové Čechy 1921/22 ■; ■ nekrology: A. Novák, LidN 10. 1. 1928; V. F. Suk, Úhor 1928, s. 21; V. Brtník, Lit. rozhledy 1927/28; A. Pražák, Naše věda 1928; L. Pölzelbauerová, Čas. učitelek 1927/28 ■; ■ ref. Rodinné vzpomínky na J. Gebauera: Č. (Em. Čapek), Nové Čechy 1927/28; A. Novák, LidN 17.

10. 1928 a 13. 1. 1932; Kv. Hodura, NŘ 1928 a 1932 ■; F. Pražák: M. G., in Spisovatelé učitelé (1946); S. Mackovík: M. G., Učit. noviny 4. 12. 1969; an.: Sto let od narození učitelky a spisovatelky M. G., Komenský 1969.

sm

Irma Geisslová

* 6. 7. 1855 *Budapešť* (Maďarsko)

† 27. 5. 1914 *Jičín*

Básnířka a prozaička, autorka povídek zaměřených k výchově lidu a knih pro mládež.

Nejstarší ze čtyř dětí železničního úředníka; jeho rodina se často stěhovala, G. s ní mj. pobývala ve Vídni (1862–63), v Pardubicích (1863–64), v Čes. Třebové (1865–68) a v Praze (1868–74). V cizím prostředí G. nenavštěvovala školu a také později se o její vzdělání staral jen otec. Po matčině smrti (asi 1869) pečovala o domácnost sama. 1874 se rodina opět přestěhovala do Budapešti, 1880 do Prahy a po penzionování otce 1884 do Jičína. Zde žila G. po otcově smrti s rodinou nemocné sestry ve velmi stísněných poměrech.

Literatuře se začala G. věnovat za svého druhého pobytu v Budapešti, kdy v Lumíru 1874 otiskla básně, ovlivněné poezií V. Hála. Nerudovým přičiněním vydala formálně vyspělou sbírku intimní lyriky *Imortely*, věnovanou vzpomínkám na matku a ztracenou lásku; knihu doplnila básněmi inspirovanými pobytem v přírodě. Krajinná poezie převládá ve sbírce *Z Podkrkonoší*, kam zařadila G. i několik lyrickoepických básní mytizujících vznik některých skalních útvarů v Českém ráji. Další publikovaná básnická tvorba, obsahující vlastenecké verše, krajinnou deskripci a historickou reflexi, nepřesahuje dobovou konvenci. Subjektivní a teskná poezie *Imortel* nenašla u soudobé kritiky pochopení; teprve nedávná konfrontace (I. Slávik) sbírky a veršů z rukopisné pozůstalosti s pozdější českou básnickou tvorbou zdůraznila spontánnost a opravdovost citu v těchto básních a zařadila G. do lite-

rárního vývoje jako významnou předchůdkyni poezie 90. let. Prozaická tvorba G., uveřejňovaná v časopisech a kalendářích, je zaměřena k výchově lidu v duchu vlasteneckých hesel, např. k podpoře kapitalistického podnikání českých lidí (*Inženýr Racek, Stojanova říše*). Trvalým přínosem je uvedení železničářského prostředí do české literatury (*Lid na železnici*). Tvorba pro děti zůstala poplatná tradičním představám o její didaktické funkci. Dramatické pokusy (*Valdštýn v Jičíně, Nápadníci*) byly hrány jen cestující společností a ochotníky v Jičíně. Do jičínského časopisu Krakonoš psala G. referáty o knihách.

PŘÍSPĚVKY in: Americká besídka; Besídka malých (od 1884); alm. Biblí k svobodě (1882); Budečská zahrada (od 1877); Česká mládež (od 1898); Čes. včela (od 1876); Domácí hospodyně (od 1893); Domácí krb; Jarý věk (od 1883); Kalendář paní a dívek; Koléda (od 1877); Krakonoš; Květy (od 1882); Lada; Lumír (od 1874); Máj (Příbram, 1880); Malý čtenář (od 1885); Nár. listy (od 1881); alm. Nitra (1876); Osvěta (od 1901); Paleček (od 1876); Podřípan (od 1888); Ruch (od 1880); Slovan texaský; Studentské listy (od 1882); Světozor (od 1882); Švanda dudák (1896); Vánoční album (1881–82); Vesna (od 1883); Věstník amerických Čechů; Zlatá Praha (od 1884); Zvon (od 1901); Ženské listy (od 1877); Ženské listy (USA). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Imortely (BB 1879); Divoké koření (BB, PP a DD 1881); Luční kvítí (BB a PP 1882); Lid na železnici (PP 1885); Inženýr Racek (R 1887); Vlnobitím ku přístavu (R 1888); V písniích a květech (BB a PP pro ml., 1888); Z Podkrkonoší (BB a aktovka Valdštýn v Jičíně, 1889); Lípové květy (BB pro ml., 1892); Mračný a Hrabín (P 1895); Venouš (P b. d., 1904); Stojanova říše (P b. d., 1912); — posmrtně: Báseň z pozůstalosti I. G. (1915, usp. E. Zelenková-Geisslová). — *Výbor*: Zraněný pták (1978, usp. I. Slavík; obs. též práce z pozůstalosti). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Nápadníci. ■

LITERATURA: ■ ref. Imortely: an. (J. Neruda), NL 14. 12. 1879 + Osvěta 1880, obojí → Literatura 3 (1966); B. Čermák, Čes. včela 1880; an. (E. Krásnohorská), Ženské listy 1880; s., Květy 1880, s. 246 ■; ■ ref. Divoké koření: an. (J. V. Sládek), Lumír 1881; O. Mokřý, Květy 1881; V. Silvan (Schwab), Lit. listy 1881; an., Ruch 1881 ■; F. Bačkovský: I. G., Lit. obzor 1882; J. Neruda: I. G., Humorist. listy 1885 → Podobizny 3 (1954); ■ ref. Inženýr Racek: -aue- (H. G. Schauer), Lit. listy 1887; J. V. (Vyhřídál), Hlídka literární 1888 ■; ■ ref. Vlnobitím ku přístavu: J. Vyhřídál, Hlídka literární 1888; V. Podhradský (Špaček), Vlast' 1888 ■; A. Vlas: ref. Mračný a Hrabín, Hlídka literární 1895; an.: K padesátinám I. G., Zlatá Praha 1905; ■ nekrology: F. V. Vykoukal, Osvěta 1914; P. Maternová., Ženský svět 1914; an., Jičínský kraj 31.

5. 1914; an., Zlatá Praha 1914; an., Zvon 1914 ■; J. Urban: I. G., in České ženy 1 (1922); J. Čihule: I. G., Sborník muzejního spolku v Jičíně 1935/36; I. Slavík: I. G., Texty (Hradec Král.) 1970 + Neznámá hvězda naší poezie, Naše rodina 1971 + in I. G.: Zraněný pták (1978); ■ ref. Zraněný pták: B. Dokoupil, Rovnost 19. 7. 1978; M. Blahynka, Tvorba 1978, č. 27 ■.

dh

František Gel

* 18. 9. 1901 *Město Albrechtice* u Krnova
† 17. 10. 1972 *Praha*

Žurnalista a rozhlasový zpravodaj, autor četných rozhlasových reportáží; tvůrce literatury faktu, zaměřené především k příkladným typům životní aktivity a odvahy a určené většinou dospívající mládeži; překladatel z angličtiny, němčiny a latiny.

Pův. jm. F. Feigel. Syn soudce, pocházel z židovské rodiny, oba rodiče zahynuli v koncentračním táboře. Po maturitě na klasickém gymnáziu v Prostějově (1919) absolvoval roční abiturientský kurs při obchodní akademii a stal se českým korespondentem Všeobecné bankovní jednoty v Brně. Zde započal studium práv, které nedokončil. Od 1924 pracoval jako brněnský dopisovatel pražského čtrnáctideníku Soudní síň a t. r. byl z podnětu K. Čapka přijat do redakce Lidových novin, kde působil do 1933. Poté přešel za K. Z. Klímodu do pražského vydavatelství Melantrich a psal hlavně do A-Zetu. 15. 3. 1939 dal výpověď a byl bez zaměstnání. V listopadu 1939 odešel ilegálně za hranice a po dvouměsíční cestě (přes Maďarsko, Jugoslávii, Řecko, Turecko, Sýrii a Libanon) dorazil do Francie, sloužil v 1. čs. divizi jako vojenský redaktor, nejprve ve Francii, pak v Anglii; s čs. invazní jednotkou se vrátil na pevninu a do konce války byl frontovým zpravodajem pro zahraniční ČTK a pro české noviny vycházející na východní frontě, v Anglii a v zámoří. Po návratu do vlasti 1945 se stal redaktorem politického vysílání Čs. rozhlasu v Praze. Od září 1945 do října 1946 působil jako zpravodaj při norimberském proce-

su, od června 1948 do června 1949 pracoval jako tiskový atašé v Londýně a v Paříži, odkud se vrátil k rozhlasové práci. Od 1955 přednášel na katedře novinářství UK; 1962 byl jmenován docentem, 1968 profesorem v oboru teorie novinářství na fakultě sociálních věd a publicistiky, 1969 byl penzionován.

Zpočátku se G. věnoval hlavně práci soudnickáře (jednak v Lid. novinách, kde vystřídal R. Těsnohlídka, jednak v časopisech Melantrichu); na tyto zkušenosti navázal i později jako autor reportáží z norimberského procesu. Druhá souvislá linie jeho publicistiky je značena zájmem o konstruktivní stránky lidské činnosti; rýsuje se již v novinových sloupcích, rovněž v dokumentární publikaci vzdávající hold neokázalému hrdinství práce (*O lidských povoláních*), a po 1945 vyúsťuje v tematicky široce rozprostřenou tvorbu zpravodaje, reportéra a tvůrce literatury faktu. Psal hlavně reportáže s budovatelskou tematikou (např. rozhlasová tzv. Bílá kronika 1946–48) a orientoval se také na problematiku vědeckého a technického pokroku (pořady o Resslerovi, Hrozném, Heyrovském, Pasteurovi, Ciolkovském, o sovětských družicích atd.). Z tohoto zájmu se zrodila jeho knižní díla. Autor se v nich přidržel reportážní stylizace, výslovně se označoval a také se projevoval jako reportér: např. výběrem faktů, důrazem na moment akce i živým hovorovým podáním; zejména se však tato „reportážní“ důslednost, jak jí autor rozuměl, prosazovala snahou o důkladnou fakticitu, mnohdy právě převyšující nároky tradičního žánru. Tak biografie tvůrců „dvou vítězných písní“ (*Internacionála a Marseillaisa*) jsou zasazeny do širokého panoramatu francouzských dějin, vyprávění o průkopníkovi čs. letectví E. Čihákovi (*Jak jsem létal a padal*) je zároveň kapitolou z dějin techniky, životopis L. Pasteura (*Přemožitel neviditelných dravců*) zasahuje do vědní oblasti mikrobiologie, životopis Keplerův (*Syn čarodějnice*) seznamuje s astronomií, atd.; G. vyprávění, určená hlavně mládeži, scelují poučnou složku s napínavým pásmem příběhu a dosahují tak zamýšleného účelu: působit silou příkladu a zaujmout pro dobrodružství poznání. — V jistých souvislostech s původní tvorbou vznikaly G. překlady z literatury anglické a americké (např. volba dobrodružného žánru pro mládež), německé a latinské (pře-

klad Oldřichova cestopisu se stal podkladem G. rozhlasového pásma).

PSEUDONYM, ŠIFRA: M. Uden (rozhlas); -gel- (z toho lit. jm. Gel). ■ PŘÍSPĚVKY in: A-Zet; Čes. slovo; Českosl. novinář; Českosl. voják; Dobrý den (od 1927); Kult. tvorba; Lid. noviny (od 1924); Lit. noviny; Nár. práce (od 1927); Přítomnost; Soudní síň (od 1924); Svět v obrazech; Světozor (od 1927); Telegraf (od 1933). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Internacionála a Marseillaisa, dvě vítězné písně (lit. faktu, 1952, upr. vyd. 1971 s tit. Hlas vzdoru); Jak jsem létal a padal (lit. faktu, pro ml., 1957, dopln. vyd. 1965; podle vypravování E. Čiháka); Přemožitel neviditelných dravců (lit. faktu, pro ml., 1959, dopln. vyd. 1965, zkrác. vyd. 1972 s tit. Syn Napoleonova seržanta); Syn čarodějnice (lit. faktu, 1971); — posmrtně: Pane doktore... (lit. faktu, 1975, s použitím díla J. Pfeiffera upr. a rozšíř. Ž. Živná); torzo rukopisu F. G. o začátcích rozhlasu in R. Křesťan: Budeš v novinách (1976). — *Překlady*: B. Kellermann: Vladaři snů (1927, podp. F. Feigel); E. M. Remarque: Cesta zpátky (1931, podp. F. Feigel) + Na západní frontě klid (1964); V. Bibl: Orlik, syn Napoleonův (1933, s A. Schiffovou; podp. F. Feigel); B. de Las Casas: O zemí indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější (1954); Mark Twain: Dobrodružství Huckleberryho Finna (1955) + Dobrodružství Toma Sawyera (1955) + Princ a chudšas. Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše (1957) + Tom Sawyer detektivem (1959) + Pozlacený věk (1962, s M. Maškovou); A. M. Jokl: Opravdové zázraky Basilia Knoxe (1957); R. Lardner ml.: Extáze Owena Muira (1957); K. Opitz: Můj generál (1957) + Muzikanti třetí říše (1963); A. C. Doyle: Pes baskervillský (1958) + Ztracený svět (1971); Bratr Oldřich, Čech z Furlánska: Popis východních krajů světa (1962, s R. Kocourkem, s doplňky F. G.); E. S. Gardner: Případ Arleny Ferrisové (1962); R. Gordon: Doktor v domě (1969); P. Cheyney: Ovšemže řekla ano (1969); M. Z. Thomas: Za obzorem čeká svět (1969); E. Wallace: Když gangsteři ovládli Londýn (1971); T. Wilder: Březnové idy (1972). — *Ostatní práce*: Přes práh vesmíru (1958, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: O lidských povoláních (2 sv., příspěvky do ankety Lid. novin 1924, 1931). ■

LITERATURA: ■ ref. O lidských povoláních: K. Čapek, LidN 18. 10. 1931; J. L. F. (Fischer), Index 1932 ■; ■ ref. Internacionála a Marseillaisa: K. Resler, ČLit 1954; J. O. Fischer, NŽ 1954; M. Michálek, LitN 1953, č. 8 ■; Z. Vavřík: ref. Jak jsem létal a padal, LitN 1957, č. 36; ■ ref. Přemožitel neviditelných dravců: J. Kolářík, LitN 1959, č. 34; M. Blahynka, Plamen 1959, s. 433; VF (V. Forst), Kultura 1962, č. 40 ■; ■ k šedesátinám: dvk (K. Dvořák), LitN 1961, č. 37; Z. Mahler, Kultura 1961, č. 37; J. Pilař, Čs. novinář 1961, č. 9 ■; J. Branžovský in Sborník rozhlasových pásem F. G. (rozmnož., Čs. rozhlas Praha,

1965); (RK) (R. Kocourek): *Novinářské štěstí* F. G., *Lid. demokracie* 18. 9. 1966; S. Toms ml.: *Akademie ocenila práci novinářů (o udělení ceny ČSAV F. G.)*, *Novinář* 1966, č. 1; J. Hüttlová, E. Svobodová: *Za profesorem F. G., Zprávy Jednoty klas. filologů* 1973, č. 2; svs.: *ref. Pane doktore . . .*, *Svob. slovo* 29. 8. 1975; J. Wenig: *Klasik novinářství F. G., Štafeta* 1976, č. 3; vl. (Š. Vlašín): *Nedožitě jubileum reportéra, Tvorba* 1976, č. 38; B. Kraus: *Z mládí F. G., Novinář* 1978, č. 5.

ah, et

rady k spořádanému životu jsou ve výkladech konfrontovány s křesťanským ideálem. G. český překlad žalmů se nedochoval. G. psal také latinské příležitostné básně.

RUKOPISNĚ: *Logica* (po 1590); *Rhetorického umění kniha první (po 1590)*; M. T. Cicero: *Paradoxa* (překlad). ■ *EDICE: Logika* (1926, ed. Č. Stehlík). ■

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš: Soupis rukopisů Národního muzea v Praze, d. 1, č. 1 057 (1926); *Rukověť human. básnictví 2* (1966). ■ *LITERATURA: Č. Zíbrt: Česká logika ze 16. století od Š. G. S., ČČM* 1898; *Z. Winter in Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. stol.* (1901); K. Svoboda: *Š. Gelenia S. překlad a výklad Ciceronových Paradox, LF 1916 + Š. Gelenia S. Logika a Rétorika, LF 1917; J. Král in Š. G. S.: Logika* (1926); *Rukověť human. básnictví 2* (1966).

jk

Zikmund Gelenius viz Zikmund Hrubý z Jelení

Šimon Gelenius Sušický

* asi před 1570 *Sušice*

† 17. 8. 1599 *Sušice*

Autor filozofických učebnic.

Uváděn též jako Jelenius (pravděpodobně syn Jana Jelena). Studoval 1581 na malostranské škole, pak na pražské univerzitě (1591 bakalářem). 1592–97 byl rektorem školy v Českém Brodě, 1597 se vrátil do Sušice, kde se oženil, ale zakrátko zemřel na mor.

Jako učebnice pro své žáky zpracoval podle oblíbených děl francouzských humanistů P. Rama a A. Talaea první české spisy o logice a rétorice. Zpracováním Ramova díla pronikla do české literatury modernější humanistická koncepce logiky, překonávající středověké aristotelské pojetí. Význam G. textu tkví i ve snaze vytvořit české filozofické názvosloví. Doplňkem obou učebnic je v rukopisném sborníku, pocházejícím patrně z autorova okolí, jeho bohatě komentovaný překlad Ciceronova filozofického spisu *Paradoxa*; stoické

František Gellner

* 19. 6. 1881 *Mladá Boleslav*

† asi září 1914 válečná fronta Halič

Básník a satirik, jenž v lyrice popěvkovitého charakteru dospěl od mravní deziluze ke skeptické vyrovnanosti, prozaik, fejetonista, dramatik, karikaturista, grafik a malíř.

Jeho otec, nezámožný židovský obchodník, byl přesvědčením socialista se zájmem o soudobou literaturu, matka měla spisovatelské sklony. V Mladé Boleslavi vychodil G. základní školu a 1891–99 také gymnázium. Za studií se spřátelil s mladším spolužákem, básníkem J. Machem, podílel se na vydávání mladoboleslavských studentských časopisů *Lípa*, *Lucerna*, *Pěle-měle* a *Mládí* a uveřejňoval v nich verše, překlady (Goethe, Heine, Nietzsche, Stirner) i kresby. Po maturitě odešel na techniku do Vídně, kde však během dvou let složil pouze zkoušku z kreslení. Žil bohémským životem, navštěvoval anarchistické schůze a začal psát do *Nového kultu*. 1901 odešel na báňskou akademii v Příbrami, pokračoval v dřívějším způsobu života a zajížděl často do Prahy, mj. i mezi anarchistickou společností

v Neumannově olšanské vile (K. Toman, F. Šrámek, M. Majerová, J. Mach, L. Freimuth aj.). Na podzim 1904 nastoupil v Litoměřicích dvouletou vojenskou službu, ale po roce šikanování byl propuštěn. 1905 odjel na malířská studia do Mnichova, ještě téhož roku do Paříže, kde se živil ilustracemi pro satirické časopisy Rire, Cri de Paris a Le temps nouveau. Stýkal se zde s K. Tomanem, M. Majerovou a H. Malířovou. 1908 se kvůli otcově nemoci vrátil do Čech, 1909 vstoupil na malířskou akademii v Drážďanech a po roce znovu odjel do Paříže. Od poloviny 1911 žil v Brně, kde přispíval do Lidových novin, nejprve externě jako karikaturista, později se stal členem redakce a literárně se staral o poslední stránku nedělní přílohy listu, Večerů. Soustředil se k pilné a mnohotvárné umělecké práci a zúčastňoval se i politického života, především jako jednatel Občanského klubu Lidové strany pokrokové. V srpnu 1914, přestože byl nemocen, narukoval do Mladé Boleslavi a odtud zakrátko odjel na haličskou frontu. Od 13. 9. 1914 byl u svého pluku veden jako nezvěstný.

Počátky G. poezie jsou poznamenány heinovskou ironií a sebeironií. Pod cynicky lehkovážným titulem prvotiny *Po nás at' přijde potopa!* se skrývá konflikt mladické opravdovosti s malostí doby, pokryteckými ideály a maloměšťáctvím. Tato rozhodující básníkova životní zkušenost vyznívá buďto pateticky hořkým zklamáním, nebo suše konstatující rezignací. Vystřízlivělá básníkova dychtivost po životě se omezila na oblast milostných vztahů, neprosně střízlivý pohled přitom odhaluje jejich sexuální základ. Zdůrazňovanou banalitou motivů, jejich deziluzivním pojetím a důrazem na jednoznačné přímé pojmenování se G. stavěl ostře proti soudobé symbolistně dekadentní poezii, jejímž poetizujícím obrátům a elegické náladě však zůstal místy poplatný. Skepse k vůdčím hodnotám společnosti se ještě prohloubila ve sbírce *Radosti života*: bolestné zpovědi se tu proměnily ve věcný nadhled. Zároveň s odstupem od vlastních bolestí obracel se básník — místy s neskrývaným soucitem — k utrpení druhých. Zvýšená předmětnost pohledu vedla k epizaci básní, k dějovému navození výjevů a scének z noční ulice, hospod a kaváren, převažujících dějišť vsí G. tvorby. Intonaci popěvků spojuje G. nyní výrazněji se slovními obraty, refrény a pointami kupletů a šansonů. V posmrtně vydaných *Nových ver-*

šich dále pokračovala epizace a objektivizace; skepse tu získala vyrovnaný, teskný tón. Tragika lidského života, kterou G. prvotina zpřítomňovala s hněvivým patosem, je tu sledována z chápavého odstupu a komentována jako by mimochodem nonšalantními hovorovými obraty. Postoj nezaujatého pozorovatele, který pouhou praktickou aplikací nebo logickým rozvedením odhalí pokrytectví vznešených frází, prohloubil G. v básních politikosatirických, navazujících na havlíčkovskou tradici. Za svého brněnského působení jimi ve Večerech pravidelně sledoval i běžné aktuality a doprovázel je satirickými kresbami; trvalou hodnotu mají především sarkastické portréty oportunistických politiků z řad mladočechů, klerikálů a sociálních demokratů. V *Cestě do hor a jiných povídkách* je autorův pohled na lidské slabosti nejkonkrétnější v prózách z židovského prostředí. Organičtější než v těchto anekdotických příbězích spojil G. epický sklon svého posledního údobí se svou životní filozofií v rozsáhlé veršované skladbě *Don Juan*. Tradiční látka, modernizovaná a ironicky traktovaná, mu umožnila rozehrát v hrdinových příbězích všechny polohy životního postoje, jimiž prošla jeho lyrika. Časopisecky uveřejňoval G. též fejetony, zvláště o zážitcích z pobytů v cizině, o umění a politice. Jako v celé jeho tvorbě skrývá se tu pod výrazovou prostotou a humorně zlehčujícím tónem mravní vážnost a pronikavý kritický pohled autora, jenž stál ve své době zdánlivě na okraji náročnějšího uměleckého snažení, jenž však předjal pozdější snahy o autentičnost básnické výpovědi a s ní spojený nonkonformismus.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Catilina (student. čas. Lucerna), Franta, J. Štika (Švanda dudák 1896), Norbert Čížek (Večery), Robert Čížek, St. Pára (Karikatury); F. G. ■ PŘÍSPĚVKY in.: Chuďas; Karikatury; Komuna; Kramerius; Letáky; Lid. noviny (od 1911); Lumír (od 1903); Moderní revue (od 1900); Nár. obzor (od 1911); Nová omladina (1907 fejetony z Paříže); Nový kult (od 1899); Práce; Rozhledy (od 1903); Rudé květy (od 1902); Šibeničky (od 1904); Švanda dudák (od 1896); Večery Lid. novin (od 1911; veršovaný román Don Juan); Zlatá Praha (od 1911); Zvon (od 1911). — Kresby od 1902 in.: Karikatury; Nový kult; Rudé květy; Šibeničky; Večery Lid. novin; ilustrace in.: K. Havlíček Borovský: Křest sv. Vladimíra (1904); K. Horký: Paličovy sloky (1905). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Po nás at' přijde potopa! (BB 1901); Radosti života (BB 1903); Cesta do hor a jiné povídky

(1914); — posmrtně: Nové verše (1919); Don Juan (R ve verších, 1924, čas. 1912); Přístav manželství (D 1928 in Spisy 3, prem. 1926). — *Výbory*: Z díla F. G. (1952, usp. F. Buriánek); Má píseň ze sna budívá (1955, usp. F. Buriánek); Básně (1957, usp. M. Kundera); Tichý život a jiné prózy (1967, usp. B. Svozil); Radosti života (1974, usp. B. Svozil). — *Souborné vydání*: Spisy F. G. (nakl. Fr. Borový, 1926–28, 3 sv., ed. M. Hýsek). ■ **KORESPONDENCE**: Korespondence Leoše Janáčka s libretisty Výtětů Broučkových (L. Janáčkoví z 1912–13; 1950, usp. A. Rektorys). ■

LITERATURA: ■ ref. Po nás ať přijde potopa!: an., Akademie 1900/01; A. Novák, Rozhledy 1901/02 ■; ■ ref. Radosti života: V. Dyk, Moderní revue 1902/03, sv. 14, č. 10 a 11; F. X. Hodáč, Přehled 1902/03; E. Sokol, Rozhledy 1902/03; L., Zvon 1902/03; R. Hašek, Moderní život 1903/04 ■; an.: K. H. Borovský: Křest sv. Vladimíra (o G. ilustracích), Přehled 1903/04; -fer.: ref. Cesta do hor a jiné povídky, Zvon 1913/14; ■ ref. Nové verše: A. N. (Novák), Lumír 1919/20; J. Krecar, Moderní revue 1918/19; J. H., PL 27. 7. 1919; Š. Jež: Čtyřicátníci, Cesta 1919/20 ■; J. Hora: F. G., Kmen 1919/20 → Poezie a život (1959); Č. Jiřina: Zapadlé jiskry (vzpomínka), LidN 1. 11. 1920; ■ ref. Don Juan: B. Polan, Nové Čechy 1923/24; A. N. (Novák), LidN 16. 5. 1924; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna literární a umělecká 1924; B. V. (Václavěk), NO 24. 4. 1924 ■; M. Hýsek: F. G. dramatik, Cesta 1924/25; J. V. Sedlák: Poezie sociální, Kritika 1925; A. N. (Novák): Básnický odkaz F. G., LitN 24. 10. 1926; A. Heinrich: O F. G. (vzpomínka), LidN 22. 11. 1926–13. 12. 1926; Č. (K. Červinka): ref. Přístav manželství, Zvon 1926/27; M. Majerová, H. Malířová, J. Pečírka, V. Dyk in Katalog souborné výstavy karikatur a obrazů F. G. (1927); jč (Fr. Čapek): Pražské výstavy. Výstava obrazů a karikatur F. G., LidN 2. 11. 1927; J. S. Machar: Básník F. G., in Oni a já (1927); J. R. Marek: Smutný cynik, Rozpravy Aventina 1927/28; K. Neumannová: O F. G., Rozpravy Aventina 1927/28; S. K. Neumann: O F. G. Trochu vzpomínek, Lit. rozhledy 1927/28 → Vzpomínky (1931); M. Hýsek in Spisy F. G. 3 (1928); H. Malý: Hlasy našich čtenářů (vzpomínka na G. pobyt v Příbrami), Lit. rozhledy, 1927/28; L. Blatný: G. povídky, Lit. svět 1927/28; M. Majerová: Francesco Farniente, Kmen 1928/29; S. K. Neumann: F. G. Úvodní slovo k večeru, Rozpravy Aventina 1928/29 → Vzpomínky (1931); J. Tráger: Osobnost F. G., Kalendář českožidovský 1929/30; J. Mach: Z posledních dnů F. G., LidN 4. 6. 1932 → F. G.: Radosti života (1974); F. X. Šalda: Několik myšlenek na téma básník a politika, ŠZáp 1933/34; F. Buriánek in Z díla F. G. (1952) + Bezruč, Toman, Gellner, Šrámek (1955); M. Kundera in F. G.: Básně (1957); M. Červenka: F. G. a šantánová píseň, in Symboly, písně a mýty (1966); B. Svozil: Slovo úvodem, in F. G.: Tichý život a jiné prózy (1967) + Zpověď dítěte svého

věku, in F. G.: Radosti života (1974); J. Skarlantová: O G. kreslíři, in F. G.: Radosti života (1974); M. Naušová: Satirik generace buřičů, ČLit. 1975.

pb

Wolfgang Gerle

Působnost 1770–1792

Pražské knihkupectví a nakladatelství josefínské éry; jedno z vydavatelských center osvícenské vědecké literatury.

Majitel W. G. (* 1744) uváděn v literatuře i pod jm. Wolfgang Christian (Volfgang Kristián) G. Otec pražského německého spisovatele Wolfganga Adolfa G. (1781–1846). Do Prahy přišel z Frankfurtu n. Mohanem, 1770 se stal pražským měšťanem a knihkupcem, v následujících letech zednářským velmistrem. Při knihkupectví rozvíjel rozsáhlou nakladatelskou a kulturněorganizační aktivitu; 1777 založil v Karolinu první pražský čtenářský a vzdělávací kroužek (Learned Club), otevřel také první čítárnu novin a časopisů, zvl. zahraničních (Lesekabinett, v Celetné ul. 22), 1781 zřídil půjčovnu knih, od 1784 pořádal měsíční knižní aukce. Široký rozmach jeho nakladatelské činnosti vyústil do finanční krize, 1791 a 1792 byly uspořádány dražby jeho knihkupectví. Na zač. 90. let vystoupil ze zednářské lóže, aby nepoškodil její pověst úpadkem svého podniku. Po jeho likvidaci pracoval jako soudní znalec (dolož. 1818), ve vysokém stáří byl postižen duševní chorobou. — W. G. sídlil na Starém Městě pražském v Ungeltu v domě U Ježíška (čp. 138, nyní 683), obchod měl v Jezuitské ul. 496 (Karlova 186). Po dražbě knihkupectví byl zbytek knih odstěhován do Řetězové ul. Vydané publikace označoval W. G. svým jménem nebo firemními názvy: *Gerlische Buchhandlung, Verlag der Gerlischen Buchhandlung, Officina W. G., Gerlovské knihkupectví*. — Bratr Andreas (Ondřej) G. byl knihkupcem na Malé Straně a měl půjčovnu knih.

Působení W. G. spadá do éry spoluvlády a vlády Josefa II. a je charakterizováno pří-

slušností k osvěcenskému hnutí. G. knihkupectví jako jedno z prvních navázalo kontakt se zahraničím a šířilo progresivní evropskou vědeckou a vzdělávací literaturu (mj. francouzskou Velkou encyklopedii). Cizí autory vydávalo i svým nákladem, a to buď v původním znění, anebo v překladech do němčiny (hl. z latiny, francouzštiny, italštiny). Jazykově česká díla byla v G. produkci, zvl. do zač. 80. let, zastoupena málo. Na české půdě G. vydavatelsky spolupracoval především s vědecky orientovaným okruhem německy a latinsky píšících vzdělanců (I. Born, G. Dobner, F. M. Pelcl, F. A. Reuss, K. Royko, M. A. Voigt, A. Zitte aj.). Jejich činnost reprezentovaly v jeho nakladatelství mj. periodické či na pokračování vydávané publikace: I. Bornem vedené Prager gelehrte Nachrichten (týdeník) a Abhandlungen... (v ročních až dvouročních intervalech) a Voigtova Acta litteraria... a Effigies... s něm. paralelou Abbildungen..., zpracovávanou Pelclem. 1783 vyšlo u G. aktuální dílo Das Buch Joseph, které se stalo předlohou velmi rozšířené Knihy Josefovny. Výsledky soudobého kritického zkoumání české historie, zvl. církevní, jsou v produkci W. G. zastoupeny řadou studií a edic (výbor z Husových spisů a řečí, dekret kostnického koncilu aj.). Charakter tematicky ucelené a ideově cílevědomé knihnice má sbírka *Kurze Lebensbeschreibungen berühmter Männer Böhmens* z 80. let (vycházela zprvu v sešitech, po jejich kompletaci v monografických svazcích, jež byly nakonec shrnuty do 2 dílů). 1879–86 vydával G. i knižní katalogy. Nejobsáhlejší z nich, všeobecný přehled soudobé knižní produkce do 1778 (1779, 555 stran, něm.), je charakteristický tím, že v připojené klasifikaci vědních oborů řadí teologii na poslední místo. 1787 založil G. knihkupecký měsíčník Prager Literatur Notitz, který brzy zanikl.

KNIŽNICE: *Kurze Lebensbeschreibungen berühmter Männer Böhmens* (7 sv.; i s tit. Lebensbeschreibungen...): (1) F. E. (Eckhardt): *Leben des Johann von Trotznow, genannt Žižka* (1784); (2) J. H. W. (Wolf): *Leben der beiden Prokope* (1784); (3) F. E. (Eckhardt): *Leben Jaroslavs von Sternberg und Zdenko's von Sternberg* (1784); (4) J. H. W. (Wolf): *Leben des Königs Georg von Böhmen, aus dem Hause Podiebrad* (1785); (5) A. Zitte: *Lebensbeschreibungen der drei ausgezeichnetsten Vorläufer des berühmten M. Johannes Hus von Hussinecz, benanntlich des Konrad Stiekna, Johannes Milicz und*

Mathias von Janow, nebst einer kurzen Übersicht der böhmischen Religionsgeschichte bis auf seine Zeit (1786) + (6) *Lebensbeschreibung des englischen Reformators Johannes Wiclef* (1786) + (7) *Lebensbeschreibung des Magister Johannes von Hussinecz 1–2* (1789–90). Vyšlo i souhrnně ve 2 dílech (1–5 1785, 6 a 7 1790). ■ **Z OSTATNÍ KNIŽNÍ PRODUKCE** (bohemika): M. A. Voigt: *Beschreibung des bisher bekannten böhmischen Münzen nach chronologischer Ordnung ...* (1. 1771, 2. 1772, 3. 1774; díl 4 vydán jinde) + *Effigies virorum eruditorum atque artificum Bohemiae et Moraviae ...* (1. 1773, 2. 1775) + *Versuch einer Geschichte der Universität zu Prag* (1775); F. M. Pelzel: *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken* (1. 1773, 2. 1775; díly 3 a 4 vydány jinde) + *Handbuch zum Gebrauche der Jugend bei Erlernung der deutsch-französisch- und böhmischen Sprachen* (1775); K. R. Ungar: *Revision der Böhmischen Literatur auf das Jahr 1779 in Briefen* (2 seš., 1779, 1780) + *Gedanken von dem Zustande der Schulen und der lateinischen Literatur in Böhmen vor Errichtung der hohen Schule zu Prag* (1784); P. Vokoun z Vokounisu: *Historische Nachricht von dem Altertum, dann der ehemaligen und jetzigen Beschaffenheit des königlichen obersten Burggrafenrechts, einer sehr alten Obergerichtsstelle im Königreiche Böhmen* (1779); *Das Buch Joseph, geschrieben von einem Seher des achtzehnten Jahrhunderts* (1783, ed. F. A. Zieger); K. Royko: *Dekret sněmu kostnického o přijímání pod jedním způsobem ...* (koment. edice, 1783, přel. M. Markovic); L. Voch: *Zpráva k vyřešování pěti řádů sloupů podle dvanáctidílného modelu* (1783, i něm., upr. S. Truska); J. Laho: *Vejtah některých hlavních otázek a odpovědí z učení křesťanského pro obecný lid evangelický v Čechách* (1784); G. Dobner: *Abhandlung von der Gränzen Altmärens, oder des großen mährischen Reichs im 9. Jahrhundert* (1784); *Neun Synodalreden des M. J. Hus von Hussinecz* (1784); *Vermischte Schriften des M. J. Hus von Hussinecz* (1784). ■ **PERIODIKA:** *Prager gelehrte Nachrichten* (red. I. Born; d. 1, č. 1–25, 1. 10. 1771–17. 3. 1772; d. 2, č. 1–25, 31. 3. 1772–15. 9. 1772); *Acta litteraria Bohemiae et Moraviae* (M. A. Voigt; 2 díly po 6 částech, 1774–83; tit. list d. 1 s mutací: místo W. G. uveden tiskař K. Hrabá); *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen ...* (red. I. Born; 6 sv., 1775–84); *Monatliche Beiträge zur Bildung und Unterhaltung des Bürgers und Landmanns* (1783). ■ **LITERATURA:** an. (A. G. Meissner?): *Beobachtungen in und über Prag, von einem reisenden Ausländer* (1787); A. Kraus: *Pražské časopisy 1770–1774 a české probuzení* (1909); A. Podlaha: *Materiál k slovníku umělců a uměleckých řemeslníků v Čechách, Památky archeologické* 1925; J. Volf: *O tiskařích, nakladatelích a knihkupcích*

v Praze za Josefa II. (1929) + K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848, Lit. rozhledy 1930 (i sep.); E. Šebesta, A. Krejčík: Popis obyvatelstva hl. města Prahy z r. 1770, d. 1, Staré Město (1933); A. Novotný: O Praze mládí F. L. Věka (1940).
oh

Zdeněk Gintl

* 13. 10. 1878 Hořovice

† 25. 4. 1936 Praha

Překladatel z francouzštiny, angličtiny a němčiny, bibliograf, autor popularizačních prací o českém osvícenství, dramatik, básník a prozaik parodického a humoristického zaměření.

Pocházel z rodu se silnou osvícenskou tradicí, jeho otec Otto G. (1838–1921) byl advokát a botanik; 1891 se rodina přestěhovala do Prahy. Po absolvování reálky v Ječné ulici (mat. 1897) začal studovat na technice, ale studia nedokončil a stal se úředníkem v asanačním referátu hl. m. Prahy. Odtud byl 1921 přeložen do městské knihovny, o jejíž vybudování se značnou měrou zasloužil a v níž nakonec působil jako přednosta literárního oddělení. Hodně cestoval (Francie, Německo, Řecko), byl vášnivým hudebníkem (cellistou), účastnil se též hnutí svobodných zednářů. Zemřel na zápal plic, smuteční obřad se konal v krematoriu v Praze-Strašnicích.

G. rozmanitá literární činnost, a to i ta, která bezprostředně souvisela s jeho knihovnickým zaměstnáním (rozsáhlé soupisy, některé překlady), byla převážně projevem jeho racionalistického a zároveň múzického ducha, obráceného k smyslovým radostem člověka, volnomyšlenkářsky zaujatého proti náboženství a praxi katolické církve, vyznávajícího humor a jazykové labužnictví a niterně spjatého s francouzskou kulturou. Nejvýznamnější součástí jeho díla jsou jeho překlady, a to hlavně dramatické (pořizované často pro Vinohradské divadlo), skrovnější je jeho beletristika původní: společenskokritické komedie (psané s B. Vrbským), básnická prvo-

čina v dekadentním slohu a mládeži určené prózy o českých hudebnících. Vysoce ceněn byl jeho talent parodický (rukopisná sbírka *Byl jednou jeden král*). Jeho popularizační práce (vydávané vesměs Volnou myšlenkou) patří k popřevratovému proudu protikatolické literatury, která v důsledném odtržení od Vatikánu spatřovala jak definitivní oddělení Bílé hory, tak nezbytnou podmínku pro upevnění nové státnosti.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fred Grygar, Justus, Zdeněk Grygar; gl, Z. G. ■ PŘÍSPĚVKY in: Lid. noviny (1936); Panoráma (1936); Švanda dudák; Slovanská knihovněda (1935–36). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Werther (BB 1907, pseud. Fred Grygar); Jízda pánů (D b. d., 1921, i prem., pseud. Zdeněk Grygar, s B. Vrbským); Lesní ženka (D 1925, i prem., pseud. Zdeněk Grygar, s B. Vrbským); Ze svobody k porobě — porobou k svobodě (jubilejní scéna, b. d., 1928, i prem., s F. S. Procházkou a R. Medkem); Veřejné knihovny v Německu (1927, s F. K. Soukupem); Seznam české beletrie původní i přeložené (1929); Postavy a osobnosti (seznam životopisů a osobních monografií, 1936, doplnil M. Heřman); — posmrtně: O starých českých muzikantech (PP pro ml., 1946). — *Překlady*: H. Lautensack: Komedie na faře (1921, pseud. Zdeněk Grygar); Molière: Škola žen (1922) + Versailleské impromptu (1922) + Zdravý nemocný (1924, s B. Fridou); P. Corneille: Iluze (1922) + Lhář (1925); J. F. Regnard: Milostná bláznovství (1925); L. Huna: Granada v plamenech (1928–29) + Děvče nettunské (1930) + Hvězda Orsiniů (1930) + Římští býci (1930); G. B. Shaw: Veliká Kateřina (1929, s V. Vendyšem); H. de Balzac: Šprýmovné povídky ... (3 sv., 1931); G. A. E. Bogeng: Knihomilství (1931); I. L. Kutnobijec (I. Born): Nejnovější přírodopis mnišstva ... (1934); G. A. Bürger: Podivuhodné cesty ... a veselá dobrodružství barona Prášila ... (1935). — *Ostatní práce*: Zápas dvou Lvů (1922, pseud. Zdeněk Grygar); Kněží katolictví v českém obrození, před ním a po něm (1924); Svobodné zednářství (1926); Dvě přednášky ... (1936). ■ SCĚNICKY. *Překlady*: W. Shakespeare: Lásky lichá lest (1926); F. Beaumont, J. Fletcher: Zkrocení zlého muže (1926); B. Jonson: Lišák (1927); J. Ford: Giovanni a Annabella aneb Škoda, že to byla děvka (1930); F. Schiller: Marie Stuartovna (1935). ■

LITERATURA: A. N. (Novák): ref. Kněží katolictví v českém obrození, před ním a po něm, LidN 14. 1. 1925; J. Kapras: O svobodném zednářství, Čes. revue 1926; J. L. F. (Fischer): ref. Svobodné zednářství, Nové Čechy 1926; m. n. (M. Novotný): Z. G. zemřel ... LidN 28. 4. 1936; jr. (V. Jarka): Za Z. G., NL 29. 4. 1936; jk. (J. Kunc): ref. Postavy a osobnosti, Rozhledy 1937; A. N. (Novák): Postavy a osob-

Gintl

nosti, LidN 28. 1. 1937; M. Heřman: Za Z. G., Knihy a čtenáři 1946; J. Thon: Na paměť knihovníka Z. G., Škola a kultura 1946; F. Hampl in Stopami prózy a poezie na Berounsku (1973).

jo

Otto Girgal

Působnost 1918—1950

Nakladatelství Šaldova zápisníku a některých levičových spisovatelů.

Jeho majitel O. G. (* 29. 9. 1886 Majdanek v Haliči, † 15. 3. 1958 Praha; pohřben byl v Praze na Malvazinkách) po studiích na gymnáziu v Praze, po vyučení u firmy Hejda a Tuček a po spolupráci s velkými firmami českými i německými získal knihkupeckou a nakladatelskou koncesi 1914 (žádost z 1912 byla zamítnuta), ale knihkupectví (k němuž 1925 připojil i odborný závod hudebninami a půjčovnu knih ve Štefánikově ulici, dnešní ulici S. M. Kirova) se ujal až po superarbitraci z vojenské služby za války 1917 a nakladatelství uvedl v činnost až 1918. Produkce nakladatelství nebyla nikdy velká a jeho program byl zpočátku nevyhraněný. Kromě technicky zaměřené *Knihovny pro vynálezce* vycházely zde především překlady (P. Benoît, H. Greville, W. Heimburgová, J. London, A. Musset, M. Prévost aj.). Nakladatelství se vyhranilo až 1927, kdy nabídlo své služby F. X. Šaldovi, který zde s apriorní podmínkou, že mu nebude do práce zasahováno, začal 1928 vydávat svůj Zápisník. K Šaldovi G. přivedl J. Hora, který bydlel v Košířích a chodil do G. smíchovského knihkupectví a antikvariátu U anděla. V nakladatelství pak vyšlo i několik Šaldových přednášek a sborník k jeho pětadesátinám. Koncem 20. let sblížil se G. s mladšími a staršími spisovateli, kteří si vážili Šaldovy kritické činnosti a byli většinou levičově orientováni (Z. Ančík, F. Halas, J. Hora,

E. Hostovský, B. Klička, H. Malířová, S. K. Neumann, K. Nový, I. Olbracht, J. Seifert; pro tuto skupinu, která se scházela každý pátek ve vinárně u Šupů v Spálené ulici, vydal G. 1930 kapitolu Rozhovor na okenním prkně z Olbrachtova románu Zamřížované zrcadlo; z produkce těchto spisovatelů vydával G. také novoročenky). Vydal několik knih S. K. Neumannovi, I. Olbrachtovi a na začátku německé okupace J. Fučíkovi B. Němcovou bojující, což tehdy vyznělo jako ostentativní projev politické orientace. Druhou oblastí, v níž se nakladatelství soustředěněji angažovalo, bylo divadlo. Jako agilní člen Sboru pro zřízení druhého Národního divadla v Praze se stal G. generálním komisionářem šestisvazkových Dějin Národního divadla (1933—36) i knihy J. Bartoše Prozatímní divadlo a jeho činohra (1937) a sám z divadelního oboru vydal několik knížek. (Byl také komisionářem Dopisů O. Březiny A. Pammrové, 1931.) S těmito zájmy souvisel i pokus vydávat za redakce J. Seiferta „měsíčník pro divadelní poezii“ Nová scéna, na který mohlo nakladatelství po válce navázat „sborníkem úvah a časových statí“ Otázky divadla a filmu; řídil jej J. Honzl, který zde uveřejňoval zejména teoretické statě a ukázky dramát autorů domácích i zahraničních. V 1946 začal vydávat „mezinárodní knihovnu teorie umění“ Orloj za redakce K. Teiga, který po dvou svazcích (B. Kubišta: Předpoklady slohu a P. Verlaine: Prokletí básníci v překladu A. Kroupy) zanikla. Osobní G. polemickou platformou k otázkám knižního trhu byl měsíčník Sortimentář.

KNIŽNICE. *Literární*: Orloj (1946—47). — *Ostatní*: Knihovna pro vynálezce. ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE: T. G. Masaryk: Das Problem der kleinen Völker in der europäischen Krisis (překl. z angl. 1922); S. K. Neumann: Maximilian Robespierre (1927) + Krize národa (1930) + Monogamie (1932); F. X. Šalda: O nejmladší poezii české (1928) + O tzv. nesmrtnosti díla básnického (1928) + Krásná literatura česká v prvním desetiletí republiky (1930) + O naší moderní kultuře divadelně dramatické (1937); L. Trockij: Co je permanentní revoluce? (1930) + Španělská revoluce (1931) + Německo klíčem k mezinárodní situaci (1932); P. Buzková: O Národní divadlo (1932); J. S. Machar: Dva výlety do historie (1932); I. Olbracht: Země bez jména (1932); sb. F. X. Šalda (1932); J. Bartoš: Budování Národního divadla (1934) + Legenda o budování Národního divadla a její obhájce (1935); J. Fučík: Božena Němcová bojující (1940); J. Arbes: Zlatovlasá furie (1942); J. Honzl: Studio Národního divadla (1945); J. K. Tyl:

Jan Hus (1947). ■ PERIODIKA. *Literární*: Šaldův zápisník (1928–37, od 1935 spolu s Melantrichem); Nová scéna (1930); Otázky divadla a filmu (1945–49; 1950 po zrušení nakl. s tit. Otázky divadla, odp. red. O. Girgal). — *Ostatní*: Sortimentář (1930–34). ■

LITERATURA: R. Havel: Za O. G., ČLit 1958.

rh

Marie Glabazňová

* 19. 10. 1896 *Kroměříž*

† 22. 6. 1980 *Kroměříž*

Lyrická básnířka a prozátérka elegického a náboženského zaměření

Navštěvovala 1910–11 přípravku klášterního učitelského ústavu v Řepčíně u Olomouce, 1911–15 učitelství v Olomouci; 1925 získala aprobaci pro měšťanské školy. Působila jako učitelka: zprvu v Kroměříži, 1920–23 v Kateřinkách u Opavy, 1923–29 v Břeclavi, potom v Ostravě-Vítkovicích, od 1940 ve Kbelích u Prahy, později v Praze. Na svých působistích se začleňovala do literárního života: v Břeclavi se stýkala se skupinou literátů kolem časopisů Stan a Fujara, v Ostravě s umělci kolem Moravskoslezského deníku, navázala také kontakty se členy Družiny literární a umělecké a s katolickými básníky. 1956 odešla do důchodu.

Už nevykvašené a verbalistické verše autorčiných začátků, opírající se o vizionářskou poezii 90. let, se vyznačovaly rysy, které se v dalším vývoji jen zvýraznily: náboženským cítěním, kontemplativností a melancholií. Později k mystickému a elegickému ladění přistoupila nota sociální ve verších o osudech chudých pracujících žen (*Kroky na dlažbě*) a krajinné motivy ze Slezska. Autorčina lyrická próza, vycházející z týchž předpokladů jako poezie, se inspirovala převážně krajinou; podává dojmy z cest cizinou (z jugoslávské cesty *Bloudění na jihu*), oslavu dvou slezských

měst (*Dvě městečka*) nebo hymnické zpodobení ducha české a slovenské krajiny (*Země ve stínu*). Po delší tvůrčí odmlce se G. znovu vrátila k poezii, v níž někdejší tklivý tón zjasnila výrazem moudrého pochopení údělu lidské práce a umělecké tvorby (sbírka *Četl v žilobití vrásek*, zasvěcená památce M. Švabinského).

PSEUDONYMY: Marie Kadulová (Mor. slez. deník), M. Krzeszovjácová. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1935); Aktivisté (1936–37); Archa (1936, 1940); Bezručův kraj (1935); Brána (Praha, 1939); Čes. slovo (1936); Duch času (Ostrava); Gedeon (1933); Haná (Kroměříž-Přerov); Hlas lidu (Č. Budějovice, 1934); Iskra (Opava, 1933); Krajské listy (Břeclav–Hodonín); Kult. revue (Znojmo, 1936); Květen (1958); Lid. demokracie (1945); Lid. listy (1932); Lid. noviny (1934–45); Listy PPB (1957); Lit. kruh (Ostrava, 1936–38); Mor.slez. deník (1929–39); Nár. osvobození; Našinec (Olomouc, 1922); Nový kruh (Ostrava, 1931–38); Ostravská neděle (1938); Podkarpatoruská revue (1937); Poezie (Frýdek, 1933–34); Pozorovatel (Kroměříž); Profil (Ostrava, 1930); Rozmach (Olomouc); Stan (1929–30); Střed (Ostrava-Vítkovice, 1936). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Korálový věnec (BB 1936); Bloudění na jihu (PP 1936); Kroky na dlažbě (BB 1937); Dvě městečka (PP 1937); Země ve stínu (PP 1939); Šedá kolébka (BB 1941); Zimostráz (BB 1943); Růže z tmy (BB 1944); Sestra smrt (BB 1946); Hřbitov na Slezské (BB 1970); Četl v žilobití vrásek (BB 1975). ■

LITERATURA: B. Slavík: Moravské básnířky, LidN 23. 7. 1936; L. Č. (Čivrný): ref. Kroky na dlažbě, U 1937; V. Hrbek (Z. Kalista): Drobná lyrika (ref. Dvě městečka), Lumír 1937/38; Chal (J. Chalupický): Verše náročné i skromné (ref. Korálový věnec), Čin 1938; K. Polák: Typy dnešní lyriky (ref. Kroky na dlažbě), PL 26. 2. 1938; A. J.: Hledání domova (ref. Země ve stínu), Čtete 1938/39; F. Listopad: Ošklivá tvář dětství (ref. Šedá kolébka), Řád 1942 + Tři knihy básní (ref. Zimostráz), Řád 1943; M. Rusinský: Životní zastavení M. G. (ref. Hřbitov na Slezské), Lid. demokracie 12. 1. 1971; (x): Verše o M. Švabinském (ref. Četl v žilobití vrásek), Práce 28. 5. 1975; ■ nekrology: (ča), Ostravský večerník 8. 7. 1980; an., Zprávy Spolku čes. bibliofilů 1980, č. 4 ■.

sb

Jarmila Glazarová

* 7. 9. 1901 *Malá Skála* u Turnova

† 20. 2. 1977 *Praha*

Prozaička a publicistka, jejíž dílo roste z okouzlení kladnými silami života a z víry v lásku jako základní humanistickou sílu; její beletrie ze Slezska a Beskyd představuje osobitý typ moderní regionální prózy.

Otec byl správcem velkostatku, po předčasném penzionování vynuceném zdravotními důvody se rodina 1910 přestěhovala do Prahy (zde 1916 zemřela matka), odtud pak 1917 do Hořic (zde ještě téhož roku zemřel otec). Osířelé děti (J. G. s mladší sestrou) našly útulek v internátní hospodářské a hospodyňské škole v Klimkovicích ve Slezsku, tehdy za války přeměněné v lazaret; po vyhlášení republiky a obnovení ústavu G. tuto školu 1919–21 vychodila. V Klimkovicích se 1922 provdala za lékaře (provd. Podivínská) a žila zde až do manželovy smrti (1934). Potom se přestěhovala do Prahy, kde kratší čas pracovala jako telefonistka a písařka, 1935 začala z naléhavé potřeby duševní úlevy, bez literárních záměrů, vypisovat historii svého manželství (pozdější *Roky v kruhu*). Od vydání knihy žila jako spisovatelka z povolání. Aby získala potřebnou materiálovou průpravu pro svou literární práci, trávila v období 1939–41 dlouhé měsíce na Horní Bečvě a na okolních samotách (viz *Advent, Chudá přadlena*). Po válce pracovala nejdřív (1946–48) v Moskvě ve funkci velvyslaneckého rady kulturní služby, 1954–56 působila jako poslankyně Národního shromáždění. Své poválečné cesty (do SSSR, NDR, Číny) ztvárnila literárně. Z Prahy často zajížděla k delším pobytům na Malou Skálu a do Turnova. 1959 byla jmenována národní umělkyní. — Po smutečním aktu v Nár. divadle 28. 2. 1977 pohřbena na hřbitově v rodišti.

Literární dílo J. G. se rozpadá na část beletristickou (1936–40) a publicistickou (po 1945), obě oblasti však mají řadu styčných bodů. Autorčina beletristika je založena komorně: v co nejužším kruhu postav (vždy v něm dominuje postava mladé ženy), soustředěných do interiéru jednoho domu, rozehrává se drama lásky, která usiluje o své

naplnění; jednou je to milostná láska vzdorující smrti (autobiografická próza *Roky v kruhu*) nebo lidské nízkosti (*Vlčí jáma*), podruhé mateřská láska přemáhající necitelnost a egoismus (*Advent*). Beletristickými apoteózami silného, ale zároveň snadno ohrožitelného ženina milostného citu vyjádřila G. programově svou důvěru v lásku jakožto sílu schopnou harmonizovat lidské vztahy a dát člověku důstojnost, a to navzdory hmotné a mravní bídě, jež ho obklopuje. Obdobně jako toto humanistické poselství rozšiřuje komorní stavbu autorčiných próz i druhotný zřetel etnografický: řadou dat (též obecně vlastivědných) a využíváním dialektu přibližuje čtenáři běh života ve slezské, popřípadě beskydské vesnici (speciálně se tento zřetel uplatnil v knize *Chudá přadlena*) a modifikuje autorčinu beletrii v novou podobu regionální prózy. Národopisný zřetel zrcadlí se u G. i v kompozici: děje tu bývají organizovány, ovšem s pomocí moderní prozaické zkratky, podle základního biologického koloběhu (od jara do zimy, od zrození do smrti). Poválečná publicistika, náležející žánrově umělecké reportáži a fejetonu, roste z téhož vztahu ke skutečnosti, z jakého rostla autorčina beletrie: z citového dojetí a okouzlení kladnými silami života. Přesvědčena o tom, že zlo má hospodářské kořeny, a že tudíž zašlo se starou společností, věnovala se G. zanícené oslavě všeho nového, čím socialismus ovlivnil jak život jedincův, tak historii národů (srov. cestopisy po NDR a Číně). S oslavným momentem pronikl do informativní publicistiky lyrismus, klidná a kultivovaná promluva je protkávána drobnými zkratkami lidských osudů podobně jako už vypravěčská linie *Roků v kruhu*. Zvláštní kapitolou autorčina díla tvoří její vyznání horoucí lásky k rodnému kraji (krajině Českého ráje).

PŘÍSPĚVKY in: Čteme (od 1941); Kultura doby (od 1938); Lid. noviny (od 1939); Lit. noviny (od 1954); Lumír (od 1938); Nový život (od 1949); Panoráma (od 1936); Plamen (od 1958); Rada žen; Rudé právo (od 1945); Tvorba (od 1948); Venkovská žena. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Roky v kruhu* (P 1936); *Vlčí jáma* (R 1938); *Advent* (R 1939); *Chudá přadlena* (PP 1940); *Zahradník Hejduk* (P pro ml., 1944; rozšíř. vyd. 1960 s tit. *Zahradník Hejduk a O Lidušce, malířce pokojů*); *Výmarský deníček* (Rp 1950, pak v kn. *Ani dálka, ani cizina*); *Leningrad* (Rp 1950); *Dnes a zítra* (FF 1952, pak

v kn. Píseň o rodné zemi); Jaro Číny (P pro ml, 1954); Ani dálka, ani cizina (RpRp, FF 1959); Píseň o rodné zemi (RpRp, FF 1960); Místopis srdce (projev o literatuře, 1973). — *Souborné vydání*: Dílo J. G. (Čs. spisovatel, 1953–60, 7 sv.). ■

LITERATURA: ■ ref. Roky v kruhu: O. Králík: Čtyři nové romány, LUK 1936; B. Polan: Tři romány životní víry, LitN 1936/37, č. 12; K. Sezima: Z nové tvorby románové, Lumír 1936/37; J. Strnadel, U 1937 ■; ■ ref. Vlčí jáma: B. Jedlička, LidN 30. 5. 1938; V. Pekárek, U 1938 → Literatura a skutečnost (1962); A. M. Piša, PL 14. 8. 1938 → Stopami prózy (1964); K. Sezima: Z nové tvorby románové, Lumír 1938/39 ■; B. Jedlička: ref. Advent, LidN 26. 12. 1939 + ref. Chudá přadlena, LidN 3. 3. 1941; K. Sezima: Z nové české prózy (ref. Chudá přadlena), Čteme 1941; J. Hájek: Leningrad J. G., NŽ 1951; F. Buriánek in J. G.: Roky v kruhu (1955); D. Šajtar: Poznámka k dílu J. G., SISb 1955; V. Karfík in J. G.: Advent (1956); M. Petříček: Malé zamyšlení nad významným dílem, NŽ 1956 + Nad poválečnou tvorbou J. G., Plamen 1960; J. Hájek: J. G., Plamen 1961 → Osudy a cíle (1961); L. Štoll: Národní umělkyni J. G. k 7. 9., LitN 1961, č. 35 → Socialismus a osobnosti (1974, s tit. J. G.); V. Karfík: Dílo lásky k životu, Čes. jazyk a literatura 1961/62; M. Novák: Socialistický humanismus J. G., HD 1961; M. Sucho-mel: Obrádkyně radosti žít, Zlatý máj 1961; M. Petříček in J. G.: Advent (1966); J. Hájek in J. G.: Roky v kruhu (1967); J. Šnobl: J. G., Zlatý máj 1968; J. Šimůnek in J. G.: Místopis srdce (1973); S. Mazáčková: ref. Místopis srdce, ČLit 1976; J. Strnadel: Květiny přes plot, Lit. měsíčník 1976 → Rodná řeč poezie (1978); F. Buriánek: Uzavřený kruh života, Lit. měsíčník 1977; M. Novák: Za paní J. G., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1977 (březen—duben); V. Šmilauer: Jazykové umění J. G., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1977 (březen—duben); Š. Vlašín: Krajiny J. G., Tvorba 1977, č. 11; H. Pelešková: J. G. a K. Nový, Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1978 (srpen—říjen); K. B.: Ještě o J. G. a K. Novém, tamtéž 1978 (listopad—prosinec).

jo

Emilián Glocar

* 11. 7. 1906 *Lukavice* u Zábřehu

Autor kronikářsky pojatých próz ze Srbska a z českých dějin, básník, malíř, autor náboženské literatury.

Podepisoval se též Emil Bl. Glocar. Jeho otec, mlynářský pomocník, padl za první světové války. Když 1917 zemřela i jeho matka, žil G. u příbuzných ve Zvoli u Zábřehu. Při oslavách 28. října 1918 byl vážně zraněn. Po maturitě na gymnáziu v Zábřehu ho 1923 poslala československá církev na studia pravoslavného bohosloví do Sarajeva v Jugoslávii. Po pětiletém studiu se G. vrátil do Československa, aby zde učil pravoslavnému náboženství na obecných školách, ale 1929 se z existenčních důvodů vrátil a stal se popem v severní Jugoslávii. Účastnil se náboženského života i literárně, též jako redaktor časopisu srbské pravoslavné církve. 1939 byl vyslán pravoslavnou církví do USA. Usadil se s rodinou v Akronu (stát Ohio), kde více než 20 let působil jako kněz srbských přistěhovalců. Pro neshody se srbskými monarchisty odešel do Lublinu u kanadských hranic na faru tamější ruské pravoslavné církve. Zde se mohl intenzivněji věnovat své malířské zálibě, a to především ikonografii. Po úspěchu svých prací byl vyzván, aby vyučoval malířství na pobožce marshfieldské univerzity v Eau Claire (stát Wisconsin), kam se také přestěhoval. Své expresivní obrazy vystavoval v řadě měst USA a 1966 též v Šumperku.

První dvě G. prózy, vydané po sbírkách březinové poezie, zpracovávají autorovy srbské zkušenosti. Mozaikovitě řazené příběhy ze života zapadlé dědiny (*Od jara do jara*) či mnichů pravoslavného kláštera (*Fruška Gora*) odhalují v barvitě zachycených zvlátnostech daného prostředí věčnou souhru lidského utrpení a radosti. Výsledný harmonizující a oslavný tón proniká zvláště v sevřenější už komponovaném obrazu sedláckých mnichů, jejichž nedogmatická zbožnost je otevřena pokušením života. Třetí kniha ze srbského prostředí prozradila G. zájem o historii, který později utvrdila jeho olomoucká trilogie. Kronika tří generací rodu Glocarů sleduje rostoucí bohatství a moc měšťanstva v 16. století a jejich zápas s biskupstvím. Autorův přitakávající postoj k životu je zde provázen vědomím pomíjivosti šťastných chvil, úspěchů a moci. Svou neasketickou životní vyrovnaností, tím, jak historickou a sociální problematiku důsledně přetváří do individuálních charakterů a ostře viděných konkrétních situací, a konečně péčí o jazykovou ryznost navazuje G. ve své trilogii na Vančurovy Obrazy z dějin.